Zagađenje u Beogradu
DANI VAZDUHA

Srbija i S-400
VIŠE OD OBMANE

BiH 4,70 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 175 DEN; Crna Gora 2.50 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Greece 3.00 EUR; Austria, Germany 4.00 EUR; Switzerland 6.00 CHF

cena 250 RSD

9 770353 802002 01462

VREME

broj 1504

31. oktobar 2019.

INTERVJU:
LJUBOMIR SIMOVIĆ

OVDE JE OZAKONJEN SVEOPŠTI GRABEŽ

Posetite Vugl.rs !

Vugl je medijski portal namenjen razvoju političke pismenosti i kritičkog mišljenja.

Podstičemo dijalog, promišljanje i zdravu kritiku aktuelnih društvenih procesa.

Ne nudimo gotove odgovore već postavljamo pitanja: gde živimo, kako živimo, za šta živimo.

VUGL.RS

GDE ŽIVIŠ // KAKO ŽIVIŠ // ZA ŠTA ŽIVIŠ

VREME
BROJ 1504
31. oktober 2019.

04 Zoom: Petka i Longin
06 Zagađenje: Dani vazduha
08 Požar na Staroj planini: Ništa se ne vidi od dima
11 Nuspojave: Mirović i druga treća bića
12 Intervju: Ljubomir Simović
18 Smrt u javnosti: Lešinari lete nisko
20 **Intervju: Kokan Mladenović**
23 TV manijak: Dimne zavese
24 **Ratni zločini: Šta sve Srbija može kad neće da uradi ništa**
28 Masovna histerija: Srbija i S-400
32 Intervju: Vladimir Bilčik
35 Putevi oko znakova: ČTP × 2 = nostalgija
36 Lični stav: Smrt i dostojanstvo u plastičnoj vreći

KULTURA

38 **Intervju: Marta Bereš**
41 Pozorište: Dve "južne" premijere
42 Intervju: Senka Marić
45 Književnost: Almin Kaplan
46 35. Beogradski džez festival: Pod sjajem zvezda
48 Bioskop: Ekipa

SVET

50 Velika Britanija: Beskonačni Bregzit
52 Borba protiv terorizma: Ubistvo vođe Islamske države
53 Istraživanje: Odnos prema demokratiji

MOZAIK

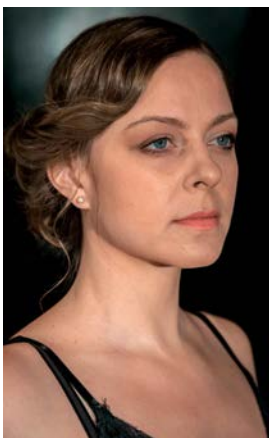
54 Odanje po Sajmu knjiga: Trauma mozga i balzam za bradu
56 Osma umetnost: Čovek koji misli linijom
58 Kratki prilog za jednu biografiju: Milenin američki san
61 Navigator: Fejsbuk protiv bojkota
62 Vreme uživanja: Kašnjenje

"Ono što je izvesno jeste da će i ovoga puta ulica smenjivati vlast, a narod koji kroz čitavu svoju istoriju baštini revolucije, atentate i prevrate morao bi da se zabrine nad svojim sopstvenim mizernim poznavanjem mehanizama i pojma demokratije"
RADMILO MARKOVIĆ

Povodom slučaja Bitići oglasio se Kongres SAD, koji je jednoglasno usvojio rezoluciju u kojoj se od Srbije zahteva da pod hitno reši ovaj slučaj. Da li će rezolucija dovesti do napretka u istrazi i procesuiranju ovog zločina ili će se sve, kao i do sada, završiti na obećanjima srpskih vlasti i predsednika Vučića
NEDIM SEJDINOVIĆ

"Kada čovek sebi i svom okruženju napravi toliki haos koliki je Ana Karenjina napravila, to je uvek iz neznanja, tačnije iz nedostatka samospoznaje. Da bi neko bio toliko autodestruktivan i destruktivan za svoje okruženje, mora da postoji neka nesvest."
NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Fotografija na naslovnoj strani: **Marija Janković**

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Kosovska 17, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

redakcija
Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Radoslav Ćebić, Sonja Ćirić (kultura), Zora Drčelić, Jovana Georgievski, Slobodan Georgijev, Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Marija Janković (foto), Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Nedim Sejdinović, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Bojan Stekić, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija:
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Olga Babić, Živana Rašković, Ivana Stanković;
korektori: Nikola Dragomirović, Ana Ćuk Dragomirović, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

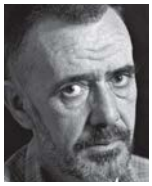
e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa: Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Prenošenje, preuzimanje ili korišćenje tekstova objavljenih u Nedeljniku "Vreme" je zabranjeno. Za svako eventualno korišćenje potrebna je posebna dozvola autora i NP VREME, kao nosioca isključivih imovinskih prava na iskorišćavanje autorskih dela koje su stvorili zaposleni u NP VREME.

DRAGOLJUB ŽARKOVIĆ

Petka i Longin: Najbolji su rođendani koje ćemo tek da doživimo —Robert Orben, američki komediograf i mađioničar

Od utorka ušli smo u tridesetu godinu postojanja, što je mnogo duže nego dinamika kojom se ovde menjaju, najčešće kvare, institucije, zakoni, pa i običaji, a o ljudima i da ne govorim. Voleo bih da verujem kako smo ostali dosledni i pošteni bez prava na izgovor da se političke i nadasve društvene, a još više tehničke okolnosti menjaju

Drugi deo naslova ovog teksta citat je čoveka koji trenutno ima 92 godine, ako Vikipedija, izvor svetskog (ne)znanja ne greši. Valja verovati čoveku sa tolikim iskustvom ukoliko je vest o njegovom iskustvu pouzdana.

Prostom permutacijom brojki (iskustvo "Vremena" je 29 godina) teško da bismo u ovom dobu izvukli sličan zaključak.

Ali mi nismo komediografi, još manje smo mađioničari, i naš posao jeste da sudimo o svetu, nedeljama i danima, a pošto ne pripadamo ni naciji sistemski zaraženoj optimizmom, zaključak da će svaki rođendan koji tek doživimo biti bolji lako je demantovati i dosadašnjom praksom, osim ako se ne misli na dugovečnost kao neki svevišnji dar pod uslovom da te ništa ne boli i da na počinak ne ideš s medicinskim pelenama.

Dakle, u trenutku kada nastaje ovaj prigodan tekst, tačno pre 29 godina, u isto doba kada se tekst piše, malobrojna redakcija iščekivala je u Klubu Narodnog pozorišta u Beogradu da se pojavi prvi štampani broj "Vremena" – i to je, eto, naš rođendan.

Od utorka ušli smo u tridesetu godinu postojanja, što je mnogo duže nego dinamika kojom se ovde menjaju, najčešće kvare, institucije, zakoni, pa i običaji, a o ljudima i da ne govorim. Voleo bih da verujem kako smo u ključnim stvarima ostali dosledni i pošteni bez prava na izgovor da se političke i nadasve društvene, a još više tehničke okolnosti menjaju.

Kada smo počinjali, od alata smo imali neku IBM-ovu električnu pisaću mašinu, jedne makaze (istina velike), kutiju (takođe veliku) i veliku želju da napravimo nešto drugo.

Sad sve zuji od kompjutera (istina nevelike snage), makaze (male) se mogu naći u ženskoj tašni, ali meni se čini (mada su prvoborci prvo sebi dodelili besplatne karte za voz, kao dokaz da o svojoj borbi imaju najbolje mišljenje) da mi koji smo startovali projekat – o kome je čaršija brujala da će izdržati najviše tri meseca (umalo da se to i ostvari) – nismo promašili ono najvrednije: doslednost i poštenje. Otuda bi i mi mogli vozom besplatno – kad bi bilo vozova.

Sticajem okolnosti, Srpska napredna stranka slavi rođendan na Prepodobnu mati Paraskevu – s narodnim nadimkom Sveta Petka, koja pada dva dana pre našeg rođendana. To su oni nasledili od Srpske radikalne stranke i po ta dva dana stariji su od nas, ali po godinama su mlađi. To im možda daje duboku veru da će im ovako prekrštenima svaki naredni rođendan biti najbolji, a niko pouzdan još se ne usuđuje da tvrdi da se u njihovom životu ne ostvaruje doskočica već citiranog američkog mađioničara.

Foto: Vreme foto arhiva

Da smo, kada smo pravili "Vreme", makar malo pogledali u crkveni kalendar, mislim da ne bismo odustali od datuma. Tog dana pada Sveti mučenik Longin Sotnik, koji je kao šef straže nad svežim Isusovim grobom odbio da po cenu života i ponude krupnog mita (u smislu današnje korupcije) svedoči, dakle, da laže, da Hristos nije uskrsao trećeg dana od sahranjivanja, već da Longin treba da smisli tabloidnu priču kako su ga njegove malobrojne pristalice ukrale iz groba. Priča je mnogo duža i finale je da je Longina, kao i stražare koji su bili uz njega, nepotkupljivost stajala glava.

O doslednosti govori i činjenica da je njihov aktuelni prvosvештenik, radikalno i narodski, na proslavi rođendana u proteklu nedelju pred nepreglednom masom presvučenih radikala u novosadskom Spensu, permutovao deo u govoru i rekao "mi iz Srpske radikalne..." i dobio je aplauz veći od svih onih koji unazad svakodnevno dobija od plaćene publike, one prvoboračke koja ima besplatan prevoz, istina autobusima. I njemu je to bilo smešno.

Oni su, pa verovatno i među njima najsvežiji primerci naprednjačke vojske, svesni da se lapsusi ovakve vrste ne događaju zbog problema s govorom (setite se nezaboravnog vazduplohova), već iz duboke vatrene podsvesti, koja se radi političkog oportuniteta povremeno prigasi, a onda kada se slavi, iskre žara probiju na opšte veselje. To je pravi vatromet onog što su bili i što će, kad se jednom sve sabere i oduzme, i ostati.

Mi se i dalje zovemo "Vreme" i "ja tu ništa ne bih menjao." Koristim priliku da svim čitaocima, saradnicima i poslovnim partnerima zahvalim što su se setili i pravovremeno nam uputili čestitke. ¶

DANI VAZDUHA

Šta se sve krije iza indeksa koji je proteklog meseca Beograd prikazivao kao "najzagađeniji grad na svetu"

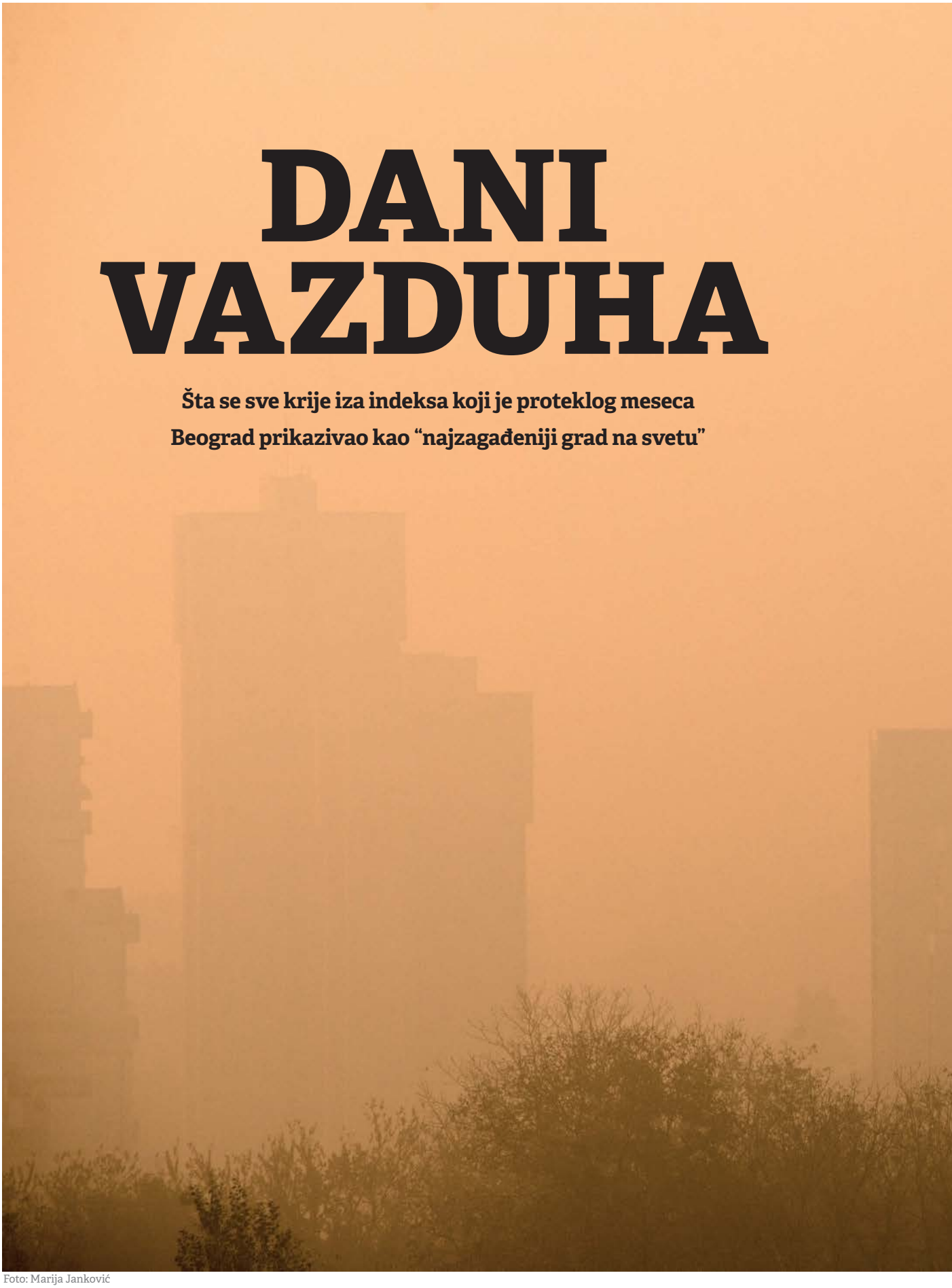

Foto: Marija Janković

Uz druge svoje boljke i nevolje, Beograd je u drugoj polovini oktobra preležao i jednu višednevnu epizodu visokog zagađenja vazduha koja je, što ranije nije bio slučaj, privukla izuzetnu pažnju domaćih medija, a na društvenim mrežama pokrenula lavinu reakcija, zabrinutosti i povremeno istinskog gneva. Zagađenje, tegoba koja već decenijama pritiska industrijske gradove kao što su Pančevo i Bor, nakon što je sticajem raznolikih okolnosti zaštita životna sredine postala relevantna politička tema u staroplaninskom selu Topli Do, sada je izašlo na scenu u prestonici kao društveni problem od velikog značaja, mada je svakom jasno da ovo ni u Beogradu nije bila prva (a ni poslednja) epizoda sa pokvarenim vazduhom. Možda vas to dodatno žesti, ali u ovom trenutku ne može se iole suvislo pokazati prstom na jednog pojedinačnog krivca koji je odgovoran za trovanje prestonice (kao što može u Toplom Dolu), no iz duge liste osumnjičenih kandidata i okolnosti u kojima dolazi do zagađenja može se ponešto korisno naučiti.

Pre svega, lepo i toplo oktobarsko vreme, pojava inače prijatna i ugodna, podrazumevalo je i specifične atmosferske okolnosti koje su zarobile nečist vazduh nad Beogradom, ali i nad drugim gradovima u Srbiji i okruženju. Lako je stoga upasti u stupicu i okriviti ćudljivu atmosferu, ali ona je, mada ne bez

JUTARNJI SMOG: Novi Beograd, 27. oktobar

Ništa se ne vidi od dima

Šumski požar koji je u nedelju po podne počeo sa bugarske strane Stare planine do večeri je već prešao na teritoriju Srbije. U utorak posle podne, u vreme pisanja ovog teksta, gori oko 1300 hektara niskog rastinja, žbunja, bukove i borove šume, a požar je, prema rečima dekana Šumarskog fakulteta Ratka Ristića, poprimio razmere "male prirodne katastrofe"

Na Staroj planini, ispod granice sa Bugarskom, požar od nedelje uveče guta nisko rastinje, žbunje, bukovu i borovu šumu u tri pravca: od Studeničke reke ka Toplom Dolu, odakle su meštani ovog staroplaninskog sela prvo i prijavili požar. Prema rečima Aleksandra Panića iz udruženja Odbranimo reke Stare planine, čija je ekipa obavila izvidnicu u ponedeljak, požar se kod Toplog Dola spustio niz Javorsku reku i zahvatio bukovu šumu. Pored ovog poteza, gori od Vražje glave ispod Čunguljskog vodopada, kao i deo Arbinja ispod vrha Tri čuke, nedaleko od vodopada Tri kladenca. "Primetili smo i dva helikoptera, ali oni su samo nadletali", kaže Panić.

Prema saopštenju od utorka 29. oktobra, koje je izdalo Ministarstvo unutrašnjih poslova, Sektor za vanredne situacije, teren izviđaju MUP-ovi helikopteri. U gašenju požara angažovano je više od 200 ljudi: vatrogasaca iz Pirota, Beograda i Pančeva, kao i pripadnici Žandarmerije. "Zbog nepristupačnog terena i vetra koji menja pravac gašenja požara na Staroj planini, ruskom ministarstvu za vanredne situacije upućena je molba za angažovanje aviona iljušin-76, koji može da nosi 42 tone vode", navodi se u saopštenju MUP-a. Očekuje se da letelica bude u Srbiji za dva-tri dana. Iz Ministarstva za vanredne situacije Ruske Federacije nisu bili u prilici da za "Vreme" prokomentarišu mogući dolazak iljušina, navodeći da je koordinacija aktivnosti u toku.

"Stekli su se najgori mogući uslovi za požar", ocenjuje za naš list dekan Šumarskog fakulteta Ratko Ristić. Naime, požar bukti na najudaljenijim lokalitetima Stare planine, ljudi koji učestvuju u gašenju moraju da pešače po nekoliko kilometara natovareni opremom i sa minimalnom količinom vode, a svi prilazni putevi su makadamski ili su u pitanju šumske staze. "Sve to otežava gašenje", ocenjuje Ristić i podseća da naša država nema avione za gašenje požara, ocenjujući da je u ovom trenutku verovatno "teško uraditi više od onoga što trenutno rade Srbija Šume i Sektor za vanredne situacije".

Sa bugarske strane, piše bugarski portal Novostite, zahvaćeno je oko 500 hektara, uglavnom žbunja i niskog rastinja. Po-

»

krivice, ipak samo scena gde je veliko zagađenje grada uhvaćeno na delu. Domaći meteorolozi su prethodnih dana govorili o odsustvu vetra ukazujući na to da se ove okolnosti dešavaju mimo ljudske volje, ali da bismo morali činiti i planirati smanjenje zagađenja upravo računajući da nas povremeno pogađa takva nepovoljna meteorologija. A zagađenje nikad nije do nje same – ono je delikt ljudske volje.

Scena je dodatno zakomplikovana ne samo visokim pritiskom u mizanscenu, nego i brojem prisutnih svedoka. Naime, o lošem stanju vazduha tokom prethodnih nedelja nisu izveštavale samo nadležne akreditovane agencije, ono nije tumačeno iz vidljive izmaglice, nego su ga, iz sata u sat, svedočile mobilne aplikacije i sajtovi posvećeni aerozagađenju, pre svega sajt airvisual.com, koji na vizuelno atraktivan način prikazuju indeks kvaliteta vazduha u raznim gradovima širom sveta. Ta tehnološka pogodnost čini ovaj problem bitno drugačijim od većine drugih naših društvenih izazova – milioni ljudi koji šetaju ulicom samo sa pametnim telefonom u džepu bez ikakvog posrednika, medija ili političkih interpretacija mogu da uvek znaju kakav je vazduh koji udišu. I svako je tako u pojedinim trenucima mogao da sazna kako je indeks kvaliteta vazduha – broj koji ovi sajtovi neprekidno proračunavaju na osnovu raznih dostupnih mernih podataka – u Beogradu tako visok da našu prestonicu smešta na mesto "najzagađenijeg grada na svetu".

Nevolja je samo što je ova konkretna informacija besmislena. Poređenje gradova na različitim krajevima sveta, bez uzimanja u obzir njihove geografije, samo na osnovu jednog indeksa na satnom nivou nema nikakav smisao zbog velikih dnevnih varijacija u koncentracijama zagađujućih supstanci – osim što u raznim krajevima sveta, u Pekingu i Beogradu, jutro i noć ne padaju u istom trenutku, jedan ili dva beogradska skoka u toku dana nisu uporedivi sa visokim celodnevnim režimom zagađenja u Delhiju ili drugim mestima. No, ako zbog toga ostavite po strani poređenje sa drugima, ove meteo-aplikacije očigledno pomažu da veliki broj ljudi i medija obrati pažnju na vazduh i potom sazna da koncentracija zagađenja u Beogradu u određenim danima uopšte nije niska. Tačnije, da je ekstremno visoka.

KVALITET OTROVA

Ako niste razočarani zbog činjenice da se ne može uspostaviti jedinstvena svetska liga u zagađenosti vazduha i da tu Beograd svakako nije jedini favorit, pa vas zagađenje brine i dalje, nije zgoreg sagledati šta se krije iza samog indeksa zagađenja vazduha (AQI), broja koji mobilne aplikacije isključivo koriste. Ovaj indeks nema dublji fizički smisao i namenjen je upravo za ono za šta se koristi – za jednostavnije izveštavanje javnosti. Formula za AQI sadrži aktuelne vrednosti zagađujuće supstance, kao i njene granične, maksimalne i minimalne vrednosti, koje pritom nisu iste u svim državama sveta, ali je smisao ovog indeksa jasan – da ukaže na nivo rizika za stanovništvo u nekom trenutku.

Presudan detalj je poreklo podataka koji su upotrebljeni da bi se odredio AQI –

VATRA NAKON MINI HIDROELEKTRANA: Udesi Stare planine
Foto: Odbranimo reke Stare planine

žar je primećen u nedelju u popodnevnim časovima, u neposrednoj blizini sela Martinovo kod gradića Čiprovci na severoistoku Bugarske, oblast Montana. U gašenju je angažovano više od stotinu bugarskih vatrogasaca, pripadnika kopnene vojske i volontera, kao i vojni helikopter Mi-17.

BEZ USLOVA ZA GAŠENJE

Prema poslednjem saopštenju sa sajta MUP-a, za sada nije bilo uslova za gašenje požara iz vazduha. Prema saopštenju bugarskog Ministarstva unutrašnjih poslova, bugarski i srpski vatrogasci su se u utorak popodne sastali i dogovorili o zajedničkoj akciji koja treba da spreči da se požar sa srpske strane, zbog vetra koji duva u tom pravcu, dalje širi ka Bugarskoj.

Meštani Toplog Dola i direktor Srbija Šuma odgovorili su na telefonske pozive "Vremena", ali nisu bili u prilici da komentarišu situaciju, s obzirom na to da su angažovani u gašenju požara i, kako su naveli, "izvlačenju ljudi iz dima".

Trenutno i na četiri lokacije u Pčinjskom okrugu, kod Trgovišta, gori oko 500 hektara, a angažovana su tri MUP-ova helikoptera. U Trgovištu je u utorak proglašeno vanredno stanje. U Pirotu za tim još uvek nije bilo potrebe, smatraju iz Sektora za vanredne situacije. Kako je u svom skupštinskom izveštaju od 29. oktobra u 14 časova naveo koordinator Štaba za vanredne situacije Pirota, Sreten Savov, a prenosi pirotski RadioPlus, "ljudi nisu životno ugroženi, a nije ni njihova imovina. Požar je trenutno na 5 do 10 kilometara od Toplog Dola." Savov je istakao i da "ne treba uzimati za ozbiljno spekulacije na društvenim mrežama o tome kako je situacija nekontrolisana".

Stara planina ima status parka prirode od 1997. godine. Prema rečima dekana Šumarskog fakulteta Ratka Ristića, ponovno pošumljavanje moglo bi da počne za dve godine. "Treba da prođe oko godinu dana da se lokalitet smiri, raščistiti, a onda otpočeti sadnju, uz maksimalno vođenje računa o tome da se predeo pošumi autohtonim vrstama", navodi Ristić. On kaže da za obnovu površine koja je stradala usled požara, "nešto nalik šumi" može da se uspostavi za 20 do 30 godina. "Međutim, da bi se obnovio biodiverzitet u punom formatu, da bi šuma dostigla određenu zrelost, da bi se ponovo regenerisalo zemljište i da bismo imali isti ekosistemski kvalitet kao sada, potrebno je da prođe makar stotinu godina", navodi Ristić.

JOVANA GEORGIEVSKI

za njegovo izračunavanje koriste se vrednosti zagađujućih materija koje su izmerene u realnom vremenu na nekom konkretnom mernom mestu. Ova merna mesta nisu proizvoljna – reč je o instrumentariju koji je kalibrisan i kontrolisan od institucije koja ima dovoljan nivo stručnosti i stoga zvanične akreditive da vrši takva merenja. Mada vam se možda to ne dopada i čini vam se da biste i sami sasvim lako merili kvalitet vazduha, samo da imate neke instrumente za to, postojanje regulisanog sistema i akreditovanih laboratorija je neodvojivo od pouzdanosti merenja – svakom je naravno dozvoljeno da meri za sebe, ali u slučaju kakve velike nevolje bilo bi fatalno imati uzajamno suprotstavljene merne podatke o koncentracijama otrova u vazduhu.

U Beogradu ima deset takvih, akreditovanih mernih stanica za monitoring vazduha koje se nalaze na različitim mernim mestima. O njima se staraju Agencija za zaštitu životne sredine Republike Srbije (SEPA) i Gradski zavod za javno zdravlje. Ove agencije su dužne, što je zgodna stvar, da omoguće neprekidan pristup podacima o koncentracijama koje beleže merni instrumenti na pojedinim stanicama od Mostara do Ulice despota Stefana. Mada neke od stanica ponekad nisu u funkciji, sistem je manje-više stabilan i, što je najvažnije, stručno praćen. Tako svaki građanin može na sajtu Agencije okvirno da sazna kakav vazduh udiše ako se nađe u pojedinim delovima grada. No, kako građani to rade retko i još ređe razumeju šta pojedini rezultati znače, pomenute aplikacije i sajtovi pristupaju mernim podacima umesto nas i na osnovu izmerenih podataka proračunavaju svakom razumljiv AQI koji potom šalju u naše telefone.

Uzimajući u obzir da merenja nisu diskreditovana, a nisu, odvojeno je pitanje koje supstance ove automatske stanice mere. Mada je, na primer, američka Agencija za životnu sredinu prepoznala čak 180 jedinjenja u vazduhu koja su štetna za ljude, bilo da su to toksične, mutagene ili kancerogene supstance, nemoguće je i pre svega previše skupo meriti u kontinuitetu svaku od njih. Zato je takozvanom regulativom monitoringa, odnosno Zakonom o zaštiti vazduha, kod nas definisan ograničen skup materija koje se mere. To je neugodna okolnost ako, na primer, imate industriju koja karakteristično emituje jedinjenje X, a vi ga uopšte niste predvideli zakonom. No, za opštu sliku stanja kod nas se mere neorganski gasovi ugljen-monoksid, sumpor-dioksid, ozon, azotni oksidi, organski gas benzen, čađ, kao i ovih dana često pominjane suspendovane čestice PM10 i PM2,5.

ČESTICE I NJIHOVO POREKLO

Građanin koji je samostalno pratio vrednosti njihove koncentracije mogao je da primeti kako su suspendovane čestice u drugoj polovini oktobra ne samo skakale u pojedinim satima, nego su bile i znatno više od zakonom predviđene granične vrednosti od 50 mikrograma po kubnom metru (videti grafik koncetracije PM10 na petlji Mostar u okviru). Ovi podaci izmereni od Agencije za zaštitu životne sredine doveli su do proračunavanja ekstremno visokih vrednosti AQI u pojedinim satima što je Beograd učinilo "najzagađenijim gradom na planeti". No, ključna »

KAKAV VAZDUH UDIŠEMO:
Aerozagađenje
Foto: Marija Janković

vest je zapravo da su vrednosti PM10 prilično visoke na dnevnom nivou, i kad bi nepovoljni meteorološki uslovi potrajali, bili bi doslovno ugrožavajući za ljude.

Naime, PM je skraćenica od *particulate matter* i ovde je reč o zagađenju vazduha česticama koje potiču iz različitih izvora. Ove čestice, atmosferski aerosol, predstavljaju prašinu, ostatke spaljivanja i razne druge, tečne i gasovite velike molekule koje dospevaju u pluća i sistem organa za disanje čoveka. Broj 10 ili 2,5 govori o prečniku u mikrometrima – sitnije PM2,5 čestice su opasnije jer lakše dospevaju u ljudska pluća gde su opasnije od PM10. Njihov sastav, pritom, može da se analizira na prisustvo teških metala, a može nešto da kaže i o poreklu zagađenja.

Osumnjičeni izvori zagađenja su brojni čak i kad je vreme toplo, a dani sunčani – energetska postrojenja, velike termoelektrane u kojima se spaljuje lignit neprekidno rade i u jesen, saobraćaj u prestonici je ogroman izvor zagađenja koji veći deo dana ispunjava sve gradske arterije i kapilare, na deponiji u Vinči tinja podmukli požar, a na severu poljoprivredni proizvođači spaljuju strnjiku i stotine hektara zemlje je u plamenu. Ovi raznoliki izvori zagađenja pune atmosferu suspendovanim česticama. U atmosferi se ponekad događa da horizontalno strujanje vazduha prestane, kako se desilo ovih dana i da se par stotina metara tanak prizemni sloj vazduha napuni zagađenjem koje pritiska grad.

Uz to, ponekad se događa i fenomen poznat kao temperaturna inverzija, kad se atmosfera pri tlu ohladi, a u visini ostane topao vazduh – takav fenomen dovodi do toga da grad bude kao ispod poklopca koji zadržava zagađenje pri tlu. Čuveni Veliki smog u Londonu 1952. izazvan je jednom vrstom toplotne inverzije, a ona je uzrok lošeg stanja u najzagađenijim gradovima u svetu kakav je na primer Peking. Inverzija je u Beogradu razlog zašto vazduh noću, mada je saobraćaja tada manje, bio lošijeg kvaliteta nego danju kad sunčeva toplota zagreva prizemni sloj vazduha.

Posledice zagađenja, ma odakle poticale, daleko su od naivnih. Početkom juna 2019. godine objavljeni su rezultati studije organizacije Ujedinjenih nacija za životnu sredinu "Air Pollution and Human Health: The Case of the Western Balkans" koja je skrenula pažnju na zagađenje vazduha kao značajnog uzročnika smrti u Srbiji i regionu. Studija je obuhvatila podatke vodećih naučnih ustanova u regionu, a finansirana je sredstvima Vlade Norveške, da bi pokazala da zagađenje vazduha starijima od 30 godina u regionu skraćuje životni vek za oko 14 do 15 meseci. To ga čini, u ukupnom rezultatu, jednim od najvećih ubica u našem regionu.

Zagađenje vazduha, naravno, nije od juče – ono je i pre ovog oktobra, tokom poslednjih nekoliko meseci, počelo da izaziva veću pažnju i motiviše razne političke grupe. Međutim, ovaj problem – koji u svetu svake godine dovede do oko sedam miliona preuranjenih smrtnih slučajeva – u Beogradu postoji decenijama i neće se ukloniti brzo. Mada je pokrenuo lavinu reakcija, još uvek nije podstakao nikakvu novu društvenu ili političku akciju. Vazduh se u gradu na Dunavu i Savi i dalje jednako zagađuje. Ali, čestice veličine par mikrometara kovitlaju se i lete ka nebu, daleko. Nad gradom struji istinski zaštitnik Beograda – vetar. ¶

SLOBODAN BUBNJEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Mirović i druga treća bića

Dok bi pravoverni radikal rušio i ukidao što mu nije po volji, lukavi naprednjak čini nešto mnogo perfidnije i štetnije: on instituciju zauzme, napuni je do vrha svojim ljudima i istovremeno je isprazni od svakog suvislog sadržaja

Glavni kadrovik, da ne rečem i otac i majka i izumitelj sadašnje srpske vlasti, Šešelj dr Vojislav, jako drži do pojma "ideologija". Recimo, snop uvezanih papira koje smatra svojim životnim intelektualnim delom zove se *Ideologija srpskog nacionalizma*. Kada je bacao teške muške kletve na one koji su napustili Srpsku radikalnu stranku obično bi, kao vrhunsku optužbu, govorio kako su oni, pobegulje, "izdali ideologiju srpskih radikala". E sad, šta je ta "ideologija" uopšte, osim onoga što može stati u jednu jedinu rečenicu, otprilike ovu: "Površinom što veća a sadržinom što bezveznija država Srbija", drugo je pitanje. Možda sam, gle, mogao to da ga pitam pre neki dan na Sajmu knjiga dok sam prolazio pored štanda na kojem je potpisivao svoja sočinjenija; u toku mog, avaj, nedovoljno brzog šmugnjavanja pored štanda zaorio se odjedared Vojvodin glas vrlo osobenog valera: *Teofileee!* Žurio sam, nisam se zaustavio, nemam pojma šta je Praotac ovoga-u-čemu-živimo od mene hteo. Možda je bio nakanio da mi potanko objasni "ideologiju srpskog nacionalizma", tj. onu prostoproširenu rečenicu u kojoj se ova nahodi u svojoj raskošnoj celokupnosti.

Okej, ovde ostavljamo Šešelja u dobrom zdravlju i veselju i okrećemo se njegovoj odmetnutoj posinčadi i pokćerčadi. Ili ne baš sasvim: prvo bi ipak trebalo podsetiti da je neodvojiv deo radikalske ideologije i tvrdokorni *narativ* o tome kako je autonomija Vojvodine, u uslovima njene "prisajedinjenosti matici" sasvim suvišna stvar, pače i antisrpska rabota. Te da će radikali srpski, čim se oni budu pitali za tu stvar, ukinuti makar i sasvim formalnu i kozmetičku autonomiju Vojvodine unutar države Srbije. Prostije kazato, sve te relativno skupe a apsolutno, je li, nepotrebne institucije ove paradržave na divlje izdžikljale na svetom srpskom tlu biće lepo ukinute, na polzu naroda srpskog, a i poštenih manjinaca, svih koji ispune radikalske standarde lojalnosti; dakle, sve trojice: i Mihalja i Kertesa i Brace.

A onda su Šešeljevi odmetnici osvojili vlast u Srbiji, ali ovu kozmetičku autonomiju Vojvodine nisu dirali; dobro, možda i nisu mogli, jer im je nedostajao pokrajinski legitimitet? Ali onda su osvojili i pokrajinu, ujahali u sablasne duge hodnike Banovine (gde ih je sa svežnjem starinskih ključeva dočekao zbunjeno-dremljivi portir Steva, koji je za beskrajnog radnog veka video prvo gorde face a posle pogrbljena leđa svim panonskim alama i vranama od Mirka Čanadanovića naovamo), i čovek bi pomislio da će tipovi odrasli na crnom mleku "ideologije srpskog nacionalizma" Vojvodinu brže-bolje ukinuti iznutra. Međutim, jok. Sve stoji gde je i bilo, i kabineti i fikusi i sekretarice i portir Stevan i Pastor Ištvan, uopšte, sve pomoćno osoblje i sva dekoracija koje se možete setiti. Samo su i poslednji tragovi sadržaja i smisla iz svega toga isisani sa zadivljujućom pedantnošću.

E sad, zašto vam sve ovo pričam? Pa evo, to je otprilike bio moj tok svesti kada sam čuo nezaboravni monolog tzv. predsednika Izvršnog veća Vojvodine Mirović Igora, znate ono, na temu službenog automobila pokrajinske vlade sve sa vozačem, a koje je vickasti Mirović onomad, kako kaže, bio poslao u Lučane (podaleko od Vojvodine) "da provere je li istina da Đilas tamo razdeljuje građanima milione koje je od njih pokrao". Dok je deklamovao taj idiotski tekst, Mirović je junački zadržao *poker face*, što nije malo performersko dostignuće; možda bi Marina AbramoviČ mogla da ga angažuje za svoje putujuće priredbe?

Svi, verujem, znamo o čemu se radilo u banalnoj stvarnosti. CRTA i ostali pokazali su jasno kako su brojna vozila, uglavnom iz Vojvodine, u vlasništvu pokrajine i lokalnih samouprava ili javnih preduzeća, bila angažovana u akcijama uhođenja i zastrašivanja građana Lučana (a prethodno i na drugim mestima) za potrebe SNS na lokalnim izborima. Drugim rečima, javni resursi su traćeni za em nezakonite radnje em privatne svrhe i probitke (gde u ovom kontekstu spadaju i partijski), a sve to ne samo uz znanje i odobrenje, nego štaviše po nalogu onih koji su inače odgovorni za njih. Među kojima se poeta Mirović ističe, već i zbog svog položaja na vrhu (izjedene i ispražnjene) Pokrajine. A onda i zbog toga što je bez krzmanja priznao svoje zakonom nedopušteno ponašanje kao da se ponosi njime, ili barem kao da nam poručuje "sada ću da se nalupetam prve budalaštine koja mi padne na pamet, a vi mi svejedno nećete moći ništa".

Mene, međutim, u celoj priči ne uzbuđuje puko i zapravo banalno lupeštvo (zar je neko očekivao nešto drugo?), nego sama naprednjačka redefinicija radikalske ideologije. Dok bi pravoverni radikal rušio i ukidao što mu nije po volji, lukavi naprednjak čini nešto mnogo perfidnije i dugoročno štetnije: on instituciju zauzme, napuni je do vrha svojim ljudima i istovremeno je isprazni od svakog suvislog sadržaja (ovi procesi nisu slučajno komplementarni) sve dok je ne pretvori u blasfemičnu parodiju, u sopstvenu vrišteću suprotnost. Zašto, dakle, ukidati Autonomnu pokrajinu Vojvodinu kad umesto toga možemo da prisvojimo njene kakve-takve resurse i da ih potom bećarski upotrebljavamo protiv nje? Ako vam je ovakvo *neprijateljsko preuzimanje* odnekud poznato, niste se prevarili: gledali ste ga mnogo puta u lošijim SF filmovima, na primer, onima o *invaziji trećih bića*. ¶

OVDE JE OZA SVEOPŠTI GR

Fotografije: Marija Janković

KONJEN ABEŽ

“Posle oslobođenja Užica, na samom kraju Drugog svetskog rata, na Žitnoj pijaci – sad je to Trg partizana – održavao se miting. Sećam se da je na krovu pijačne vage, na kojoj su nastupali učesnici i govornici, profesor muzike Dragoljub Jovašević pevao: ‘Granuo je, evo, već i Prvi maj / Rusi u Berlinu sada piju čaj.’ Ja sam na tom mitingu, kao učenik trećeg razreda osnovne, recitovao neku satiričnu pesmu o okupiranom Beogradu. Zaboravio sam, davno, i tu pesmu, i ko je njen autor. Ali, gledajući šta se u Beogradu dešava poslednjih godina – od Slavije i Savamale, preko Beograda na vodi, preko ukidanja Glavne železničke stanice, do raskopanih bulevara, do Trga republike, do premeštanja živog Starog savskog mosta sa reke na livadu, do jarbola, i do žičare i gondole na kalemegdanskoj tvrđavi, posle toliko godina, setio sam se početnih stihova te satire: ‘Beograde, slavni stari grade / šta od tebe u ludilu rade!’” »

Akademik Ljubomir Simović, najpre pesnik. Autor čuvenih drama koje se i dalje igraju u pozorištima širom Srbije i sveta, dobitnik mnoštva nagrada. Odrastao u Užicu, živi i piše u Beogradu. Trenutno priprema knjigu poezije *Riba sa dva repa* (Arhipelag), a uskoro će izaći i knjiga njegovih intervjua (Vukotić media), što je svojevrsni *nastavak* onih njegovih knjiga – *Kovačnica na Čakovini*, *Galop na puževima*, *Novi galop na puževima*, *Guske u magli*, *Obećana zemlja*, *"Titanik" u akvarijumu* i *Žabe u redu pred potkivačnicom* – u kojima piše o društvenim i političkim temama. Ljubomir Simović ne želi da ostane nem na stvarnost koja nam se događa.

Zato, nažalost, ovo neće biti razgovor o životu i stvaralaštvu, o snazi književnosti i pozorišta, već o ovom trenutku, o ljudima koji vode državu, o neznanju i zaboravu, o harangama koje vrši vlast i o odsustvu odgovornosti. Konačno, čak i o stihovima Laze Kostića koji se prirodno nametnu kada se sluša govor predsednika zemlje.

Moramo da se bavimo, kako reče Ljubomir Simović, onim od čega bežimo.

"VREME": Šta današnji odnos prema reči otkriva o društvu u kome živimo i o ljudima koji nas vode. Kada kažem "reč", mislim i na odnos prema datoj reči, ali i odabiru reči u javnom prostoru, o obrascima koji se ponavljaju, o načinu komunikacije, o pismenosti, o znanju...

LJUBOMIR SIMOVIĆ: U našem današnjem političkom životu naprosto buja govor mržnje, a neznanje nikada nije toliko vladalo javnom scenom kao danas. Već sam ukazivao na neverovatnu činjenicu da smo mi u svoje vreme za predsednika republike izabrali čoveka koji je izjavio da ne bi imao ništa protiv da Srbija postane ruska gubernija! Koliko su bolesni oni koji pretenduju da upravljaju sudbinom ove zemlje pokazuje i saopštenje organizacije "Zdrava Srbija", koja kaže da "nema ništa protiv da se organizuje referendum sa pitanjem da li su građani Srbije saglasni da se Kosovo privremeno ustupi Rusiji na upravljanje!" Možete li da zamislite mozak koji stoji iza ovakvog saopštenja? Kakav odnos možemo imati prema rečima i prema njihovom značenju, i koliko nas može obavezivati ono što govorimo, ako nam se misao i znanje nalaze na ovakvom nivou?

Slušajući naše govornike, ne mogu a da se ne setim rečenice Gintera Grasa: "On nepokolebivo govori ni o čemu."

Kod nas kao da vlada organizovano zaboravljanje svega. A možda je reč i o nekakvom kompromisu, na koji dobar deo ljudi pristaje?

Kod nas se mnogo štošta zasniva na temeljnom zaboravljanju svega što je bilo juče. Kad bismo pamtili šta su neki političari govorili, zastupali, radili, tokom devedesetih godina, zar bi se ijedan od njih danas nalazio u vrhu vlasti? Slikar Dušan Otašević nije slučajno napravio onaj svoj objekat, "Amnezijator", mašinu koja briše sećanje, koja briše veze između uzroka i posledica, i koju danas po ko zna koji put pominjem.

Pominjete kompromis "na koji dobar deo ljudi pristaje". Mnogi ljudi su ucenjeni i zastrašeni, i u tom strahu pristaju na sve. Pogledajte harangu koja se vodi protiv profesorke Dane Popović i sudije Majića, pa ćete videti kako prolaze oni koji im se suprotstave. U toj harangi se ne biraju ni reči, ni sredstva. Prateći sve to, ne mogu a da se ne setim stihova Češlava Miloša:

Bilo nam je slobodno da se oglašavamo kreštanjem patuljaka i demona,
Ali čiste i dostojne reči bile su zabranjene
Pod pretnjom tako stroge kazne, da ko se usudio da jednu od njih izusti,
Sam je sebe već smatrao izgubljenim.

Inače, ljudi sa vrha vlasti svoje interese štite najneočekivanijim kompromisima. Vučić je, na primer, preuzeo stranku koju je osnovao Toma Nikolić. Ali ni Toma iz toga nije izašao bez obeštećenja: postavljen je, verovatno kao ekspert, za šefa neke kancelarije za ekonomsku saradnju sa Kinom i Rusijom. U njegovom namirivanju išlo se i dalje, pa mu je dopušteno da, iako odavno nije predsednik republike, i dalje boravi u rezidenciji predsednika. Tako je rezidencija predsednika Srbije pretvorena u "Čika Tominu kolibu". A nedavno sam u nekim novinama pročitao da bivši predsednik namerava da i sam na nekoj planinskoj reci podigne malu hidroelektranu.

Ja se odavno više ničemu ne čudim. Kod nas je sve moguće. Pa i da dan oslobođenja Beograda, 20. oktobar, nekada bude šesnaestog, nekad devetnaestog, a možda ćemo doživeti da nekad osvane i u novembru. Zavisno od rasporeda obaveza neke visoke ličnosti koja nam dolazi u posetu.

"Kod nas se mnogo štošta zasniva na temeljnom zaboravljanju svega što je bilo juče. Kad bismo pamtili šta su neki političari govorili, zastupali, radili, tokom devedesetih godina, zar bi se ijedan od njih danas nalazio u vrhu vlasti"

Šta je sa pitanjem odgovornosti? Kako je, na primer, moguće da predsednik države nešto kaže i obeća – a kaže i obeća mnogo toga – a da od svega toga što je obećao ne bude ništa, i on zbog toga ni na koji način ne bude pozvan na odgovornost?

A ko da ga pozove na odgovornost? Predsednik je, koliko čujem, izjavio da on legne da spava tri sata posle svih i da se budi četiri sata pre svih. Hoće da naglasi da je stalno budan, a ja bih pre rekao da je, ako je istina to što kaže, stalno neispavan. Što će reći, stalno dekoncentrisan. Njegove brojne i beskrajne monologe je katkad teško pratiti. Ne samo novinarima, on često i samom sebi upada u reč. Ali ja bih vašu pažnju, ako dozvoljavate, zadržao na jednom tekstu u kome je njegova koncentracija neosporna. Radi se o autorskom tekstu "Elita i plebs". Definicija "Stil je čovek" odavno mi se nije učinila toliko tačna i ubedljiva kao kada sam čitao taj rad. O "eliti" i "plebsu", i o njihovom odnosu on, praktično, nije rekao ništa, ali je, i nehotice, o sebi, o svojoj prirodi, svom mentalitetu i karakteru

Kad je za predsednika države izabran čovek čije se ime rimuje sa "diploma", mislio sam da smo dotakli dno, da se niže ne može pasti. Ubrzo sam shvatio da sam se prevario. Pad se nastavlja. Da li se zbog toga osećam poraženim? Da se osećam poraženim, ćutao bih u nekoj mišjoj rupi. I ne bih govorio sve ovo što govorim. A govorim zato što mislim da se mora govoriti, da bismo se podigli sa ovog dna koje nam se otvara pod nogama.

Svedok ste različitih vremena. Kako nam se ponovo dogodio Aleksandar Vučić i Aleksandar Vulin, kako su nam se desili Siniša Mali i Goran Vesić? Kako nam se desilo ovo vraćanje u prošlosti i okretanje leđa budućnosti? Ne mislim samo na konkretne ljude, već i na vraćanje i nazadovanje kao fenomen.

"Predsednik je, koliko čujem, izjavio da on legne da spava tri sata posle svih i da se budi četiri sata pre svih. Hoće da naglasi da je stalno budan, a ja bih pre rekao da je, ako je istina to što kaže, stalno neispavan. Što će reći, stalno dekoncentrisan. Njegove brojne i beskrajne monologe je katkad teško pratiti. Ne samo novinarima, on često i samom sebi upada u reč"

rekao mnogo. Zapravo, njegov stil je o njemu rekao i ono što on o sebi možda ne bi ni hteo da kaže.

Ali da se vratimo na vaše pitanje o odgovornosti. Ostajući dugo na vlasti, političari steknu toliku moć da izgube osećanje za realnost. Poveruju da im ta apsolutna moć prirodno pripada, i svaki otpor njihovom autoritarnom ponašanju doživljavaju kao napad na njihovo prirodno pravo, kao upad na njihov privatni posed. U tom osećanju neograničene moći osećajući se nadležnim i kompetentnim za sve. A zna se kako se to zove i kuda vodi.

Kada se osvrnete oko sebe, kada pogledate gde smo, da li se osećate poraženim?

Da nisu ukinuti svi sistemi vrednosti, zar bi jedan od ljudi koje pominjete postao, ništa manje, nego ministar odbrane? Kad vidim generale i oficire kako, u stavu mirno, salutiraju tom ministru, pitam se kako se pritom osećaju. I pitam se kako se mogao osećati novoizabrani episkop dalmatinski Nikodim kada je na njegovo ustoličenje u crkvi u Šibeniku, kao zvanični Vučićev izaslanik, banuo ministar vojni. Aleksandar. Vulin. Šaljući ministra vojnog, kao svog izaslanika, na jednu crkvenu svečanost, Vučić je Hrvate podsetio na svoju ulogu u ratovima devedesetih. Ne verujem da je to uradio slučajno. A vi vidite da li je to bilo pametno.

Kada smo već kod pametnog činjenja ili nečinjenja, niko se ne opterećuje pitanjem šta struka ima da kaže o onome čime se bavi. Peticije niko ne čita i ne uzima u obzir. Nedavno, Odeljenje jezika i književnosti SANU, čiji ste član, podržalo je inicijativu Odeljenja istorijskih nauka da se pitanje izgleda Beogradske tvrđave i Beograda vrati u nadležnost stručnjaka. Vi ste tada pisali o uništavanju identiteta glavnog grada projektima poput Beograda na vodi. Da li ste očekivali da će jedina reakcija na to da bude to što je zamenik gradonačelnika optužio akademika Matiju Bećkovića da hoće Srbiju da vrati u srednji vek? Da li ste očekivali nešto ipak malo konstruktivnije?

Ruku na srce, videći da na tomove tekstova koje su o Beogradu na vodi pisali arhitekte, urbanisti, pravnici, ekonomisti, i mnogi drugi, nema nikakve reakcije, nikakvu "konstruktivnu reakciju", kako kažete, nisam očekivao ni na ovo saopštenje. Zamenik gradonačelnika je pokušao da umanji značaj tog saopštenja tvrdeći da iza njega ne stoji Akademija nego Matija. Vesić se, s razlogom, osetio pogođenim tim saopštenjem i branio se od njega onako kako on zna i ume. Biću slobodan da vas podsetim na rečenice kojima se to saopštenje završava:

"Svojom odlučnošću da, uprkos svim argumentima i upozorenjima, na Beogradskoj tvrđavi izgradi žičaru sa gondolom, Vesić preti da dovede u pitanje kulturno-istorijsku autentičnost ovog spomenika. Takvo njegovo reagovanje na sudove i upozorenja stručnjaka – čije argumente on kvalifikuje kao 'histeriju' – nalaže nam da se najodlučnije usprotivimo prepuštanju sudbine istorijskih i kulturnih spomenika, i identiteta naših gradova, ljudima čije su ambicije i moć u očiglednoj nesrazmeri sa njihovim obrazovanjem."

U jednom intervjuu iz 1998. godine izjavili ste: "Kada sam u Beograd došao definitivno, 1. septembra 1955, to je bio grad-gospodin. A danas je to grad-prosjak, grad-đubrište. On je izgubljen i zapušten, kao što je izgubljena i zapuštena cela ova naša rashodovana zemlja, koja se raspada.

»

“Šaljući ministra vojnog, kao svog izaslanika, na jednu crkvenu svečanost, Vučić je Hrvate podsetio na svoju ulogu u ratovima devedesetih. Ne verujem da je to uradio slučajno. A vi vidite da li je to bilo pametno”

Pa ipak, i u takvom Beogradu ja lakše dišem.” Da li i sada u Beogradu lakše dišete? Počev od onog konkretnog; danas kada razgovaramo, Beograd je najzagađeniji grad na svetu.

Ja ne zanemarujem problem zagađenosti vazduha, ni posledice te vrste zagađenosti. Ali u vidu imam nešto drugo.

Posle oslobođenja Užica, na samom kraju Drugog svetskog rata, na Žitnoj pijaci – sad je to Trg partizana – održavao se miting. Sećam se da je na krovu pijačne vage, na kojoj su nastupali učesnici i govornici, profesor muzike Dragoljub Jovašević pevao:

Granuo je, evo, već i Prvi maj,
Rusi u Berlinu sada piju čaj.

Ja sam na tom mitingu, kao učenik trećeg razreda osnovne, recitovao neku satiričnu pesmu o okupiranom Beogradu. Zaboravio sam, davno, i tu pesmu, i ko je njen autor. Ali, gledajući šta se u Beogradu dešava poslednjih godina – od Slavije i Savamale, preko Beograda na vodi, preko ukidanja Glavne železničke stanice, do raskopanih bulevara, do Trga republike, do premeštanja živog Starog savskog mosta sa reke na livadu, do jarbola, i do žičare i gondole na kalemegdanskoj tvrđavi, posle toliko godina, setio sam se početnih stihova te satire:

Beograde, slavni stari grade,
šta od tebe u ludilu rade!

Ako se okrenemo unazad i pogledamo, možemo li u Srbiji naći išta što je ostalo pošteđeno?

Ozakonjen je sveopšti grabež. Radi nečije lične koristi, planinskim selima otimaju reke i potoke i, gradeći male privatne hidroelektrane, zatvaraju ih u cevi. Imaćemo reke i ribe u cevima. Radi nečije lične koristi, dovodi se u pitanje opstanak preostalih sela.

Moram nešto da vas zamolim... ne znam da li ćete pristati, ali ću pokušati. Možete li da nam napišete nekoliko rečenica o vašem eventualnom Tajnom planu grada Beograda, onako kako ste uradili pišući Tajni plan grada Užica? Koja biste imena običnih građana, koja čine duh grada, dali beogradskim ulicama?

Ne mogu vam opisati s koliko sam zadovoljstva radio na tom Tajnom planu grada Užica! Ulicama sam davao imena zanatlija, berbera, šofera, kazandžija, poštara, imena profesora, fudbalera, glumaca, babica, opštinskih dobošara, klošara... Ulicu je dobio i jedan neobični prijatelj zmija, Desimir Gujar, i Pipelja šofer, i golgeter Keblo, i Jevđo pekar, i foto Lazić, i Stevo Kinez, a čuvenoj Zori Čučkuši, koja je izbeglicama na Vardi u velikom kazanu kuvala pasulj, dodelio sam jednu aveniju. U tom tajnom planu oživela je sva sila ljudi koji su Užicu mog detinjstva davali ton i karakter. Tajni plan Beograda, međutim, morao bi napraviti neko drugi, neko ko je, u detinjstvu, Beograd doživeo onako kako sam ja doživeo, upamtio i oživeo Užice.

“Mnogi ljudi su ucenjeni i zastrašeni, i u tom strahu pristaju na sve. Pogledajte harangu koja se vodi protiv profesorke Dane Popović i sudije Majića, pa ćete videti kako prolaze oni koji im se suprotstave. U toj harangi se ne biraju ni reči, ni sredstva”

Pomenuli ste, kada sam vas zvala da se dogovorimo za ovaj intervju, da i dalje pišete dnevnik, odnosno beleške. Znam da ste dnevnik iz vremena bombardovanja 1999. godine objavili pod naslovom *Guske u magli*. Ako je pristojno nekoga pitati, šta stoji u tim današnjim beleškama, a tiče se svih nas?

Nikada nisam dolazio u iskušenje da pišem dnevnik. Čak sam to smatrao previše pretencioznim. Ali kad je 24. marta 1999. počelo bombardovanje, osetio sam neku vrstu moralne obaveze da zapisujem sve što vidim i čujem, sve što se događa. Ponašao sam se, ako tako mogu da kažem, kao mikrofon i kamera. Želeo sam da ostavim autentično svedočanstvo o tim danima. Dnevnik se završava 14. juna, u crvenom salonu u Patrijaršiji, razgovorom na koji nas je pozvao patrijarh Pavle... Tome je, sledećeg dana, dodata i jedna beleška o tome kako Milošević obilato deli unapređenja i činove.

Dnevnik više nikada nisam vodio. Ali čovek koji se bavi mojim poslom mora da ima neku beležnicu u kojoj će da zapisuje ponešto od onoga što mu se čini važnim, i što ne bi smelo da se zaboravi. A čak i da nisam zapisao, sigurno nikada ne bih mogao da zaboravim ono što sam, jedne subote početkom avgusta, čekajući autobus na Bajlonijevoj pijaci, čuo od jedne žene. Na autobuskoj stanici su sedele tri gospođe u godinama i razgovarale. Jedna od njih je kazala:

“Treba svi da izađemo na izbore, i svi da glasamo. Samo da ovaj – izostavljam epitet koji je upotrebila – samo da ovaj ode, pa makar došao i neko gori!”

Čuli ste da je Aleksandar Vučić, na svečanosti povodom jedanaest godina od osnivanja Srpske napredne stranke, mladima obećao “srpski san”?

Da, čuo sam. I setio sam se stihova Laze Kostića:

Posle onih svetlih snova,
onih divnih vitezova,
onih slika, onih slava –
ova java! ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Uskoro...

...nešto novo.

nedeljnik
VREME
www.vreme.com

Lešinari lete nisko

Slobodno se može reći da u trenutnim uslovima rešenja nema i da ćemo – kako sada stvari stoje – još dugo gledati čerečenje ljudi koji su odlučili da zauvek odu, kao i da će sve to sigurno uticati na ljude koji i sami razmišljaju o samoubistvu

Kada neko odluči da okonča svoje ovozemaljske muke i stavi pištolj na čelo, omču oko vrata ili pilule u usta – podrazumeva se da je toj osobi, iz ovih ili onih razloga, svega dosta i da želi kraj. Međutim, u državama lišenim bazične medijske empatije i isto tako bazičnih medijskih standarda kakva je Srbija – to je zapravo početak.

Početak jedne nove priče, beslovesnog medijskog orgijanja, kršenja svih obzira, pravila i zakona, bezdušnog povređivanja porodice i urušavanja dostojanstva pokojnika.

STRVINARSKI PARTI

U danima dok ti se telo još nije ni ohladilo, a tabloidni se lešinari već sjatili oko sveže lovine, svako koga to bude zanimalo saznaće u kakvom ti je stanju telo, da li si se obesio kaišem ili kanapom, da li si ostavio oproštajno pismo, šta je u pismu pisalo (ako je ostavljeno), ko te je, kad i kako pronašao, kad je došla policija, da li su razvaljivali vrata, šta su rekle komšije, koliko su plakali i zapomagali deca/partneri/roditelji/prijatelji.

Dok se telo priprema za sahranu, oni koji se obično nazivaju medijima, već izlaze s mogućim razlozima i motivima (?!): da li su te oprhrvali depresija, tuga, ljubavni problemi, odnosi sa okolinom, kockarski dugovi, neplaćeni krediti, muke na poslu, ljubomora, nemoć.

U danima pred sahranu, ređaće se ispovesti bližnjih, komšiluka, prijatelja koji će svedočiti o tvojoj dobroti, lepoti, mladosti, ali i o tome da "ništa nije ukazivalo" šta će se dogoditi: pojaviće se tu bivši partneri, drugovi iz osnovne škole, kasirke u lokalnoj prodavnici... Ukratko, svi s kojima su ti se bilo kako i koliko ukrstili životni putevi. Sve će to biti ilustrovano snimkom tvoje zgrade ili kuće, kućnih vrata, ponekad čak i konkretnog mesta gde se to sve dogodilo, kvake za koju je bio zakačen kanap, krvavog tepiha, prazne flašice tableta, itd.

Kada su u pitanju slavni ili makar "poznati" ljudi, stvar je još gora i još teža za "varenje": danima se posle tih situacija raznorazni ispovedaju po medijima, danima se ređaju priče iz privatnog života, druženja, ljubavi, a sve uz srceparatelne naslove koji pružaju i mogućnost da se – uz aktuelnu ispovest – ponovo do u detalj ispriča sve ono što je već objavljeno.

Ovih dana, tu je sudbinu doživela žena koja je izvršila samoubistvo, a pritom je bila novinarka. Njene kolege, upravo iz onih medija u kojima je radila, prosto su se utrkivale ko će detaljnije i više da izvesti o svim aspektima tog čina, mogućim razlozima, porodičnom stanju i statusu, načinu samoubistva itd. Onda su krenuli feljtoni o navodnom kreditu koji je imala, a čije rate više nije mogla da plaća, pa ispovesti prijatelja koji bi joj "pomogli, samo da su znali". U trenutku dok ovaj tekst nastaje, sahrana je u toku, pa se još sa sigurnošću ne zna kako će sve to izgledati u interpretaciji medija, ali ranija iskustva govore da će sigurno biti opisa sanduka, kapele, povorke, cveća, muzike.

Godinu dana pre nje, kada je samoubistvo izvršila Marija Ćurčić – desilo se potpuno isto, ili možda još i gore. Jer, Marija je bila mlada devojka, na početku karijere i života, a njena vanserijska lepota učinila je da krvožednima porastu apetiti, pa da o tom slučaju izveštavaju još podrobnije i bezobzirnije.

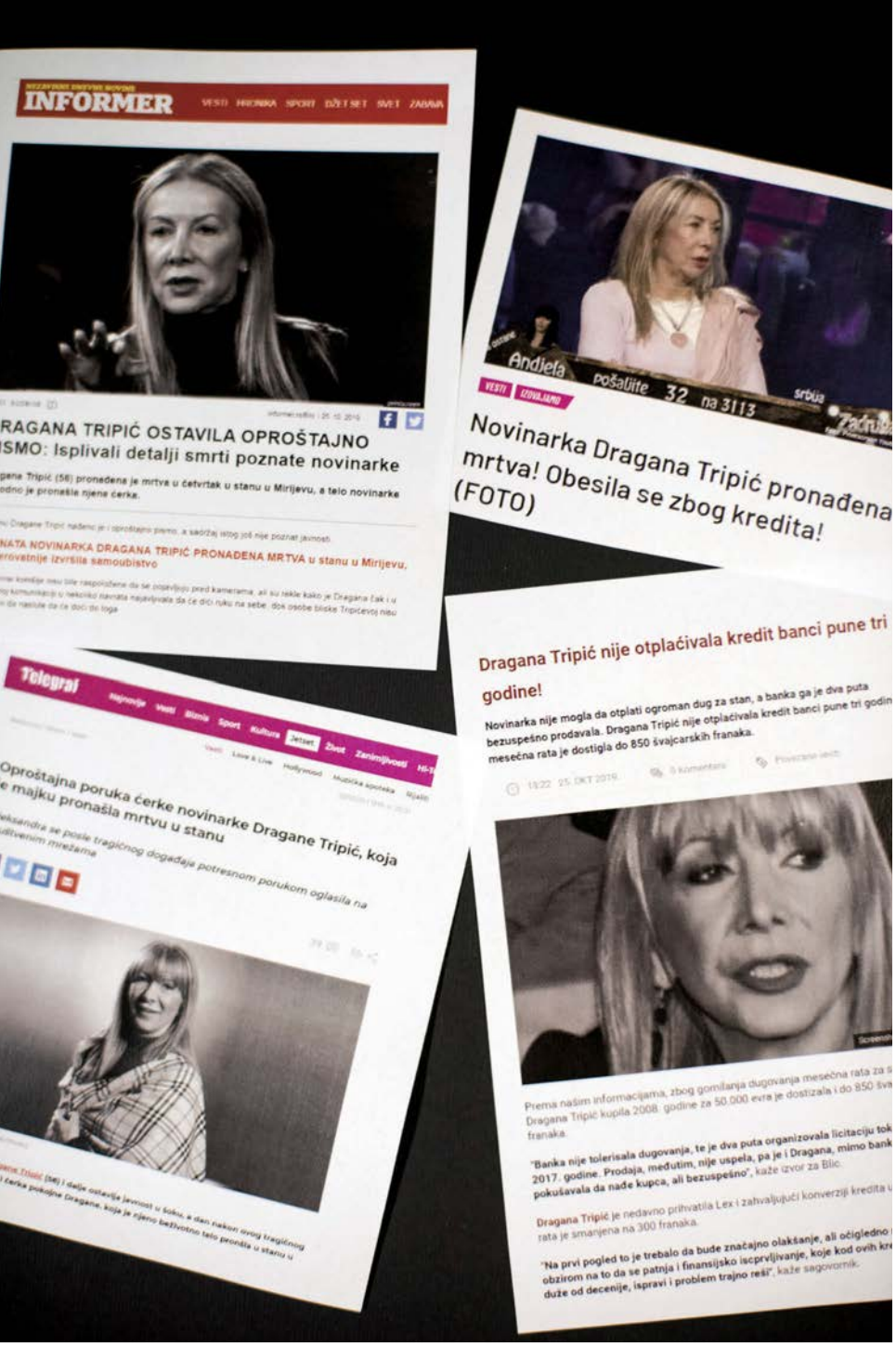
U čitavoj toj stvari, njena majka, koleginica sa Al Džazire An Mari Ćurčić, skupila je snagu i, rana još svežih posle smrti deteta, ustala najpre u borbu za sprečavanje suicida, ali paralelno s tim i u borbu za poštovanje medijskih standarda. I tako, godinu dana An Mari priča, piše, deli putem društvenih mreža, moli i preklinje medije da se ponašaju drugačije, ali – džaba. Ljudi koji se bave ovom vrstom novinarstva pokazali su da ne razumeju problem, čak ni kada im to objasni koleginica, neko ko je to sve osetio na sopstvenoj koži, a pritom i neko ko vrlo dobro shvata i njihovu poziciju, i ulogu medija, i sve ostalo.

Jer, mediji – poput divljih životinja – reaguju čim namirišu mogućnost, čak i najmanju verovatnoću suicida, pa unapred sahranjuju i daju dijagnoze na osnovu tračeva i sopstvenih simpatija, antipatija i procena. U tom je smislu ilustrativna priča o padu Nede Arnerić s terase i, nešto kasnije, hipoteza o lošem psihičkom stanju slavne glumice. Da je Neda Arnerić pokušala samoubistvo u jednom ili oba ta slučaja (a na medijima nikada nije bilo, niti će ikada biti da se time bave i o tome izveštavaju), vrlo je verovatno da bi joj bilo još teže posle takvih medijskih "ekskluziva". Da li su o tome razmišljali novinari svih dnevnih novina izuzev "Danasa" i "Politike", jer su se baš svi, izuzev ta dva, naročito istakli lažima, konstrukcijama, surovošću i gadostima?

OSUĐENO NA PROPAST

Zahvaljujući svemu tome, slobodno se može reći da u trenutnim uslovima rešenja nema i da ćemo, kako sada stvari stoje, još dugo gledati čerečenje ljudi koji su odlučili da zauvek odu, i da će sve to sigurno uticati na ljude koji i sami razmišljaju o samoubistvu. Teško da će iko ikada nesumnjivo dokazati da ova medijska forenzika može nekog dodatno da "inspiriše" i motiviše, ali je činjenica da ona svakako ne doprinosi smanjenju broja samoubistava, ili povećavanju broja onih koji na vreme potraže pomoć.

Istine radi, aktivnost An Mari Ćurčić i drugih kolega i koleginica koji izveštavaju o psihološkim problemima promenila je bar nešto: uz tekstove o životu i smrti samoubica skoro svaki put pojavljuje se i antrfile s brojevima na kojima se može naći pomoć. To je više nego pozitivno, i zaista je za svaku pohvalu, ali je više nego diskutabilno šta se time u praksi, i zapravo, postiže. Ako je prosečan medijski konzument već detaljno upoznat sa svim aspektima nečijeg samoubistva i nečije

BEZ EMPATIJE: Smrt Dragane Tripić u tabloidima
Foto: Marija Janković

privatnosti, kakva je onda zapravo vajda od tih informacija? Ili kolege iz tabloida možda misle da je baš to pravi način i pravo upozorenje: nemoj ni da razmišljaš o suicidu, evo ti brojevi za pomoć, a u suprotnom ćeš se i ti pojaviti na našoj "duplerici", sa svim sočnim detaljima iz života tvog i tvojih bližnjih.

Prema medijskim zakonima i Kodeksu novinara Srbije, mediji bi o smrti i samoubistvu trebalo da pišu s najvišom dozom empatije i obzira kako prema porodici tako i prema preminuloj osobi; da do maksimuma štite njihovu privatnost, čak i kada su u pitanju javne ličnosti (čije je pravo na privatnost donekle, ali ne i sasvim ograničeno); da zaborave na grafičke detalje koji se tiču stanja tela i slično; da ne prelaze granicu na kojoj prestaje informisanje u javnom interesu, a počinje ljudoždersko iživljavanje.

Prema istim tim medijskim zakonima, nadležni za sprovođenje ovih pravila su Regulatorno telo za elektronske medije i Ministarstvo kulture i informisanja, ali se ne pamti da su se ta dva tela oglasila u bilo kojem od ovakvih slučajeva. Pamti se, međutim, kako je REM reagovao kada je u maju 2018. TV Pink prenosio sahranu oca jedne učesnice rijalitija: na pitanje da li će REM reagovati na činjenicu da su kamere zabeležile najintimniji trenutak jedne porodice i intervjuisale ćerku pokojnika ispred grobljanske kapije, nezvanična portparolka Saveta REM-a Olivera Zekić prokomentarisala je da je svojevremeno isto tako direktno prenošena i sahrana Josipa Broza Tita. Ako je, dakle, mogao Tito, što ne bi mogao i taj siroti, javnosti nepoznati čovek.

S druge strane, pred Savetom za štampu našlo se nekoliko slučajeva koji su se ticali samoubistva. Jedan je, na primer, bila situacija u kojoj je portal Telegraf.rs, osim spekulacija o razlozima samoubistva, objavio i mapu s naznačenom adresom na kojoj se ono desilo – uprkos činjenici da je reč o potpuno "običnom" čoveku, koji se ubio u sopstvenoj kući i čijoj su porodici na taj način ozbiljno ugroženi mir, privatnost, pa i bezbednost. Druga situacija "za pamćenje" bilo je izveštavanje "Kurira" o devojci koja se spalila: novinari ovog tabloida detaljno su opisali miris i zvuk koji su pratili sagorevanje (?!).

U oba slučaja, žalili su se članovi porodice, što je i inače jedna od mera koje mogu da preduzmu. Ali, Savet za štampu nema praktično nikakvu moć sankcionisanja, a porodicama kojima je i inače svega preko glave nije baš najzgodnije da se bave žalbama i procedurama.

Za sada, dakle, vajde nema od zakona – pošto u zarobljenoj državi kakva je Srbija nema ko da ih primenjuje i da kontroliše njihovo poštovanje.

Nema vajde ni od samoregulatornog tela – pošto ono po prirodi stvari može samo da upozorava i protestuje.

Takođe, nema vajde ni od famoznih treninga za novinare – pošto oni na njih ili dolaze preko volje, ili zaborave na naučeno čim pređu prag tabloida.

Jedino što preostaje jeste da se više. Dok ne promuknemo, dok i sami ne onemoćamo, dok ne dođu neki novi koji će vikati umesto nas. Jer, iako lešinari lete nisko i za sada su daleko moćniji od nas, red je da im bar malo otežamo lov. U ime onih kojih više nema, ali i onih koji su još uvek tu. ¶

TAMARA SKROZZA

Članak je objavljen u okviru projekta "Država i solidarnost – Pogled uprt u evropsko pravo" koji finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program. Objavljivanje ovog članka omogućeno je uz finansijsku pomoć Evropske unije. Sadržaj članka odgovornost je isključivo nedeljnika "Vreme" i ni na koji način ne odražava stavove i mišljenja Evropske unije.

Balon besa mora kad-tad da pukne

"U Srbiji ne postoji sloboda medija, parlament je unižen i sveden na mesto za najbanalnije fingiranje demokratije, a zulumćari organizovani u jednu kriminalno-političku grupaciju otimaju od sopstvene zemlje sve što se oteti može. Ono što je izvesno jeste da će i ovoga puta ulica smenjivati vlast, a narod koji kroz čitavu svoju istoriju baštini revolucije, atentate i prevrate morao bi da se zabrine nad svojim sopstvenim mizernim poznavanjem mehanizama i pojma demokratije"

Početkom oktobra, na osnovu jedne lažne vesti, počela je tabloidno-režimska (pleonazam, u suštini) hajka na glumca Branislava Trifunovića. "Informacija" da je Trifunović "cepao zastavu" u predstavi *Pad* Kokana Mladenovića niti je bila tačna, jer ju Trifunović nije cepao, niti je to delo zabranjeno krivičnim zakonikom, pošto je reč o umetničkom delu, tj. pozorišnoj predstavi. No, to nije sprečilo tabloide, narodne poslanike, nacionaliste i ekstremne desničare da u horu osude i Trifunovića i predstavu, da zahtevaju zatvor za glumca, čak je jedan policijski sindikat podneo i krivičnu prijavu – na osnovu pisanja tabloida...

Sa druge strane, svedoci smo da u (sve većem) nizu afera visokih državnih funkcionera i članova njihovih porodica ne samo da nema krivičnih prijava i da tužilaštvo ne reaguje, već i da se hapse ljudi koji ukazuju na potencijalno koruptivne i kriminalne događaje. O ovoj praksi, o razlozima za hajku na Branislava Trifunovića, ali i o (nepostojećoj) levici u Srbiji za "Vreme" je u intervjuu rađenom mejlom govorio reditelj "sporne" predstave *Pad* Kokan Mladenović.

"VREME": Svedoci smo da smo ušli u "ritam" u kojem maltene svake nedelje ispliva neka nova afera ljudi iz vlasti. Pretpostavljam da bi za svaku od tih afera u nekim drugim zemljama ostavka bila momentalna, uz obavezno krivično odgovaranje. Ovde se ne događa ništa. Zašto? Kuda idu sve te afere, prave li neki balon koji će eksplodirati jednog dana, ili se sve prosto zaboravi za tri dana, ili pak najveći broj građana i ne zna šta se događa?

KOKAN MLADENOVIĆ: Verujem da će se suštinska pravednost i demokratičnost svake buduće vlasti meriti vremenom koje će Aleksandar Vučić i njegovo najbliže okruženje, sazdano od falsifikatora, lopova, od ljudi koji, poput njega, dnevno krše ustavna i zakonska ovlašćenja, provesti u zatvoru. Manir da svaka sledeća vlast prećutno abolira svaku prethodnu, nastavljajući da koristi iste mehanizme korupcije i manipulacije, jednom će morati da se završi. U to ime se zdušno zalažem za lustraciju i zakonsko gonjenje svih koji su od devedesetih na ovamo participirali u vlasti i mislim da je pošteno da se u zatvorskoj šetnji sa vučićima, dačićima i ostalima sreću i neki od viđenijih demokrata ili njihovih saučesnika u zločinu nad demokratijom u Srbiji.

Balon besa se dakle puni i nemoguće je da ne pukne. U Srbiji ne postoji sloboda medija, parlament je unižen i sveden na mesto za najbanalnije fingiranje demokratije, a zulumćari organizovani u jednu kriminalno-političku grupaciju otimaju od sopstvene zemlje sve što se oteti može. Ono što je izvesno jeste da će i ovoga puta ulica smenjivati vlast, a narod koji kroz čitavu svoju istoriju baštini revolucije, atentate i prevrate morao bi da se zabrine nad svojim sopstvenim mizernim poznavanjem mehanizama i pojma demokratije.

U martu ove godine ste, povodom hapšenja i procesuiranja građana koji su tada učestvovali u protestima, izjavili da je "ovakvo ekspresno procesuiranje privedenih tokom protesta treniranje strogoće nad decom i ubrzava pad vlasti". Danas imamo slučaj uzbunjivača iz Krušika kojeg hapsi BIA na radnom mestu – javno – a skoro tri nedelje je to hapšenje bilo tajna, sve do teksta Vuka Cvijića u NIN-u. Kolege, advokat po službenoj dužnosti, porodica, prijatelji – niko se nije oglasio. Da li se situacija pogoršala od marta ove godine?

Kao i u sumrak svake tiranije, mehanizmi zastrašivanja pojačavaju svoj rad, strah postaje osnovni pokretač, ili tačnije nepokretač svake akcije i onda je logično da sve što je normalno postane nenormalno i izopačeno. Postaje logično da radnici zvižde porodici poginulog kolege, da žene brane seksualnog predatora iz provincije od tužbi jedne žene, da nakon informacija iz Krušika ne bude uhapšen otac ministra policije, a da mu sin, ako već nije uhapšen sa ocem, bar iz moralnih razloga podnese ostavku, već procesuiran i hapšen u maniru najstereotipnije gangsterske osvete bude upravo uzbunjivač, neko ko se usudio da progovori o kriminalu u državnom vrhu.

Sve ove situacije pokazuju da je u državi suspendovana demokratija, da ne postoji nezavisnost policije, sudstva i obaveštajnih službi. Smejali smo se i pravili viceve na račun toga što resore policije, vojske i bezbednosti vode jedan falsifikator doktorske titule, jedan čovek upitnog mentalnog zdravlja bez dana služenja vojnog roka i jedan keramičar iz Kruševca koji "voli kad novinarke lako kleknu", a onda je postalo jasno da je upravo instaliranjem takvog polusveta na najviše funkcije počela finalna operacija kriminalizacije države od onih koji bi mo-

■ “Mislim da je pošteno da se u zatvorskoj šetnji sa vučićima, dačićima i ostalima sreću i neki od viđenijih demokrata ili njihovih saučesnika u zločinu nad demokratijom u Srbiji”

rali da je štite. Suspendovana demokratija sa uzurpiranim mehanizmima vlasti od strane jedne kriminalne grupe znači, doslovce, da narod nema zašto da veruje u pravednost zakonskog postupanja i da je pitanje trenutka kada će se ljudi samoorganizovati i krenuti da brane sopstvenu zemlju, moralne i pisane zakone na način na koji misle da treba. Iluzorno je i govoriti u kakav haos to ponovo vodi naše živote i koliko krvi može da košta.

Predstava *Pad* igra se od decembra 2018. godine. Zbog čega je tek nedavno pokrenuta hajka na Branislava Trifunovića, a ne tada? Kako ste vi videli razloge za tu hajku, ko ju je pokrenuo, a ko su ljudi koji su se “samo” nadovezali?

U tom “zatvaranju kruga” jedne vlasti koja je ozbiljno zagazila u diktaturu, logično je da se, po oprobanim staljinističkim metodama, izmišljaju neprijatelji i da se protiv njih vodi hajka koja i kad im ne dođe glave, ne može da ne utiče na njihove emocije, posao i neposredno okruženje. Treba, dakle, iz javne sfere eliminisati i ono malo preostalih glasova pobune i okružiti se samo tapšačima, bili oni tu iz interesa ili iz straha. Branislav Trifunović jedan je od simbola nezavisnog mišljenja i pogrom kome je izložen pokazuje svu moć predvidivog sistema manipulacije – izmišljena vest o “cepanju zastave” iz tabloida ustartuje bes “patriotskih snaga”, javljaju se politički balvani za skupštinskom govornicom, podguzne muve iz policijskog sindikata, i sve poprima dimenzije hajke na žrtvu koja ni ne stiže da objasni da je u pitanju najobičnija laž, da umetnost, uostalom, ima moralna i zakonska prava da drugačije interpretira i koristi državne simbole, da je sve to zajedno sipino mastilo kojim aktuelna vlast odbija da odgovori na javno postavljena pitanja u predstavi *Pad*, koja govori o smrti 64 radnika tokom protekle godine u Srbiji. Za sve te smrti niko nije uhapšen, nijedno gradilište nije zatvoreno, ljudi su postali glineni golubovi prljavog kapitala i njihovi životi su igračke u rukama neoliberalnih gospodara.

U jednom intervjuu iz 2011. godine izjavili ste da je “najveći problem Srbije nedostatak levice”. Postoji li kod građana potreba za levicom? I ako postoji, zašto ta potreba nije “izrodila” nikakvu levicu u poslednjih 20 godina (SPS, Vulina i ostale ne računam)?

Nedostatak suštinske levice na političkoj sceni Srbije ogleda se, između ostalog, u gubitku socijalnih i sindikalnih prava zaposlenih, u prihvatanju zakonskih rešenja koja su, u biti, protiv prava radnika i zaposlenih, a na korist poslodavaca i eksploatatora, ogleda se u tome da smo pristali da iz nemogućih uslova neoliberalnog kapitalizma pređemo u robovlasničke uslove neoliberalnog fašizma. Radnici se u Srbiji iznajmljuju kao robovi vlasnicima krupnog, često sumnjivog kapitala. Državne subvencije, otvaranja i zatvaranja fabrika, nalaze se u sivoj sferi usmenih dogovora između nosilaca vlasti i donosioca kapitala. O interesima i pravima običnih ljudi, radnika i njihovih porodica niko ne vodi računa.

Sa druge strane, levičarsko opredeljenje pokazuje ili bi trebalo da pokazuje posebnu osetljivost za prava i položaj žena, sistem obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite, kao i za položaj manjinskih grupa. Svega toga u Srbiji danas nema. »

“Instaliranjem takvog polusveta na najviše funkcije počela je finalna operacija kriminalizacije države od onih koji bi morali da je štite”

Fingiranje levičarstva od strane SPS-a, koji je od svog osnivanja bio i ostao jedino stranka beskrupuloznih pervertiranih levičara koji su, pod maskom nacionalizma i rodoljublja, uništili sopstvenu bivšu i sadašnju zemlju, razobličuje realnu sliku naše političke stvarnosti – u Srbiji ne postoje ideološke osnove bilo koje političke partije. Postoji samo beskrajna trgovina uticajima i naplaćivanje poslaničkih mandata. Jedna posebna ekipa ljudi bez morala, ideologije i bilo kakvih osnova za bavljenje društvenim angažmanom, osim sticanja, grabljenja i ličnog bogaćenja, uništila je politički sistem ove zemlje. Kriminalci na vlasti, opozicioni tajkuni, vlasnici fabrika hrane, uživaoci luksuza u vilama pored Dunava, sve su to pripadnici jedne te iste bratije koja je isisala sve vredno sa ovog tla i koju kao pošast treba najuriti sa javne scene, bili oni crni, plavi, beli ili crveni.

Šta se dogodilo sa protestima i gde je ta energija nestala?

Građanski protesti, koji i dalje traju u raznim gradovima Srbije, uspeli su da naprave pukotinu u monolitu vlasti i da odškrinu prostor slobode. Oni su, za mene, prestali da budu mogući okidač prevrata onoga trenutka kada su ih preuzele političke partije. Gotovo polovina građana Srbije ne izlazi na izbore. Sagledamo li realnu činjenicu da glasači partija na vlasti čine disciplinovanu, motivisanu ili nateranu gomilu, postaje jasno da je ovih ogromnih 50 odsto glasova na drugoj strani upravo ona kritična masa koja može da promeni stanje u Srbiji i da bi se to stanje dalo promeniti kada bi naša opozicija imala adekvatne programe i moralni osnov za sprovođenje tih programa. Želim da verujem da je izuzetna masovnost protesta na samom početku bila uslovljenja isključivo njihovom “nepartijskom” spontanošću, a da je kasnije osipanje potencijala za promene rezultat upliva stranaka kojima ljudi ne veruju, podjednako kao i strankama na vlasti.

Opoziciono delovanje, kako ga ja vidim, podrazumeva, pre svega, odricanje od svake udobnosti, hrabrost i sposobnost da se podnesu lične žrtve zarad opšteg dobra. To bi značilo da jedna ekipa neukaljanih političkih istomišljenika uspe da nađe dovoljno stručnih i čestitih ljudi, da sastavi kompletno nove zakonske odredbe i već u startu ponudi platformu neke buduće zemlje, trudeći se da ona dospe da svakog stanovnika ove zemlje. To podrazumeva istrajan rad na terenu, mesece i godine samožrtvovanja, da biste došli u priliku da vaš konkretni plan transformacije zemlje bude prihvaćen i da, ako dobijete potrebnu većinu glasova, možete odmah da počnete da ga sprovodite. Tako ne nudite biračima večitu “mačku u džaku” ili beskrajne fraze o demokratiji, već ste novim zakonom o radu, zakonom o obrazovanju, kulturi i tako dalje jasno stavili do znanja kako će izgledati zemlja od trenutka vašeg preuzimanja zakonske odgovornosti.

Sve drugo za mene je rat frazama i biranje manje loših od ovih koji su sada na vlasti. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Izabran pobednik Delta Biznis Inkubatora 2019

Tim Orlandus pobednik je ovogodišnjeg Delta Biznis Inkubatora. Nakon prezentacije startapa i biznis plana, stručna komisija odabrala je pobednika sa kojim će Delta započeti pregovore o investiciji i daljoj saradnji. Odabrana su još dva tima sa kojima će se razgovarati o nastavku saradnje: Stanarko i Electric Sparrow Automotive.

Za ovogodišnji *Delta Biznis Inkubator* prijavila su se 74 tima. U prvom krugu selekcije odabrano je pet timova i oni su tokom tri meseca u Inkubatoru imali redovne sastanke sa svojim mentorima i biznis konsultantom. Svi su učestvovali u onlajn edukacijama na teme razvoja startapa: šta znači biti uspešan startap, kako ispitati tržište i koristiti marketing za promociju ideje, šta je GDPR, kako napisati biznis plan, veštine prezentacije za pet minuta itd. Takođe, učili su od stručnjaka iz Delta Holdinga i povezali se sa relevantnim ljudima za njihov poslovni poduhvat.

Pet timova predstavilo je svoju startap ideju i biznis plan desetočlanoj komisiji koja je, nakon pažljivog slušanja i detaljnog ispitivanja, odabrala tri tima sa kojima će se početi dalji pregovori. Osam članova komisije činili su ljudi na vodećim pozicijama u svetu revizije, IT-a, marketinga, a dva člana su bila iz top menadžmenta Delta Holdinga.

Delta Biznis Inkubator je tromesečni program kompanije Delta Holding koji pomaže startapima iz oblasti nekretnina, poljoprivrede, logistike ili distribucije da razviju i unaprede svoj proizvod ili uslugu uz Deltine resurse: znanje, mentorstvo, finansije i poslovne kontakte. Prijava za ovaj program biće otvorena i u 2020.

DRAGAN ILIĆ

Dimne zavese

Nije loše da se zna za ubuduće, te poluproverene informacije koje cure iz policije i završavaju po tabloidima u nekim situacijama mogu biti opasne

Protekle nedelje sam u nekoliko navrata imao utisak da duboka politička podeljenost građana Srbije dovodi do svojevrsne medijske i informativne paralize. Pošto su društvene mreže postale pomoćno sredstvo za informisanje i osnovno za medijsko spinovanje, danas ćete teško razabrati prave od lažnih informacija. Dakle, u nekoliko slučajeva je poigravanje informacijama moglo da ima katastrofalne posledice. Taj rat za lajkove, ili za prestiž u etru od nekoliko minuta u određenim okolnostima može biti za sve nas opasan, pa zaista ne razumem smisao tih kratkoročnih besmislenih "pobeda" koje se mere brojem lajkova.

Prvi primer je otmica Petra Mitrovića, trinaestogodišnjeg dečaka iz Stare Pazove, koju su izveli momci iz njegovog mesta, uz asistenciju i savet njihovog oca. Dečak je bio vezan i satima držan u nekakvoj napuštenoj kući u Belegišu. Na sreću, porodica je bila pribrana, policija efikasna i sve se završilo hapšenjem otmičara i oslobađanjem dečaka. Ma šta bilo ko mislio o ministru Stefanoviću, ovo je prilika da se policiji oda priznanje, pa postaju besmislene insinuacije da je ceo slučaj montiran da bi se ministru popravljao rejting u javnosti. Dodatnu zbrku je unela objava RTV da je dečak oslobođen iako se to desilo par sati kasnije. Ovo "izletanje" je možda moglo da poremeti tok akcije oslobađanja, pa je zbog ekskluzivnosti ili neproveravanja činjenica televizija bila remetilački faktor. Nije loše da se zna za ubuduće, te poluproverene informacije koje cure iz policije i završavaju po tabloidima u nekim situacijama mogu biti opasne.

Drugi primer medijske konfuzije, na više nivoa, predstavlja izveštavanje o izuzetno visokom stepenu zagađenja vazduha u Srbiji. Prateći vesti na televiziji, mogli ste da zaključite nekoliko stvari. O zagađenju se govorilo gotovo isključivo iz vizure Beograda mada je u Srbiji u nekoliko gradova zagađenje bilo znatno veće. Taj prestonički ugao (preciznije – ugao kruga dvojke) primetan je u kriznim situacijama, pa potpuno razumem građane iz drugih delova Srbije koji, blago rečeno, pizde, pardon, osećaju se medijski nepokriveni. To je takozvani princip "tangentnog prolaska oblaka zagađenja" ili svakog zamislivog i nezamislivog belaja u odnosu na Beograd. Drugi aspekt izveštavanja je vezan za diskurs elementarne nepogode, izazvane visokim vazdušnim pritiskom, varijacijama dnevne i noćne temperature vazduha i odsustva vetra. Rešenje problema nastupiće za koji dan kad zaladi i dune košava. Mediji su otkrili još jednu misteriju veoma pogodnu za spinovanje, a to je pitanje deponije u Vinči, koja gori, ali za sada neutvrđenim vidom plamena – otvorenim ili podzemnim. Zagađenje vazduha nije partijska stvar, ali se za početak rešavanja ovog problema mora dobiti politička podrška. Tako je u svetu, pa će tako biti i kod nas, samo bih voleo da oko zajedničkih problema kao što je ozbiljno zagađenje postignemo što veći stepen konsenzusa. Bilo da ste vlast ili opozicija, sve nas dave isti čađ i smog.

Foto: N1 printscreen

Slična medijska paraliza je bila vidljiva u slučaju požara na Staroj planini. Vatra se proširila iz susedne Bugarske po nepristupačnom terenu. U medijima nije bilo dovoljno vesti, pa su inicijalne informacije stizale putem društvenih mreža, ali se uskoro odbrana konsolidovala i videli smo slike planina obavijenih dimom. Međutim, na društvenim mrežama se politička prepucavanja nastavljaju plasiranjem snimaka požara (doduše iz Kalifornije). Stvarno ne kapiram potrebu da postanete omiljeni tviteraš, sa lavinom komentara "vidi šta nam rade" dok nekom zaista požar gori, ali ne u Kaliforniji, niti na društvenim mrežama, već pred kućom. Aman, bre.

Na kraju, primer apsolutno najveće medijske konfuzije protekle nedelje. Sukob i tuča dveju frakcija Jevrejskih organizacija u Srbiji. Jedne vodi Danilo Medić, predsednik JOB (Jevrejske opštine Beograd), a druge rabin Isak Asijel. Fajt je bio ispred sinagoge, bilo je tu i nekakvo obezbeđenje, navijači Partizana, lanci na kapiji, policija u kordonu, upad u kuhinju i dečiji vrtić, pokušaj iseljavanja rabina, ma trista čuda. Samo je falio Simo Spasić sa megafonom, da pojača buku i konfuziju. Shvatio sam da je država Savezu jevrejskih opština vratila imovinu, pa cenim da se tu radi o nekoj lovi i njenoj raspodeli. Video sam među demonstrantima i Avrama Izraela, ne znam stvarno u kojoj je frakciji, samo sam se setio kako je objasnio ovu anomaliju – inače složni Jevreji u Srbiji se biju međusobno. Valjda su poprimili naše, srpske običaje, dugo već živimo zajedno.

Mediji mi do danas nisu rastumačili šta se tu zbiva, ali je fascinantno da je, ovog puta ne svojevoljno, predsednik Vučić dobio biblijsku ulogu Mojsija, jer su sukobljene strane tražile njegovo angažovanje u rešavanju spora. Neće biti potrebno da deli more, biće dovoljno da podeli pare. ¶

Šta sve Srbija može kad

Foto: Jovan Dulović

Povodom slučaja Bitići oglasio se Kongres SAD, koji je jednoglasno usvojio rezoluciju u kojoj se od Srbije zahteva da pod hitno reši ovaj slučaj. Da li će rezolucija dovesti do napretka u istrazi i procesuiranju ovog zločina ili će se sve, kao i do sada, završiti na obećanjima srpskih vlasti i predsednika Vučića? Eksperti tvrde da su SAD upotrebile izrazito jako oružje. Posle Kongresa, rezoluciju bi trebalo da usvoji i Senat, a to će značiti da će svaki zvaničnik SAD imati obavezu da u komunikaciji sa srpskim vlastima insistira na rešavanju ovog slučaja

Otkako su tela trojice braće Bitići, Amerikanaca albanskog porekla, pronađena u julu 2001. godine u masovnoj grobnici kod Petrovog Sela, njihov slučaj ne prestaje da bude tema ovdašnjih medija i političara. To interesovanje dakako nije posledica želje Srbije i njenog društva da se suoče sa jezivim zločinima počinjenim u njihovo ime, već činjenice da su u pitanju američki državljani i da najmoćnija država sveta ne prestaje da insistira na tome da se otkriju i kazne nalogodavci i izvršioci ovog trostrukog ubistva. Da nije Sjedinjenih Američkih Država i porodice Bitići, koja takođe uporno insistira na rešavanju ovog slučaja, verovatno bismo imena ubijenih – Ilija, Argona i Mehmeta – odavno već zaboravili, a još je verovatnije da nikada ne bismo ni čuli za njih. Kao što nikada nismo saznali ni za imena, ni za sudbine svih onih koji su pronađeni u istoj masovnoj grobnici, koja se nalazila odmah pored baze Specijalne antiterorističke jedinice (SAJ) MUP-a Srbije i u kojoj je pronađeno ukupno 75 tela. Kao što javnost veoma malo interesuju imena i tragične sudbine oko 8000 ubijenih albanskih civila (podaci Fonda za humanitarno pravo) tokom rata na Kosovu, od kojih su neki završili u džinovskoj grobnici nadomak glavnog grada.

Slučaj Bitići odavno je već postao paradigma naše političke i društvene scene. On svedoči o impotentnosti domaćih pravosudnih organa koji se nalaze u raljama izvršne vlasti, licemerju naših političara, ali i jasno pokazuje da Srbija u proteklih dvadeset godina nije bila – a pogotovo to nije sada – spremna da se suoči sa svojom, zločinima bremenitom, nedavnom prošlošću. Pokazuje, na kraju, šta je sve ova država spremna da uradi onda kada neće da uradi ništa. Sve ono što se dešavalo, a pogotovo ono što se nije dešavalo u istrazi i sudskom procesuiranju ovog zlodela ide u prilog opravdanosti postojanja Haškog tribunala, uz sve zamerke koje se mogu izneti na njegov rad. Da je procesuiranje ratnih zločina ostavljeno domaćem pravosuđu, u ogromnoj većini procesa, a pogotovo u onima u koje su upetljane "velike zverke", desilo bi se isto ono što se desilo u ovom slučaju. A desilo se – ništa! Za ubistvo trojice braće podignute su, tokom svih ovih godina istraga i pritisaka, samo optužnice protiv dvojice

neće da uradi ništa

DA LI SE MOŽE OČEKIVATI REŠENJE SLUČAJA: Mesto zločina, policijska baza u Petrovom Selu (levo) i Kapitol Hil u Vašingtonu

Foto: AP

pripadnika MUP-a, i to za "pomaganje u izvršenju krivičnog dela". A i one su odbačene. Tačnije, Veće za ratne zločine Višeg suda u Beogradu je dvojicu pripadnika MUP-a oslobodilo u maju 2012. godine.

ISTORIJA OPSTRUKCIJE

Slučaj Bitići je, dakle, evidentan pokazatelj da Srbija nije sposobna – kao uostalom ni druge zemlje regiona – da se, osim u pojedinim marginalnim slučajevima, nosi sa ratnim zločinima i dramatičnim kršenjima ljudskih prava, osobito ako je u njima učestvovalo mnogo povezanih lica, ako su uključene policija i/ili vojska, i ako trag vodi do samog vrha tih službi ili, ne daj bože, do nekog političara. A po svemu sudeći, braća Bitići nisu mogla da budu likvidirana bez odobrenja nekog visoko pozicioniranog policijskog, vojnog ili državnog službenika. O tome svedoče i brojne, veoma intenzivne opstrukcije ovog procesa sa raznih strana. Bivši tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević je nedavno svedočio da su opstrukciju vršili čak i njegovi najbliži saradnici.

Iako je o slučaju Bitići često izveštavano, iako je javnost, bar ona koja je iole zainteresovana, mnogo puta mogla da čuje detalje ovog zlodela – nije zgoreg da ih još jednom ponovimo. Za razliku od mnogih drugih, ovu tragičnu priču bar znamo.

Elem, rat je već bio prošao – petnaestak dana po potpisivanju Kumanovskog sporazuma braća Bitići su ilegalno ušli u tadašnju Saveznu Republiku Jugoslaviju, u pokušaju da pomognu dvema romskim porodicama da odu sa Kosova. Zaustavila ih je policijska patrola, koja je konstatovala da Ili, Argon i Mehmet nemaju valjana dokumenta, tačnije putne isprave i vizu za ulazak u SRJ. Sprovedeni su pred prekršajnog sudiju u Prokuplju i kažnjeni sa 15 dana zatvora. Zbog dobrog vladanja, rešenjem upravnika prokupačkog zatvora pušteni su tri dana pre isteka kazne, tačnije 8. jula. I umesto da im se omogući odlazak na Kosovo ili u Albaniju, po izlasku iz zatvora oni bivaju ponovo uhapšeni. Zvanično, još uvek se ne zna ko ih je praktično preuzeo iz zatvora i likvidirao, ne znamo to ni dvadeset i kusur godina posle.

Optužnica koju je podiglo Tužilaštvo za ratne zločine, a koja je rezultirala oslobađajućom presudom, teretila je dvojicu pripadnika MUP-a, Sretena Popovića i Miloša Stojanovića, da su preuzeli braću Bitići po izlasku iz zatvora i sproveli ih do Nastavnog centra MUP-a Srbije u Petrovom Selu. Onda su ih, opet prema optužnici, predali nekim drugim, nepoznatim pripadnicima MUP-a, koji su ih potom likvidirali, pucajući im u potiljak. Sud je ustanovio, međutim, da nema dokaza ko je i gde ubio braću Bitići, kao i da "ne postoje dokazi da je za likvidaciju odgovoran MUP". Nekadašnji tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević izjavio je da mu "nije jasno" zašto su ova dvojica oslobođena, s obzirom da su postojali veoma snažni dokazi protiv njih. Sa druge strane, Nataša Kandić iz Fonda za humanitarno pravo pre nekoliko godina je ustvrdila da Tužilaštvo nikada nije upotrebilo sve dokaze koje poseduje u slučaju Bitići, ne samo u slučaju dvojice policajaca.

Ili, Argon i Mehmet su, dve godine posle egzekucije, pronađeni u masovnoj grobnici. Nalazili su se pri vrhu grobnice, ispod njih je bila gomila smeća, a onda ostala zakopana tela. Znak je to da su u masovnu grobnicu naknadno ukopani. Imali su prostrelne rane u predelu glave, povez preko očiju, a ruke su im bile vezane žicom. U odeći jednog od njih bilo je rešenje sudije za prekršaje iz Kuršumlije od 27. juna 1999. godine, kojom su kažnjeni na 15 dana zatvora, što je olakšalo njihovu identifikaciju. U trenutku smrti Ili je imao 25, Agron 23, a Mehmet – 21 godinu.

Portal Istinomer prošle godine je objavio tajmlajn slučaja Bitići u okviru projekta Istinomer amnezije. Uz pomoć grafičkog prikaza novinskih napisa, mogli smo da ispratimo kako su se stvari u ovom slučaju odigravale od jula 2001. godine, kada su pronađene tela, pa do septembra 2018. godine, kada je predsednik Kosova Hašim Tači posthumno odlikovao Ilija, Agrona i Mehmeta. Grafički prikaz potvrđuje da je slučaj medijski prisutan zahvaljujući pre svega pritisku američke vlade i saopštenjima za javnost porodice Bitići, a da su državni organi, odnosno srpski zvaničnici skoro po pravilu delovali reaktivno, odnosno odgovarali na pritiske. Pažljivo posmatrajući slučaj, možemo prepoznati model »

Foto: Tanjug / Dragan Kujundžić

Aleksandar Vučić je – ako je verovati Iljiru (na slici)**, bratu ubijenih – svojevremeno u razgovoru sa porodicom Bitići rekao da je Goran Radosavljević Guri odgovoran za ubistvo trojice**

ponašanja srpske vlasti: nakon pritiska SAD, neki od zvaničnika Srbije kaže da Srbija otprilike radi "punom parom" na rasvetljavanju ovog slučaja i da se uskoro očekuju rezultati. Na kraju se naravno ne desi ništa, i tako već godinama. I opet ćutnja dok se ne oglasi neko od Amerikanaca ili dok porodica Bitići ne pošalje neki svoj javni apel.

ZBUNJENI I NEPRIPREMLJENI

Stvari su međutim ovih dana dobile novu dimenziju i povodom slučaja Bitići oglasio se Kongres SAD, koji je jednoglasno usvojio rezoluciju u kojoj se od Srbije zahteva da pod hitno reši ovaj slučaj. Da li će rezolucija dovesti do napretka u istrazi i procesuiranju ovog zločina ili će se sve, kao i do sada, završiti na obećanjima srpskih vlasti i predsednika Vučića?

Eksperti tvrde da su SAD upotrebile izrazito jako oružje. Posle Kongresa, rezoluciju bi trebalo da usvoji i Senat, a to će značiti da će svaki zvaničnik SAD imati obavezu da u komunikaciji sa srpskim vlastima insistira na rešavanju ovog slučaja. U rezoluciji stoji i to da će od rešavanja slučaja Bitići zavisiti "razvoj odnosa SAD i Srbije" i dodaje se da je za SAD "potpuno neprihvatljivo" da nijedna osoba do sada nije proglašena krivom za njihovu smrt, kao i da se trenutno "niko ne suočava sa optužbama za te zločine". Rezolucija, koja zahteva od Srbije da rešenje ovog zlodela stavi kao prioritet prioriteta, sa velikom radošću je dočekana u Prištini, dok je zvanični Beograd, čini se, prilično zbunjen i nepripremljen. Naprednjačka propagandna mašinerija nije baš sigurna kako da reaguje na nju, jer se ona ne uklapa u zvaničnu priču o izuzetno dobrim odnosima Srbije i SAD koju prate i skupe marketinške akcije. Ne uklapa se ni u priču o velikom veziru Aleksandru Vučiću koga cene i kome se dive na svim stranama sveta. Reagovao je doduše "čuveni" naprednjački poslanik Milorad Drecun, koji je rekao da rezolucija predstavlja "neprihvatljiv pritisak na Srbiju". Očekivano, porodica Bitići je sa velikom radošću reagovala na rezoluciju i pozvala specijalnog američkog predstavnika za Zapadni Balkan Metjua Palmera i specijalnog izaslanika za pregovore Srbije i Kosova Ričarda Grenela da u svom radu kao prioritet stave slučaj braće Bitići i pravdu za žrtve ratnih zločina.

Isto tako očekivano, u američkoj rezoluciji se spominje Goran Radosavljević Guri, nekadašnji visoki funkcioner MUP-a i komandant policijske jedinice koja je kontrolisala područje na kojem su se nalazili pomenuti Nastavni centar MUP-a i masovna grobnica. Kažemo očekivano jer su američki zvaničnici više puta javno dovodili njegovo ime u vezu sa ovim zločinima, a krajem prošle godine Stejt department mu je zabranio ulazak u SAD zbog "umešanosti u grubo kršenje ljudskih prava" i zbog toga što postoje "kredibilni dokazi" da je povezan sa egzekucijom. Guri je na sličan način reagovao i onda kada mu je zabranjen ulazak u SAD i sada, povodom rezolucije Kongresa SAD. Rekao je otprilike da se on ne brine, da mirno spava, da je nevin, a rezoluciju je doživeo, slično kao Drecun, kao pritisak na Srbiju. Guri je dodao – "i na predsednika". Uzgred budi rečeno, sam Aleksandar Vučić je – ako je verovati Iljiru, bratu ubijenih – svojevremeno u razgovoru sa porodicom Bitići rekao da je Guri odgovoran za ubistvo trojice.

Vučić je, inače, u više navrata obećavao američkim zvaničnicima da će ubice braće Bitići biti pronađene i kažnjene, ali se naravno ništa od toga nije desilo. Osim nemuštih saopštenja Tužilaštva za ratne zločine, u kojima se kaže da se vodi istraga protiv nepoznatih počinilaca, ne postoje nikakvi znaci da se nešto po ovom pitanju odista i radi.

Čini se da su i Amerikanci napokon shvatili da ne treba verovati Vučiću ni kad darove nosi. Što nije ni čudno ako uzmemo njegovu izjavu koju je 2015. godine dao prilikom posete Sjedinjenim Državama: "Neću reći nešto što neću uraditi. Nisam obećao da ćemo priznati nezavisnost Kosova, ali sam obećao da ćemo rešiti slučaj Bitići. I videćete da li ćemo ispuniti naše obećanje ili ne. To je razlog zašto je Srbija danas pouzdan partner, kažemo šta mislimo i radimo ono što kažemo." Inače, kada je ovo Vučić izjavio, Guri je bio član glavnog odbora Srpske napredne stranke. U februaru ove godine Vučić je, nakon što su mu američki kongresmeni nekoliko puta ponovili ime Gurija, ustvrdio da nema dokaza da je ovaj umešan u ubistvo braće Bitići. "Oni su ga dva puta pomenuli, pitao sam ih imaju li dokaze, nisu ih imali. Ako nemate dokaze, da se ne igramo medijskim naslovima, rekla mi baba Višnja", rekao je Vučić. Bivši tužilac za ratne zločine Vladimir Vukčević pre toga, u de-

cembru 2018. godine, govoreći o brojnim opstrukcijama u ovom slučaju, izjavio je da je Tužilaštvo u velikoj meri uspelo da "rasvetli tu situaciju" i da je saslušavalo Gurija kao osumnjičenog.

ISTAKNUTI ČLANOVI PARTIJE

Pored navedenog, slučaj Bitići svedoči i o tome kakav odnos srpska vlast i Srpska napredna stranka imaju prema Zapadu i prema tzv. demokratskim vrednostima. Nema nikakvog dokaza da je to nekako povezano, ali interesantno je da je oslobađajuća presuda protiv dvojice pripadnika MUP-a donesena paralelno sa dolaskom SNS-a na vlast. Sa jedne strane, SNS se kao zalaže za evropske integracije, a sa druge – na unutrašnjem planu čini sve suprotno od onoga što predstavlja smisao postojanja EU. Vučić zna ponekad, doduše sve ređe, da progovori o zločinima koje su Srbi počinili nad pripadnicima drugih naroda na prostoru bivše Jugoslavije, ali je istovremeno čitava piramida njegove vlasti formirana od onih koji su tokom devedesetih podržavali rat i zločine. Zahvaljujući vlastima, javnost Srbije zagađena je nacionalizmom, govorom mržnje, zveckanjem oružja i neprestanom proizvodnjom najrazličitijih kriza. U vučićevskim medijima revidira se prošlost, relativizuju se zločini iz devedesetih i reprodukuju najpogubniji nacionalistički stereotipi. Ponovo je dominantna retorika po kojoj su Srbi isključivo žrtve, dok su svi ostali prevejani zločinci čiji je smisao života da napakoste srpskom narodu. Osuđeni ratni zločinci gostuju na tribinama SNS-a i u najgledanijim televizijskim emisijama. Takoreći, oni su superstarovi. Da li se u takvoj atmosferi, uz ovakvu strukturu vlasti, može očekivati razrešenje slučaja Bitići? Teško, veoma teško. Kao što se ne mogu – a o tome svedoče brojna saopštenja nevladinog sektora – očekivati ni razrešenja i adekvatne kazne za počinioce drugih, brojnih ratnih zločina počinjenih u ime Srbije i srpskog naroda.

I sam Guri je ovdašnji superstar bez obzira na to što ga američka vlada nedvosmisleno, na osnovu "kredibilnih dokaza", dovodi u vezu sa egzekucijom braće Bitići. Nedavno je nekadašnja direktorka Kancelarije za Balkan u Stejt departmentu Dženifer Braš rekla da oni veruju da je Guri izdao naređenje za ubistvo braće Bitići. U Srbiji je, inače, jedna od najvećih tajni ko je sve član glavnog odbora mastodonta pod imenom Srpska napredna stranka, ali se zna da je Guri od osnivanja stranke bio u njenom glavnom odboru. U rezoluciji Kongresa SAD navodi se da je on čovek koji je u vreme ubistva bio "visokopozicioniran u lancu komande srpske policije", a sada je – navodi se – "istaknuti član Srpske napredne stranke". Inače, po statutu SNS-a članove glavnog odbora predlaže predsednik stranke, a bira ih skupština. Guri je u izjavi za medije demantovao da je visoki funkcioner, ali je istakao da je član SNS-a i da "ne namerava da napusti tu partiju".

Ostaje pitanje bez odgovora: da li je Guri usled američkih pritisaka sklonjen iz glavnog odbora SNS-a? I još važnije: da li je to sve što je SNS spreman da uradi kao ustupak Amerikancima i pravdi? ¶

NEDIM SEJDINOVIĆ

Više od obmane

Avioni sa S-400 i "Pancirima" su odleteli, predstava za javnost je završena, ali ostalo je pitanje ne ko će sve to kupiti, nego ko će platiti, jer i taj prevoz košta. Kao što je u kultnom filmu *Lepa sela lepo gore* pitala Mica Trofrtaljka, koja je glumila seosku prostitutku teta Đanu kad se sa dvojicom klinaca penje iznad tunela: "Imate li vi, momci, para za ovo planinarenje?" Koliko god se hvalili predstavnici vlasti suficitom u budžetu, Srbija tih para nema

Ako bi stranci čitali samo naslovne strane medija u Srbiji, onda bi bez sumnje jedno od njihovih najtežih zanimanja bilo obavljanje službe vojnog atašea u Beogradu, posebno ako je zemlja članica NATO-a.

U masovnoj histeriji koja je često prerastala u čisto ludilo, Srbija se za režimske medije od prošle sedmice "naoružala ruskim raketama S-400" dometa 400 kilometara. One su "tajno, na iznenađenje NATO-a, sletele na batajnički vojni aerodrom", tvrdi jedan od upućenih izvora tabloida pod kontrolom Aleksandra Vučića, a nije "Informer". Taj list i njegov vlasnik, koji su od 2016. najavljivali isporuku S-300 Srbiji ("Ali stvarno", kako je stajalo jednom prilikom u nadnaslovu), plus tenkove, avione i štošta, otišao je korak dalje. Dragan Vučićević objavljuje naslovmolbu, "Putine, brate, ostavi nam S-400". I onda kaže: "Da li će predsednik Putin pozitivno odgovoriti na našu molbu, ne znamo, ali verujemo da je to želja velike većine građana Srbije".

To što su objavljivali "Srpski telegraf", "Kurir" i posebno "Alo", suvišno je prepričavati. Ako im je verovati sad je Srbija najjača sila u regionu, a i šire, ne može joj niko ništa. Od S-400, plus "pancir" –

KAMPANJA, FARSA, RUSOFILIJA: A. Vučić i ruski PVO sistem
Fotografije: Predsedništvo Srbije

za koji se nijednim slovom nisu potrudili da objasne za šta služi – ima svima da se "ledi krv u žilama": "ustašama", "šiptarima", "balistima", "mudžahedinima", plus NATO-u. I još što sa sigurnošću tvrde, posebno "Alo", da u Srbiji ostaje ne samo "Pancir", nego i S-400. To stoji u naslovu lista "Alo", a u tekstu toga nigde nema.

I sad, treba zamisliti kako je tom vojnom atašeu neke zemlje da napravi izveštaj svojim nadređenim kad sve te tvrdnje prvo tabloidi iniciraju da bi ih ostali mediji prenosili (to uključuje i "Blic", "Politiku", "Večernje novosti", pojačane sa televizijama sa nacionalnom frekvencijom koje prenose tvrdnje nazovianalitičara).

A izveštaj bi se, ukratko, sveo na zaključak: još jedna farsa i obmana za javnost u Srbiji kako bi vlast učvrstila svoje pozicije gradeći trend rusofilstva.

Prikaz zbog prikaza

Prikaz sposobnosti Vojske Srbije, upriličen zbog posete ruskog premijera Dmitrija Medvedeva i godišnjice oslobođenja Beograda u Drugom svetskom ratu (partizani praktično nisu ni pomenuti), bio je još jedna kopija onog što se gleda skoro svake godine, sa istim akterima, puno dima i nazoviakcija. Jedino novo su bila tri helikoptera Mi-17 kupljena od Rusa, jedan novopristigli Erbasov H-145M i još jedan koji je stvarno bio u "akciji spasavanja".

Kao da narodu nije bilo dosta bespotrebnog rasipanja para, ponovila se slika viđena proletos u Nišu, kad su na paradi proletela dva ruska borbena helikoptera Mi-35 (Vučićeve đavolje kočije, od milošte su ih nazvali predsednik Srbije i njegov posilni na mestu ministra odbrane) i izložen je bio tenk T-72. A njihov dolazak je trebalo platiti, plus demontaža helikoptera u Rusiji, pa montaža na Batajnici, onda let i ponovo demontaža, ukrcavanje u transportni avion, prelet u matičnu zemlju, pa opet montaža. To i te kako košta Srbiju. Godinama vlast obećava dolazak tih sredstava iz donacije, ali nikako da stignu, a ne zna se ni kad će. Po sadašnjem stanju stvari, verovatno pred izbore. Jer, ako ti neko poklanja tenkove i oklopne izviđačke automobile BRDM-2, i od godinama najavljivanih isporuka do danas stigne nula od 30 tenkova i 10 od 30 BRDM, onda je jasno da se radi o propagandi. Pitati šta je sa 220 tenkova M-84 domaće proizvodnje, u kakvom su stanju, kako se čuvaju i ima li uopšte dovoljno posada za njih, ravno je jeresi, "narušava se borbena gotovost vojske". Kao što je tajna i koliko ljudi svakodnevno napušta vojsku.

FESTIVAL LUPETANJA

Nešto slično desilo se 30. maja 1995, kada je Hrvatska vojska na paradi ("mimohodu", kako se zvanično na tom jeziku zove taj događaj) prikazala rakete S-300, koje je navodno nabavila da bi podigla moral svojima i "uterala strah u kosti" Srbiji u slučaju da pokuša da svojom avijacijom odbrani Republiku Srpsku Krajinu od napada. Upućeni su znali da je sve to farsa jer se radilo o samo praznim kontejnerima za te rakete koje čak nisu vukli ni originalni ruski kamioni, nego nemački MAN; Rusi, naime, ne bi dozvolili sebi da prodaju rakete bez svojih kamiona-tegljača pošto je tu lepa zarada. Znalo se takođe i da su Šešeljeve pretnje s početka devedesetih da će sa ruskim raketama iz Srbije gađati Beč i Rim budalaština...

Uglavnom, na Batajnicu su prošle nedelje dovezeni prazni kontejneri. Što bi neko bespotrebno vozio rakete iz Rusije do Beograda, a da ih neće ispaljivati? Rusi su dovezli samo kamione sa radarima i upravljačkim delom. A i to je bilo bespotrebno, jer su posade PVO iz Srbije bile prethodno na praktičnom delu vežbe "Slovenski štit" na poligonu u njihovoj zemlji. Ali, trebala je medijska predstava, kao i u Zagrebu 1995. I onda je počelo, na razne načine, a cela javnost je brujala o "nepobedivom ruskom oružju" koje nikad neće stići u Srbiju, bar ne u dogledno vreme. Zašto? Zato što bi iz budžeta, u osnovnoj varijanti, trebalo odvojiti bar 2,5 milijardi dolara. Ako je i za Vulina, previše je, nema te tetke iz Kanade koja te pare može dati. Ovako, odvojeno je vreme za slikanje, Vulinov lični i privatni "vrhovni komandant" Aleksandar Vučić je obišao Batajnicu, pogledao S-400, čak ga i opipao, te konstatovao da Srbija nema para ni za to. To je razočaralo njegove medijske jurišnike iz "Aloa", "Informera" i "Pinka", pa su morali da smišljaju "utešne naslove".

Srbija jednostavno ne može sebi da priušti S-400 – za samo dva diviziona treba platiti 1,2–1,3 milijarde evra. Ali Vučić, maher visoke škole Dr Vojislav Šešelj, izjavljuje da, kada bi imala dva diviziona S-400, "niko nikada ne bi nadletao Srbiju i ne bi ni pomislio da je nadleće". Za to vreme, udvorički mediji su na sve načine izveštavali kako su srpski oficiri bili na obuci i gađanju na S-400 u Rusiji, jednog su generala, ni krivog ni dužnog, proglasili za heroja jer je "komandovao" vežbom u Srbiji... Prema tvrdnjama iz same vojske, tog dana je oko Batajnice letelo 14 formacija letelica (nekad dve, nekad tri, nekad jedna) i radar sa S-400 ih je osmatrao, pratio i ciljao. O ispaljivanju rakete nije bilo ni govora: Vojska Srbije nema poligon da gađa čak ni sa »

Kako NATO komanduje

O cenama diviziona S-400 nezahvalno je pričati, jer se one razlikuju od države do države, zavisno od toga u kakvim je odnosima sa Rusijom.

Specijalizovani vazduhoplovni portal Tangosix.rs objavio je ono što je do sada poznato. Uz podatak da S-400 još nijednom nisu borbeno dejstvovali (osim na vežbama u Rusiji), a da to nije urađeno ni sa starijim bratom S-300, koji je već osam godina instaliran u Siriji, portal navodi da je prvi strani kupac S-400 bila NR Kina, koja je 2015. godine potpisala ugovor za osam diviziona vrednih tri milijarde dolara. Prema različitim podacima nabavljeno je 250–300 raketa. Turska je 2017. godine naručila četiri diviziona sa 125 raketa za 2,5 milijardi dolara, isporuke su počele ove godine i biće završene sledeće. Poslednji naručilac je Indija, koja je 2018. naručila 10 diviziona sa 650 raketa za 5,43 milijarde dolara a isporuke će trajati od 2020. do 2023. Za informaciju da je juna 2016. Belorusija dobila na poklon dva diviziona ispostavilo se da nije tačna. Takođe, spekulacije da je sistem nabavio i Alžir takođe nisu istinite, jer je ta država ipak nabavila S-300, navodi Tangosix.

Kada se sagledaju te cifre, jasno je da Srbija ni teoretski ne može da kupi S-400, pogotovo što bi morala da ih rasporedi "rastresito", za zaštitu aerodromâ u Batajnici, Nišu, Kraljevu, kao i radarskih stanica. Dodatni problem, o kome se ćuti, jeste i gde bi Srbija stavila taj svoj komandni radarski centar za upravljanje sa sistemima. S-400 imaju osmatrački i nišanski radar sa sasvim pristojnim dometom. Tabloidi tvrde da pokrivaju gotovo čitav prostor bivše Jugoslavije, ali mali "problem" je što je radarska stanica na Kopaoniku – jedna od glavnih za bivšu SFRJ – sada neupotrebljiva i to ne zato što ne može da se obnovi, nego zato što NATO ne da. O tome nadležni iz Ministarstva odbrane ćute. I sam ministar Vulin u ponedeljak u Sjenici najavljuje da će Vojska očistiti od mina i osposobiti sve objekte za koje proceni da su joj potrebni i useliti se u njih, ali Kopaonik ne pominje. A Kopaonik i Fruška gora su "oči i uši" sistema PVO. Zašto NATO ne dozvoljava, iz Vojske objašnjavaju da je to "politički problem". A Srbija je navodno suverena država i Vulin poručuje, kao i njegov "vrhovni", da joj niko neće nametati odbrambenu politiku.

strelom-2M koja se ispaljuje sa ramena, a kamoli sa dalekometnim sistemima. Za sva gađanja u vazdušnom prostoru ide se na poligon "Šabla" u Bugarskoj, uz "sponzorstvo" NATO-a.

"IMATE LI VI, MOMCI, PARA ZA OVO PLANINARENJE"

Ipak, Vučić, a zatim Vulin i ostali, papagajski su za njim ponavljali kako je Srbija kupila ruski PVO sistem "Pancir-S". Isporuka se uskoro očekuje, a kad je to uskoro, ne zna se. Kako je predsednik Srbije objasnio, reč je o "fantastičnom sistemu" koji gađa sve leteće objekte, posebno dronove i krstareće rakete, na daljini do 80 kilometara sve vidi, vrlo je teško ometati njegov radar jer ima mnogo raznovrsnih šifri i mnogo različitih pristupa, pogađa sa preciznošću od oko 95 odsto... Mali problem u svemu ovome je što Vučić nije pominjao osmatračke i druge radare koje Srbija skoro da i nema. "Pancir" je sredstvo namenjeno za zaštitu PVO sistema, poput onih koje Srbija ima, "Kub" i "Neva", ili onih koje neće ni imati, kao što je S-400.

Vrhunac predstavlja saopštenje Ministarstva odbrane da je Aleksandar Vulin prisustvovao gađanju meta sa "Pancirom" na poligonu na Pasuljanskim livadama. Zanimljivo je inače da kad je vežba "Slovenski štit" u pitanju, od ove godine koristi dosad neupotrebljavan pojam – umesto "bojevo", navodi se "bojno" gađanje. A onda je usledila Vulinova izjava: "Želim da se zahvalim predsedniku Vladimiru Putinu i predsedniku Aleksandru Vučiću, jer zahvaljujući njihovom sporazumu, zahvaljujući njihovom upornom i strpljivom radu, i Srbija i Rusija su bliže, a naše zemlje snažnije i slobodnije. Zahvaljujući politici predsednika Vučića, politici vojne neutralnosti Srbija nije sama, Srbija više nikada neće biti sama kao 1999. godine, kada je bila izložena NATO agresiji, u najmračnijem trenutku naše istorije, kada smo bili sasvim sami. Zahvaljujući politici vojne neutralnosti, možemo da se naoružavamo, opremamo, možemo sami da biramo ko su nam prijatelji, a neprijatelji se ionako izaberu sami, bez naše volje i želje."

Ono što u opširnom saopštenju Ministarstva odbrane nije pomenuto, jeste "sitnica" – ciljevi koje je "Pancir S" gađao na Pasuljanskim livadama nisu bili na nebu, nego na zemlji. Gađati protivavionskim sistemom nešto što nije u vazduhu, to je više od obmane – nije "Pancir" protivavionski top "Bofors", ili trocevac 20/3, pa da može da tuče svuda, po kopnu ili po moru. A za "Pancir", Vučić nije precizirao koliko komada će da se naruči. Prema raspoloživim podacima, a cena zavisi od naručene količine, Srbija bi za šest tih kamiona sa lanserima raketa i topovima trebalo da plati oko 70 miliona dolara, u nekoj srednjoj verziji.

Avioni sa S-400 i "Pancirima" su odleteli, predstava za javnost je završena, ali ostalo je pitanje ne ko će sve to kupiti, nego ko će platiti, jer i taj prevoz košta. Kao što je u kultnom filmu *Lepa sela lepo gore* pitala Mica Trofrtaljka, koja je glumila seosku prostitutku teta Đanu kad se sa dvojicom klinaca penje iznad tunela: "Imate li vi, momci, para za ovo planinarenje?" Koliko god se hvalili predstavnici vlasti suficitom u budžetu, Srbija tih para nema. ¶

DAVOR LUKAČ

DRŽAVA I SOLIDARNOST

POGLED UPRT U EVROPSKO PRAVO

Projekat finansira Evropska unija (preko Delegacije EU u Srbiji) kroz medijski program.

nedeljnik VREME

www.vreme solidarnosti.rs

15. FILMSKI FESTIVAL

SLOBODNA ZONA

BEOGRAD - NIŠ - NOVI SAD

7 - 12. NOVEMBAR 2019.

Kontradiktorni signali

"Ja sam koautor parlamentarne rezolucije (Evropskog parlamenta) o borbi protiv dezinformacija usvojene u oktobru ove godine. Ova rezolucija posebno apostrofira ranjivost zemalja Zapadnog Balkana na kampanje dezinformacija. Smatram da je sloboda govora, zajedno sa društvenom odgovornošću u izveštavanju i širenju vesti, osnovni preduslov za uspešan put Srbije u Evropsku uniju"

Slovački parlamentarac iz redova vladajuće Evropske narodne partije Vladimir Bilčik imenovan je 21. oktobra za novog izvestioca Evropskog parlamenta za Srbiju, zamenivši na toj poziciji Nemca škotskog porekla Dejvida Mekalistera. U narednih pet godina zadatak Bilčika će biti da pomogne Srbiji da napreduje na evropskom putu.

U jednom od prvih intervjua koji je dao srpskim medijima, Vladimir Bilčik za "Vreme" govori o svojoj novoj poziciji, evropskoj perspektivi Srbije i ulozi Slovačke i Višegradske grupe u tom procesu, ali i o očitom zastoju u evrointegracijama i obavezama koje Srbija mora da ispuni kako bi postala članica EU.

Bilčik planira da već u narednim nedeljama dođe u prvu radnu posetu Srbiji. Kaže da se veoma "raduje novim kontaktima" koje će uspostaviti u Beogradu. Srpski mediji spekulišu da bi mogao da dođe 14. i 15. novembra, kada je planirana druga runda razgovora izaslanika EP sa predstavnicima parlamentarnih i vanparlamentarnih političkih stranaka u Skupštini Srbije.

"VREME": Posmatrano iz ugla Srbije, ali i čitavog Zapadnog Balkana, Evropska unija je na duži period digla ruke od proširenja. Koje su to unutrašnje reforme kroz koje treba da prođe Unija, kako bi se pitanje proširenja vratilo na dnevni red?

VLADIMIR BILČIK: Odluka Samita lidera EU doneta u oktobru da se ne otvore pristupni pregovori sa Severnom Makedonijom i Albanijom poljuljala je dugoročni politički konsenzus da je proširenje najbolji instrument spoljne politike EU. Lično se ne slažem sa stavom da Unija mora proći kroz velike reforme pre daljeg proširenja. Uostalom, evropska istorija od kraja hladnog rata jasan je dokaz da se Unija može istovremeno i reformisati i proširiti. A za uspešnu budućnost evropskog projekta u celini izuzetno je važno biti pouzdan i odgovoran partner i ispuniti obećanja koja smo ranije dali zemljama Zapadnog Balkana.

Želeo bih da naglasim da su i brojni evropski lideri poput Donalda Tuska i Žan-Kloda Junkera opisali rezultate samita u oktobru kao "istorijsku grešku". U potpunosti se slažem sa takvim stavom. Želeo bih stoga da budem snažan glas Evropskog parlamenta u korist budućeg proširenja. Unija treba taj proces ponovo da pokrene uz jasan pozitivni signal onim zemljama koje su spremne da otpočnu pregovore o njihovom pridruživanju EU. Istovremeno, da bismo zaista uspeli sa projektom proširenja na Zapadnom Balkanu, takođe je potreban vidljiv napredak u reformskim naporima u Srbiji i Crnoj Gori.

Evropske integracije i pokretni datumi za potencijalni ulazak novih zemalja u EU postali su gotovo komični procesi u koje većina građana Srbije i Zapadnog Balkana više nema poverenje. Šta EU treba da uradi kako bi se u regionu povratilo poverenje u politiku proširenja?

Potrudiću se da pristupni proces stavim među političke prioritete nove Evropske komisije, ali i među prioritete samih država članica. Posebno mi je drago što je proširenje Unije prioritet i za novu predsednicu Evropske komisije Ursulu fon der Lajen. Kada smo razgovarali o Zapadnom Balkanu i podršci našim partnerima, slušala je veoma pažljivo. Kao šef Delegacije za Crnu Goru i stalni izvestilac za Srbiju, takođe sam odgovoran i za usmeravanje politike Evropskog parlamenta.

Uveren sam da će EP i dalje biti najjači zagovornik politike proširenja, čak i u svom novom sastavu. To se odražava i u rezoluciji parlamenta usvojenoj u Strazburu u četvrtak 24. oktobra 2019. godine, kada je velika većina evroposlanika osudila kao stratešku grešku odluku da se ne otpočnu pregovori o pristupanju sa Severnom Makedonijom i Albanijom.

Kao Slovak koji je pomno pratio proces pristupanja svoje zemlje Uniji, znam da diskusija o datumima nepotrebno odvlači energiju od suštinske stvari, a to su stvarni rezultati pregovora o pristupanju. Ključna je, dakle, politička spremnost zemlje da se pridruži EU i ona će u konačnici odlučivati o kalendaru budućeg proširenja.

Kakav je stav Slovačke i Višegradske grupe po pitanju daljeg širenja EU? Čini se da tih nekoliko zemalja CIEZ jedine insistiraju na ovom procesu i da li Srbija i dalje može da očekuje pomoć i podršku EU u pregovaračkom procesu?

Uoči samita EU u oktobru šefovi diplomatije zemalja Višegradske grupe (V4) preuzeli su na sebe otvorenu i nedvosmislenu obavezu da zajedničkom izjavom podrže proširenje EU. Time su poslali važan signal da centralna Evropa veoma dobro razume geopolitički prostor jugoistočne Evrope i političku snagu koju perspektiva članstva u EU nudi našim susedima. Uostalom, danas se istočno od Slovačke i Poljske već vodi hibridni rat. A političko "usidrenje" svake zemlje u EU daje im snažnu garanciju političke stabilnosti, prosperiteta i, pre svega, mira. Probleme na Zapadnom Balkanu mi u zemljama V4 razumemo ne samo zato što smo i sami prošli kroz proces pridruživanja EU, već i zato što se takođe nalazimo na granici između političkog Istoka i Zapada.

Fotografije: Evropski parlament

"Mera spoljnopolitičke usaglašenosti Srbije sa Evropskom unijom iznosi svega 53 odsto. Ostaje upitno zašto se ovaj trend ne poboljšava i zbog čega Srbija šalje kontradiktorne signale svojim evropskim partnerima"

Pre dvadesetak godina doneli smo jasnu stratešku odluku da ćemo učiniti sve što možemo da postanemo deo zajedničkog evropskog projekta. Sada se nadamo da ćete i vi, naši partneri iz jugoistočne Evrope, doneti iste strateške odluke. I baš kao što su nama zapadni saveznici pomogli na putu ka EU, sada smo mi spremni da pomognemo Srbiji i drugim zemljama Zapadnog Balkana u vašim naporima za pridruživanje Uniji.

Da li ste na osnovu prethodnog godišnjeg izveštaja koji je Evropskom parlamentu predočio vaš prethodnik Dejvid Mekalister upoznati sa kritikama na račun Srbije, koje se odnose na reformu pravosuđa, suzbijanje korupcije i slobodu medija?

Pažljivo sam proučio sve zvanične izveštaje o napretku. Izveštaj Dejvida Mekalistera iz prošle godine konstatuje da su napori u reformama i, naročito, njihova primena ključni za dalji napredak u procesu evropskih integracija. Pravosuđe mora delovati efikasno i biti nezavisno od izvršne vlasti kako bi se osiguralo funkcionisanje vladavine prava. Slično smatra i Evropska komisija kada govori o potrebi da se promeni sistem imenovanja i ocenjivanja sudija i tužilaca. Napredak u borbi protiv korupcije i sloboda medija takođe spadaju među glavne preduslove za napredak u pregovorima o članstvu u EU.

Kao izvestilac EP želim da sve činjenice do kojih dođem prenesem zemlji kandidatu otvoreno i pošteno. Jasno se sećam kako je argumentovana kritika Evropskog parlamenta situacije u Slovačkoj devedesetih godina prošlog veka bitno inspirisala naše reforme na putu ka EU. Uvek treba imati na umu da postupak proširenja nije automatski proces. Njegov pomak može biti samo rezultat stvarnih unutrašnjih reformi.

Koji su to ključni kriterijumi koje Srbija danas mora da ispuni da bi napredovala ka punopravnom članstvu u Uniji i koliko su medijske slobode, u vremenima tzv. postistine i rasta sveopšteg populizma u Evropi i svetu, važne u tom procesu?

Najvažniji je napredak u oblasti funkcionisanja pravne države i osnovnih prava i sloboda definisanim u pristupnim poglavljima 23 i 24. Takođe bih želeo »

Stručnjak za međunarodne odnose

Vladimir Bilčik (rođen 1975. u Bratislavi), slovački je evroposlanik iz redova Evropske narodne partije, koja je pobedila na majskim izborima za EP. Osim što obavlja dužnost izvestioca za Srbiju, nalazi se i na poziciji predsedavajućeg parlamentarne Delegacije za Crnu Goru, a član je i Delegacije za odnose sa Severnom Makedonijom.

Bilčik je član predsedništva vanparlamentarne stranke desnog centra "Zajedno – građanska demokratija" u Slovačkoj, koja je na predsedničkim izborima podržala aktuelnu predsednicu države Zuzanu Čaputovu.

Radio je kao profesor na Katedri za političke nauke Filozofskog fakulteta Univerziteta Komenski u Bratislavi, gde je držao predavanja o evropskim integracijama i međunarodnim odnosima. U nevladinoj organizaciji Slovačko udruženje za spoljnu politiku vodio je istraživački program o Evropskoj uniji. Doktor je političkih nauka.

da podsetim i na značaj "Kopenhaških kriterijuma" koji su 1993. postali "zlatni standard" za ulazak novih članica u EU.

Prvi kriterijum iz Kopenhagena, politički kriterijum, govori o stabilnim demokratskim institucijama, vladavini zakona, ljudskim pravima i zaštiti manjina. Naravno, demokratske institucije podrazumevaju i funkcionalan parlament.

I drago mi je što govorimo o slobodi medija i borbi protiv dezinformacija. Evropska komisija je konstatovala da se sloboda izražavanja u Srbiji nije poboljšala u proteklom periodu i da to predstavlja ozbiljan problem. Takođe je i Evropski parlament u svom poslednjem izveštaju snažno podstaknuo vlasti u Srbiji da poboljšaju situaciju u vezi sa slobodom medija i izražavanja. Tim pre što se danas suočavamo sa rastućim kampanjama dezinformacija širom Evrope.

Kao član LIBE – Komiteta za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove Evropskog parlamenta – posvećen sam upravo evropskoj borbi protiv lažnih vesti. Koautor sam parlamentarne rezolucije o borbi protiv dezinformacija, koju su poslanici parlamenta usvojili u oktobru ove godine. Ova rezolucija posebno apostrofira ranjivost zemalja Zapadnog Balkana na kampanje dezinformacija. Smatram da je sloboda govora, zajedno sa društvenom odgovornošću u izveštavanju i širenju vesti osnovni preduslov za uspešan put Srbije u Evropsku uniju.

Jedan od razloga najavljenog bojkota budućih parlamentarnih izbora većine opozicionih stranaka je upravo odnos prema medijskim slobodama. Imajući u vidu da u Srbiji vladajuća stranka ima gotovo potpunu kontrolu nad medijskim prostorom, da li ćete vi pokušati da posredujete u dijalogu dveju strana?

Evropski parlament spreman je da se uključi u međustranački dijalog između opozicije i vladajućih stranaka u Srbiji. Moj zadatak kao stalnog izvestioca biće da pažljivo nadgledam ovaj dijalog. Kada je predsednica Skupštine Srbije Maja Gojković zatražila da se započne sa ovim procesom u septembru ove godine, evropski poslanici su joj izašli u susret.

Prvi krug pregovora pod pokroviteljstvom predsedavajućeg Odbora za spoljne poslove EP Dejvida Mekalistera održan je sredinom oktobra. U dijalogu su učestvovali i bivši evroposlanici – balkanski "veterani" – Eduard Kukan i Knut Flekenštajn, koji imaju dugogodišnje iskustvo u političkoj medijaciji. Trenutno se planiraju naredne faze i krugovi dijaloga. Zaista je važno da ovaj proces donese pozitivne rezultate pre parlamentarnih izbora u aprilu. Bilo kakve reforme moraju imati podršku širokog političkog spektra u Srbiji i jedino na taj način bi mogle imati šansu za uspeh.

Da li mislite da će EU, ukoliko Srbija ispuni sve kriterijume za članstvo, na kraju zatražiti od nje da formalno prizna nezavisnost Kosova, imajući u vidu da Slovačka i još četiri zemlje EU to nisu uradile?

Mislim da će biti važan i sâm proces normalizacije odnosa Beograda i Prištine, koji bi trebalo da rezultira pravno obavezujućim dokumentom. Za sada je prioritet da se dijalog Beograda i Prištine ponovo uspostavi na najvišem političkom nivou i da obe strane u praksi primene stvari o kojima je već postignut dogovor. Kao poslaniku koji je na "javnom nadmetanju" dobio mandat od glasača, prirodno mi je stalo do praktičnih mera i funkcionisanja javnih službi za ljude koji danas žive na Kosovu.

Važno pitanje je i usklađivanje spoljne politike Srbije sa EU. Da li bliska saradnja Srbije sa Rusijom, neuvođenje sankcija toj zemlji, ali i potpisivanje trgovinskog sporazuma sa Evroazijskom unijom mogu da uspore ionako spor proces pridruživanja Srbije u EU?

Harmonizacija sa evropskim zakonodavstvom je kontinuirani proces i, zapravo, suština pregovora o pristupanju. Očigledno je da se stopostotna harmonizacija sa pravom EU ne može ostvariti preko noći. Za takve stvari je potrebno vreme jer svaka država ima neku istorijsku predispoziciju za određene veze i odnose sa drugim zemljama. Srbija je, na primer, odgovoran partner u brojnim vojnim misijama i veoma cenim učešće Srbije u misijama EU u Maliju, Centralnoafričkoj Republici i Somaliji, u pomorskoj operaciji Atalanta.

Međutim, važan je i trend. Ako se radi o pozitivnom trendu, a to je da se Srbija približava zajedničkoj evropskoj spoljnoj i bezbednosnoj politici, onda je to u redu. Problem nastaje kada dolazi do udaljavanja od pozicija Unije, što je sada slučaj. Trenutno, mera spoljnopolitičke usaglašenosti Srbije sa Evropskom unijom (*alignment rate*) iznosi svega 53 odsto. Ostaje upitno zašto se ovaj trend ne poboljšava i zbog čega Srbija šalje kontradiktorne signale svojim evropskim partnerima. Stoga i potpisivanje sporazuma o slobodnoj trgovini sa Evroazijskom unijom vidim kroz ovu optiku kontradiktornih spoljnopolitičkih stavova Srbije. ¶

UROŠ MITROVIĆ

LAZAR DŽAMIĆ

ČTP × 2 = nostalgija

Meni je Beograd bio prvo inostranstvo, London drugo, Beograd, opet, treće. Svuda sam se, čudno, osećao i kao stranac i kao domaći

Beogradska razlika je u slomu poverenja: ovde investicije nisu progres nego regres povlašćenoj klasi

"E, oklen ti umoj kraj", ciknu besprekorno "stajlovana" lepojka drugoj, isto takvoj, na uglu Mutapove i Makenzijeve.

"Njen" kraj ne misli baš tako, sudeći po poluglasnim komentarima iz okolnih ulaza i frizerskih salona, i za ljude i za pse.

"Kakve sve akcente čujem", uzdiše moja komšika na način na koji su verovatno uzdisali Sijuksi gledajući karavane došljaka kako presecaju preriju. Došljaci vrebaju. Okupacija je u vazduhu. Ubijanje duše grada/kraja/ulice (precrtati nepotrebno) je na delu.

Beograd na kraju druge decenije 21. veka je ponavljanje prvobitne akumulacije kapitala sa početka 20. To se vidi u eksploziji beogradskog urbanog pejzaža izazvanoj barutom spoljašnjeg kapitala i varnicom alavosti gradskih vlasti. Crna Gora, Novi Pazar, srpska dijaspora, stranci s raznih meridijana, fudbaleri, estradne zvezde, biznismeni i "biznismeni" – za sve njih je Beograd sada regionalni nosač aviona za parkiranje i legalizaciju plena.

Živeti na Vračaru je regionalni ekvivalent Čelzija, Šestog arondismana ili Pete avenije. Novi neimarski kanjoni su nastavak istorijske tradicije doseljavanja, od Vinčanaca, preko Kelta, Rimljana, Slovena, Turaka i Austrijanaca, do današnjih Rusa, Izraelaca, Engleza i, opet, Turaka. I raznih "naših". Ko je, dakle, "vlasnik" grada, koja grupa njegovih žitelja to može da tvrdi, i po kom osnovu? Šta je "duša" grada, na šta miriše ili smrdi i gde prebiva, osim u našim mitskim srcima i porodičnim nostalgijama?

Nismo li svi, konačno, došljaci, čak i beogradski "kolenići". Koliko dugo u prošlost želimo da idemo, koliko generacija se računa kao "domaći"? Ljudski život, za istorijsko vreme, samo je kratki plamen sveće, pa je već i nekoliko generacija znak etabliranosti i vlasništva nad gradskom mitologijom. Vlasi odgledaše Slovene kako teturaju na Balkan; Romi, i sami uvek na putu, mimoiđoše se s raznim seoskim bulumentama u njihovim migracijama u "varoš". Moje romske komšije u Stojana Protića imaju više razloga da se smatraju starosedeocima nego ja i ostali skorojevići u pretencioznim zgradurinama koje agresivno pritiskaju njihovu afričku čatrlju.

Meni je Beograd bio prvo inostranstvo, London drugo, Beograd, opet, treće. Svuda sam se, čudno, osećao i kao stranac i kao domaći. Čak i u rodnom Smederevu, koje mi je sada stranije nego London. Da li taj mitski stari Beograd igde više postoji, između hordi "nove seljane", predatorskih korporativnih neoliberala, urbanih globalizovanih milenijalaca i lešinarskih kleptokrata bez duše? Da li je žal za "Beogradom" samo jed marginalizovanih srednjih klasa, prevladanih brojnijom i politički važnijom provincijom, finansijski poniženim plimom kapitala i korupcije? Žal zbog gubljenja kontrole, identiteta i statusa, više nego neke mitske duše?

Nije mi novo sve ovo, video sam to već. Pre nekoliko godina, sa 9. sprata Guglove zgrade u Londonu – gde je pola sprata posvećeno luksuznoj teretani s jednim od najboljih pogleda na londonski horizont – izbrojao sam 54 krana u tih 180 stepeni perspektive. Ceo London je bio jedno veliko gradilište zatrpano arapskim, ruskim i kineskim parama. Mnoge ulice su bile raskopane, ograđene, ograničene čak i za pešake. Za razliku od mene, mnogi od njih ne žive u tom Londonu, već u zelenim prigradskim pojasevima kojima se vraćaju uveče, dok ja dišem cementnu prašinu dan i noć i zahvaljujem se bogu da nije azbest...

Ipak, malo se njih u Londonu ljuti zbog ovoga. I dalje se veruje u 'progres', čiji su kranovi nesumnjivi vesnici. Dobro je to za porez, idu pare u kasu. Makar neki privid normalnosti će se održati još neku godinu. Sve dok došljake mnogo ne vide, njihove pare su dobrodošle.

Beogradska razlika je u slomu poverenja: ovde investicije nisu progres nego regres povlašćenoj klasi. Problem je ČTP (Čovek s Torbom Para) koji pikira na drugi ČTP (Čatrlje u Torbu Para). Nismo sigurni da li je u pitanju progres ili krađa... Još gore, često smo sigurni.

Mada je utešna ta okultna vera u beogradsko poreklo, biti 'Beograđanin' nema veze s genima, nego sa stavovima. Ne snobovština i arogancija centralne lokacije koja nam pripada po nekakvom prirodnom pravu, nego retka i još više mitska civilizovanost, tolerancija i kosmopolitizam.

U Beogradu je ostalo malo Beograđana, ali ne samo zbog doseljavanja. ¶

Smrt i dostojanstvo u plastičnoj vreći

Sa ovom dijagnozom vam niko neće dati rehabilitaciju. Naša stomatološka ordinacija nema uslove, tu ide posebna sterilizacija. Ti sa HIV-om, uđi kod doktorke! U bolnici trenutno nema mesta. Ej, tu sam, ali sam u gužvi, žena, deca, čućemo se. Produžićemo ti bolovanje, ali ti ne bi trebalo da radiš na roštilju sa tom dijagnozom. Sačekajte da pregledam sve, pa ćete vi poslednji na red. A otkud to tebi? Uradite još jednom sve ove preglede pa ćemo videti za operaciju, biće

Piše:
Bratislav Prokić

Nacionalni centar za reproduktivno i seksualno zdravlje "Potent"

Foto: Sky photography

Kada želimo da progovorimo o temi diskriminacije osoba koje žive sa HIV-om, moramo imati osećaj odgovornosti za izgovorenu reč. Ako afektivno augmentiramo problem kako bismo izazvali reakciju šire javnosti, moramo biti svesni da istovremeno doprinosimo urušavanju poverenja pacijenata u zdravstveni sistem. Ako pak minimiziramo probleme i javno ne govorimo o njima, svest ljudi se neće promeniti. Kada ste aktivista na polju HIV-a i kada vas neki problem lično pogađa, teško je biti objektivan. U slučaju diskriminacije na osnovu zdravstvenog stanja, perspektive lekara i pacijenata su drugačije. Lekarima se čini da se stvari popravljaju, a pacijentima da nikakvog napretka nema. U eri AIDS-a, kada se sa HIV-om umiralo samo nekoliko nedelja i meseci nakon dijagnoze, strah je bio ogroman, a za prava pacijenata se nije mnogo marilo. Danas, kada se sa HIV-om živi 50 i više godina, kada pacijenti uz uspešno lečenje ne mogu da prenesu virus, aktuelizuje se pitanje prava pacijenata, kako bi se savladalo nasleđe straha i jedne šire neprosvećenosti. Osobe sa HIV-om danas imaju savremene lekove i žele da imaju kvalitetniju negu, odnosno da budu nediskriminisani i da se poštuju njihova prava.

Zakoni u dobroj meri pokrivaju polje zaštite prava osoba koje žive sa HIV-om: pravo na rad, na lečenje, na školovanje... Nažalost, diskriminacija postoji i prema preminulima. Predrasude i strah ne umiru sa smrću osobe sa HIV-om, već teret diskriminacije trpe porodica i bližnji. Legislativa bi trebalo precizinije i efektivnije da obezbedi dostojanstvenu sahranu osoba koje su preminule od polno-prenosivih infekcija, odnosno preminulih od AIDS-a, virusnih hepatitisa, kao i onih za koje se zna da su nosioci nekih od ovih infekcija. Ko je onaj ko će se usuditi da kaže ko ima prava na dostojanstvenu sahranu, a ko nema? U istoriji je oduzimanje prava na pogreb bila kazna kojom se želi osramotiti prestupnik ili zločinac. Još je Platon u jednom od najznačajnijih dela, *Zakoni*, govorio da svi imaju prava na sahranu po tadašnjim običajima, osim onih koji su krali iz hramova. Ova tema je bila i predmet Sofokleove grčke drame koju smo svi, verujem, obrađivali u školi. U ovoj drami Antigona krši naredbu kralja Kreonta. Antigona ovde brani pravo svog brata na dostojanstvenu sahranu, pravo koje je dato od bogova. Iako to znači njenu smrt, ona odbija da posluša nepravedno naređenje kralja. Poštovanje prema umrlima je univerzalno prihvaćena vrednost u svim tradicijama i kulturama. Štaviše, to je dužnost živih prema umrlima, dužnost bližnjih, ali i društva u celini. Zato je ovo pitanje od javnog značaja, jer se društvo vrednuje i samovrednuje prema načinu na koji postupa prema najranjivijim članovima društva. Sahrana je deo kolektivne ekspresije vrednosti, privrženosti, dostojanstva, osećanja i vrednosti čoveka.

Od pojave epidemije HIV-a u Srbiji, 1985. godine do danas se nejednako postupa prema posmrtnim ostacima osoba sa HIV-om. Ne vrši se opremanje tela na uobičajan način, već se oni sahranjuju u crnim vrećama, u kojima su dopremljeni iz bolnica. Progovorićemo o sanitarnim razlozima i merama sprečavanja širenja zaraznih bolesti uopšte, ali da najpre osvestimo posledice ovakve prakse. Povod za pokretanje ove teme je nedavno obraćanje porodice preminule osobe Udruženju Potent zbog diskriminacije. Tokom bolničkog lečenja, porodica je mogla da obilazi pacijenta i da prema njemu postupa kao i prema svakom drugom. Međutim nakon smrti, porodici se uskraćuje pravo da vidi telo preminulog, da ga obuče ili da dostavi odelo pogrebniku koji bi to obavio. Taj postupak je njima naneo veću bol od smrti člana porodice i suočavanja sa nedavno otkrivenom, ali zakasnelom dijagnozom HIV infekcije. Obratili su se Klinici za infektivne bolesti u Beogradu gde su od osoblja čuli da tu praksu do danas niko nije uspeo da promeni i da se sa tim moraju pomiriti. Tom prilikom je jedna medicinska sestra iznela bolno sećanje na porodicu devojčice koja je umrla od AIDS-a, kada se njena majka

Stalno treba ponavljati da osobe sa HIV-om, uz redovno i lečenje postojećom antiretrovirusnom terapijom, postižu nemerljiv broj virusa u krvi i ne mogu preneti HIV čak ni nezaštićenim seksualnim odnosom

iz kapele vratila sa haljinicom u ruci. Sama pomisao na ovu scenu je zastrašujuća. Saznavši šta će se desiti sa telima preminulih od HIV-a, aktivisti Potent-a koji žive sa HIV-om su bili užasnuti. Preplavljeni emocijama razočaranja, tuge, besa, pokušali smo da ove emocije iskoristimo za akciju. Upoznali smo se sa zakonom i otkrili u čemu je problem.

"Zakon o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti" u članu 56 propisuje da se prema posmrtnim ostacima umrlih lica postupa tako da se spreči pojava i prenošenje svih zaraznih bolesti. Zato "Pravilnik o uslovima i načinu postupanja sa posmrtnim ostacima umrlih lica" iz 2016. godine definiše u članu 1 da se za vreme opremanja svih posmrtnih ostataka obavezno koristi lična zaštitna oprema: zaštitna kapa, odelo, gumene rukavice, zaštitne naočare, maska za nos, usta i cipele. U istom pravilniku u članu 3 stoji da se higijenska obrada ne obavlja kod lica koja su umrla od zaraznih bolesti. Iako je profesionalna izloženost HIV-u kod poslova koje pogrebnici obavljaju nepoznata, propisi tretiraju AIDS na isti način kao sve druge lako prenosive zarazne bolesti gde postoji opravdanost za primenu dodatnih mera opreza. Obratili smo se teritorijalno nadležnom Gradskom zavodu za javno zdravlje Beograd, sa kojim intenzivno sarađujemo u oblasti testiranja i upućivanja novodijagnostifikovanih na lečenje. Dobili smo odgovor da korišćenjem lične zaštitne opreme i primenom ostalih standardnih mera predostrožnosti, ne postoji rizik za prenos HIV infekcije u kontaktu sa osobom koja je preminula od ili sa HIV infekcijom.

Svakog dana, u ovoj zemlji se brojni stručnjaci, epidemiolozi, doktori, medicinski tehničari, laboranti, profesori i naučnici bave ovom infekcijom, sa ciljem da produže život i da ga učine malo lakšim za osobe pogođene HIV-om. Neopravdan strah, dalja stigma i diskriminacija ne doprinose napretku kome težimo. Ako pogledamo praksu u razvijenim zemljama na koje želimo da se ugledamo, videćemo da se ova oblast reguliše na način koji ne generiše diskriminaciju. Dosadašnja praksa postupanja prema posmrtnim ostacima umrlih od AIDS-a ili nosilaca HIV infekcije pre svega ruši poverenje prema zdravstvenom sistemu.

Cilj organizacija civilnog društva kao što je Potent je da gradi poverenje korisnika prema lečenju i da podstiče osobe da se testiraju i kontinuirano, odnosno doživotno leče. To ne možemo graditi na pogrešnim osnovama, ignorišući probleme, već ukazujući na njih i nudeći konkretne predloge.

Naši propisi i praksa ne smeju kaskati decenijama za naučnim dostignućima i civilizacijskim normama. Ako bi se doslovno primenjivao aktuelni i već pomenuti Zakon i Pravilnik, bez odeće i u vreći morali bi se sahranjivati i preminuli od svih ostalih zaraznih bolesti: sepse, bolničkih bakterijskih infekcija, dečije paralize, gripa, pneumonije, bakterijskog meningitisa ili virusa zapadnog Nila. Znamo naravno da to u praksi nije tako i sigurni smo da tako ne treba da bude. Diskriminacija osoba sa HIV-om i virusnim hepatitisima ne treba da postoji u zdravstvenom sistemu tokom života, kao što ne treba da postoji ni posle smrti. Ako se prema osobama sa HIV-om može obaviti svaka medicinska intervencija, bez diskriminacije i ako se nad telima preminulih lica se obavlja obdukcija, ne postoji ni jedan razlog zašto bi češljanje ili oblačenje osoba predstavljalo bilo kakav zdravstveni rizik po nekoga. Stalno insistiramo na merama zaštite, kojih se zdravstveni radnici često ne pridržavaju. Osoba koja ne zna da ima HIV ili neku drugu infekciju, predstavlja veći rizik za zdravstvenog radnika koji ne koristi propisane mere zaštite, nego osoba koja zna svoj HIV status, i iz najboljih namera to kaže lekaru ili tehničaru. I ako pored toga, pacijent doživi diskriminaciju na osnovu zdravstvenog statusa, navodi se da svoju dijagnozu skriva i da se zbog toga oseća manje vrednim članom društva. Ista je situacija i kod preminulih. Korišćenjem standardnih mera zaštite sprečava se rizik prenosa infekcije. U savremenoj medicini se već dugo godina koristi postekspoziciona profilaksa (PEP), u slučaju izloženosti HIV-u, koja sprečava prenos infekcije.

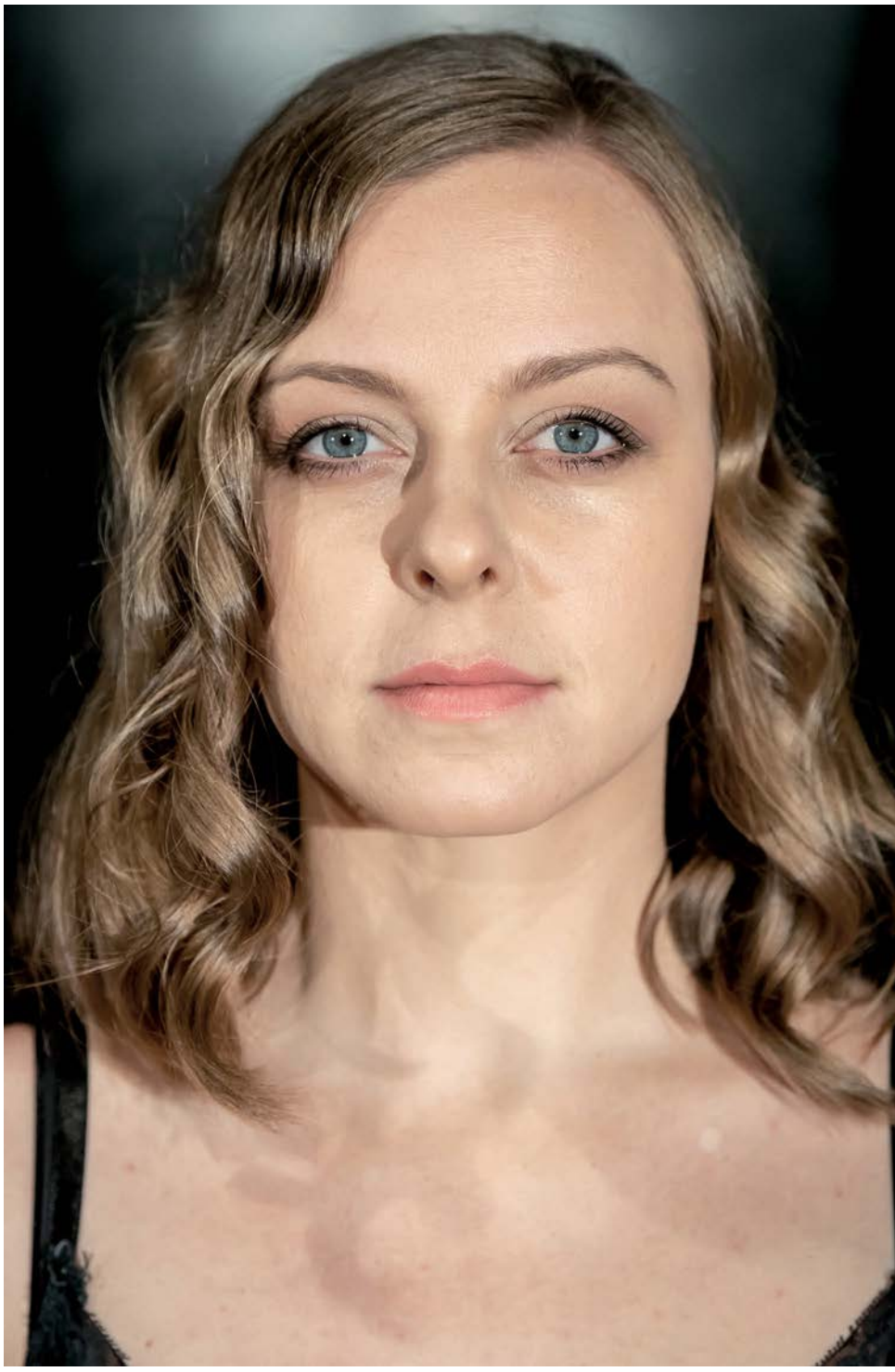
Stalno treba ponavljati da osobe sa HIV-om, uz redovno i lečenje postojećom antiretrovirusnom terapijom, postižu nemerljiv broj virusa u krvi i ne mogu preneti HIV čak ni nezaštićenim seksualnim odnosom. Osobe sa HIV-om postaju roditelji bez dovođenja u opasnost svoje partnere i partnerke, kao i novorođenčad. Ovakav rezultat uz savremene lekove koji se lako podnose omogućava osobama sa HIV-om da žive pedeset i više godina, odnosno da žive neskraćeno.

Nažalost, neznanje i strah od stigme i dalje odbija osobe u riziku da se testiraju kako bi otkrili svoj status i otpočeli lečenje. Zato nije važno samo promeniti propise već podići svest društva o važnosti brige za ljude koji žive sa HIV-om. Briga je od vitalnog javno-zdravstvenog interesa kako bi se epidemija stavila pod kontrolu. Ne možemo ni početi razgovor o kvalitetu života osoba koje žive sa HIV-om bez eliminacije stigme i diskriminacije u svim oblastima društvenog života. Bili smo zgroženi ovom primitivnom praksom, ali smo emocije pretočili u inicijativu za promenu postojećeg pravilnika i pozvali smo na združenu reakciju svih aktera i nadležnih institucija u Republici Srbiji koji se bave odgovorom na HIV. Na prvom mestu, zagledani u Ministarstvo zdravlja koje je donelo "Pravilnik o uslovima i načinu postupanja sa posmrtnim ostacima umrlog lica" iz 2016, očekujemo da napravi izmene kojima će se prekinuti dalja diskriminacija na osnovu zdravstvenog stanja. Bez promene ove prakse prema umrlima, sva naša navodna briga za zdravlje osoba koje žive sa HIV-om biće samo simulacija i farsa. ¶

Ana, sukob nagon

“Kada čovek sebi i svom okruženju napravi toliki haos koliki je Ana Karenjina napravila, to je uvek iz neznanja, tačnije iz nedostatka samospoznaje. Da bi neko bio toliko autodestruktivan i destruktivan za svoje okruženje, mora da postoji neka nesvest”

Marta Bereš jedna je od najznačajnijih i najpotentnijih glumica u regionu. Dobitnica je više značajnih nagrada i priznanja među kojima su i dve Sterijine nagrade. Ono balkansko i srednjeevropsko jednako je markantno u njenoj pojavi. U pozorištu Andraša Urbana “Deže Kostolanji” provela je dvanaest godina. Sada je “slobodan strelac”, igra na filmu i u pozorištu u Srbiji i u Mađarskoj. Razgovor vodimo povodom uloge Ane Karenjine koju igra u istoimenoj predstavi u režiji Dejana Projkovskog u Ujvideki Szinhazu (Novosadskom pozorištu). Razgovaramo i o *Hasanaginici* koju je Andraš Urban postavio u tom pozorištu i za koju je dobila Sterijinu nagradu. Govorimo o Subotici i drveću: lipi, hrastu i kestenu.

Fotografije: Srdjan Pablo Doroski

“VREME”: Kako je bilo raditi na predstavi *Ana Karenjina*?

MARTA BEREŠ: Moj utisak je da je ovo bio proces u kojem sam bila najranjivija. Radila sam onako kako sam oduvek želela – da se ne hranim svojim iskustvima dok gradim ulogu, nego da postanem kanal za nešto ili nekog. Bilo je izazovno da psihofizički budem dovoljno jaka da pustim tu ženu da govori i postoji preko mene. Do pre nekoliko dana imala sam osećaj da sam premala za ovaj zadatak, možda sam prvi put imala osećaj – da nisam još dorasla. Osećala sam se kao da sam uhvatila divljeg konja i ne mogu da držim uzde. Kada smo zaokružili predstavu, uradili poslednje scene, išla sam kući biciklom i imala osećaj: *Napokon. Sada sam mirna.*

Nisam štedela sebe i mislim da niko od nas, u ovom procesu, nije štedeo sebe, stvorena je takva atmosfera uzajamnog poverenja na probama da smo zaista smeli da napravimo korak dalje od onog što smo mislili da možemo.

skog i racionalnog

Da zakoračite u nepoznato.

Upravo tako.

Ako govorimo o Ani Karenjinoj (i o Hasanaginici) – koliko naše sudbine određuju – ne odnosi sa svetom i konvencijama, nego pre svega ono što dobijamo u amanet, a da smo toga samo delimično svesni – u smislu dozvola i zabrana? Ispunjavamo često nametnute zadatke.

Mislim da postoji jedna velika zabluda vezana za Anu Karenjinu. Nije toliko bitno šta je njoj nametnuto, nego šta je ona sebi nametnula. To je razlika u odnosu na Hasanaginicu. Hasanaginica je totalna žrtva. Karenjina nije žrtva društva, nego same sebe.

Prvo čitanje *Ane Karenjine* je nešto sasvim drugo u odnosu na ono što sad osećam. Kada čovek uđe u materijal, to je kao da imaš pretpostavku o nekom i kada upoznaš tu osobu i shvatiš koliko je ona drugačija od onog što si pretpostavljala. Čoveku se čini da je ona interesantna žena koja se sukobljava sa onim što oseća i onim što nameće društvo. To je prvi krug. Kada uđete dublje, onda shvatite da se ona sukobljava sa samom sobom onim nagonskim i onim racionalnim u sebi. Kad uđete još dublje, shvatite da je pitanje: ko smo mi? Kakvi su nam međuljudski odnosi?

U monologu koji Ana izgovara pred samoubistvo, ona kaže: *zar je moguće da čoveku ispričaš šta osećaš? Znate tako malo o meni, koliko bilo ko. Ni ja samu sebe ne poznajem. To je istina.*

Kada čovek sebi i svom okruženju napravi toliki haos koliki je ona napravila, to je uvek iz neznanja, tačnije iz nedostatka samospoznaje. Da bi neko bio toliko autodestruktivan i destruktivan za svoje okruženje, mora da postoji neka nesvest. Mislim da je ovo o čemu govorimo toliko daleko od prvog kruga – sukobljavanja emocija sa društvenim konvencijama i beskrajno bih bila srećna da publika oseti ovo o čemu govorim. Toliko puta smo moje kolege i ja tokom procesa izgovorili: odlučila sam da ne osuđujem. Tome nas je ovaj proces naučio.

Posle tvog putovanja sa Karenjinom šta osećaš da je bilo neosvešćeno kod nje?

Sopstvene potrebe. Svakako dobijamo neki paket kada dođemo na ovaj svet, od roditelja i onih koji su bili pre njih, ali svakako posle nekog vremena čovek počinje sam da postavlja pitanja i preispituje svet oko sebe i sve što ga se tiče. Ako se ta vrsta sazrevanja ne desi, onda čovek ne zna koje su mu potrebe. Ako stalno preispitujem i želim da saznam što više o sebi, a samim tim i o svetu, mnogo mi je jasnije šta me čini srećnom, a šta ne. U koje igre ne ulazim, a u koje ulazim punim plućima.

Pre rada na predstavi snimala si film u Mađarskoj *Savršen kao ti*. Partner ti je bio Erne Fekete i kažeš – to je jedno ostvarenje želje. Dugo si želela da igraš na filmu, kakvo iskustvo nosiš nakon snimanja?

Prelep period je bilo snimanje. Bilo je naporno, imali smo noćna snimanja koja su trajala po 14 sati, bez prestanka, ali sam svaki put nakon snimanja dolazila u stan tako uzbuđena da nisam mogla da zaspim bar još sat, od euforije, od sreće koliko sam ispunjena pošto sam okružena ljudima sa kojima sam oduvek želela da budem. Raditi sa Erneom je bilo dragoceno, mnogo smo govorili o stručnim, suštinskim stvarima. Kako sam se vratila, nakon snimanja, primetila sam da funkcionišem drugačije na probama. Imam osećaj da sam drugačija i nije mi problem da ispadnem u očima drugih nespremna, glupa... Lako mi je da rizikujem, isprobavam stvari.

Samouverenija si nego pre, znači. Kada se ne bojiš da ćeš ispasti glup ili ne, po mom osećaju to je uvek pitanje samouverenosti ili samosvesti, možda je to tačnija reč. Tako mi se čini, šta ti misliš?

Razmišljam, samosvest je dobra reč, tačna za ovo o čemu govorimo. To je Anin problem, ona nema samosvest.

Otišla si iz pozorišta "Deže Kostolanji" u Subotici, čiji direktor je Andraš Urban, sa kojim si dosta radila. Odlazak je bio dugo pripremana od-

luka, za koju imam utisak da si čekala baš, baš da sazri. Interesuje me šta je ono što nosiš iz odnosa sa Andrašom Urbanom; na kraju krajeva, u pozorišnim krugovima ti si "Urbanova glumica". Šta je ono važno što nosiš iz te saradnje, a šta je ono što te je odvelo iz nje?

U pozorišnom smislu, on mi je jedan od najvećih učitelja. On me naučio tome kako biti na sceni, a ne raditi ništa. To ću pamtiti dok sam živa, da je on taj koji me je naveo da otkrijem u sebi to kako je neverovatno biti na sceni u sebi, biti u trenutku, biti prisutan. Mogla bih o odnosu sa Urbanom da pričam danima pošto smo proveli zajedno u pozorištu dvanaest godina, ali suštinski smatram da je ovo glavna stvar – postojanje na sceni.

Provela si tamo formativne godine.

U "Kostolanjiju" sam bila od svoje dvadesete do tridesete godine. Primljena sam kao veoma mlada devojka, a otišla kao majka i zrela žena. Mnogo se toga desilo. Nekad mislim da nisam imala hrabrosti »

da odem u pravo vreme, čekala sam da osetim da ne mogu više. Kada sam primljena u "Deže Kostolanji", jasno sam osećala da je to jedino pozorište u kojem želim da budem u odnosu na sva druga pozorišta u Srbiji i Mađarskoj. Nigde drugde.

Opet...nikad ne možeš nešto da uradiš pre nego što mu je vreme. Put te obogati i doprinese da sledeća stanica na kojoj si dobije jednu bogatiju i kompleksniju ličnost. Imam jako dobar odnos sa Andrašem danas i međusobno se zaista uvažavamo.

Šta je ono što si iz pozorišta donela u film? Koji je bio jedna zaista duga čežnja.

Godina sam očajnički želela da igram u filmu. Što se pozorišta tiče, da me pitaju: reci koju ulogu želiš da igraš i sa kojim rediteljem i to ćemo raditi, biraj. Zaista, nemam takve želje. Radila sam sa takvim kolegama i u takvim projektima da nemam neispunjene želje. Da neko dođe i kaže: hajde da igraš to i to, mislio sam na tebe baš za tu ulogu, bila bih počastvovana, ali neispunjene želje nemam. A film me nije našao do moje, evo, trideset pete godine. To me je činilo očajnom, a očaj je poslednje utočište ega (smeh). Pozorište kao medij ne dopre do toliko ljudi kao film.

Znači, slava te vukla u film? (smeh)

Na neki način jeste. (smeh). Išla sam na puno kastinga pre ove uloge i bila sam odbijena, na kasting za *Perfect as you are* otišla sam samo da još jednom budem odbijena. Dobila sam glavnu ulogu i pitali su me na kastingu gde sam bila do sada i kako ne znaju ništa o meni. U tom trenutku sav očaj i sva želja je nestala. Poravnalo se, osvestila sam se da je to isti posao kao i pozorište, da je bitno da imaš dobre saradnike – dobru priču i dobar tim. To što pričaju o pozorišnoj i filmskoj glumi, o razlikama... meni se kroz ovo iskustvo potpuno razbila mistifikacija filma. Shvatila sam da postoje dve razlike kada govorimo o filmskoj i pozorišnoj glumi: raspoređivanje energije, pošto se na filmu čeka dugo da dođete pred kameru, dugo morate da čuvate jednu emociju, a emocija da čoveku tačnu energiju da odigra tih nekoliko sekundi ili minut. Onda opet čekate sat da se namesti svetlo, urade korekcije, opet treba da date tačnu emociju u četrdeset sekundi. A drugo, na filmu glumac treba da ima svest da je to intimni razgovor, da je kamera tvoj najbolji prijatelj sa kojim intimno razgovaraš. U pozorištu ste na kolektivnom izletu (smeh). Na filmu se mnogo bliže šalje energija.

Posle neke od premijera u "Kostolanjiju" si mi rekla: *Sada ću samo da plivam i čitam antičke drame*. Postoji jedna stvar koju Selindžer kaže za glumce u *Freni i Zui* – da glumac treba da putuje sa malo prtljaga.

Toliko sam radila na sebi, toliko sam se borila, toliko je bilo krvi, znoja i suza na putu da sada imam zanat u rukama da mogu da kažem kako nijedna nagrada ne vredi ako odete kući i bičujete se, ako ne uživate, ne vredi ništa

Znam da naporno radiš na sebi i kao osoba i kao glumica. Kako se pripremaš za uloge?

Trenutno se osećam slobodno kao nikad u životu – u svakom mogućem smislu. Ranije sam bila sklona moralisanju, moralisanju prema samoj sebi, koje mi je samo pravilo problem: kako treba da živim, da se spremam za ulogu. Bila sam strašno stroga prema sebi. Kada sam rekla jednoj koleginici i jako dobroj prijateljici da odmah posle snimanja filma treba da radim *Anu Karenjinu*, ona me je podsetila: *Ne zaboravi da uživaš*. Toliko sam radila na sebi, toliko sam se borila, toliko je bilo krvi, znoja i suza na putu da sada imam zanat u rukama da mogu da kažem kako nijedna nagrada ne vredi ako odete kući i bičujete se, ako ne uživate, ne vredi ništa. Nešto na čemu želim da radim u narednom periodu jeste humor i lakoća. Može čovek da bude srećan, ali to često ne znači da će biti mudar, može da bude mudar, ali to, opet, često ne znači da će biti srećan (smeh) – stalno se sve prepliće. Lakoća postojanja i potreba da shvatam ljude koji možda ne rade sa predanošću sa kojom ja radim, da shvatim da oni rade najbolje što mogu. Želim da uživam u tih osam sati kada sam u pozorištu, jednako kao i u vremenu koje provodim sa porodicom i da ne čekam stalno nešto drugo, nego da budem zahvalna na svemu što imam. Što i jesam.

Koliko si to naučila od svojih junakinja – odnosno, čemu su te one naučile?

Autentičnosti. Da zapravo nema potrebe da se upoređujemo ili zavidimo ili da imamo osećaj da ugrožavamo nekog sa tim kakvi jesmo. Naučile su me da shvatim da je svako neponovljiv i na svoj način interesantan.

Kada si gostovala sa *One girl show* u Bitef teatru, pre nekoliko godina, gostovanje je prošlo odlično, pričala si mi kako si se vozila nazad u Suboticu sa Urbanom i on te je pitao: *I Marta, šta je tvoja sledeća želja?* Dakle, Marta, šta je sada tvoja sledeća želja (smeh)?

(smeh) Nisam računala na ovo, ali moraću sad da kažem: želim da budem svesna u svakom trenutku koliko je bogatstvo moja porodica, moja ćerka i Andrej. To prvenstveno. Drugo: da sam spokojna sa sobom. Osim toga imam jednu želju – ako dobijem neku veću sumu novca, želela bih da posadim jedno trideset stabala u Subotici, pošto mi je tamo ćerka rođena i tamo živim. Najviše volim lipe, hrast i kesten, to bih posadila. Volela bih da znam da sam dala doprinos u toj zajednici. Volela bih i da imam svoju baštu i sama da brinem o njoj. Ima jedna česma u Subotici kada izađete sa železničke stanice sa desne strane i to se raspada, ne znam koliko godina, volela bih da iz svoje snage isteram da se renovira česma. Volela bih da imam još dvoje dece. Volela bih da radim sa ljudima sa kojima se razumem i poštujem na temama koje nas sve više uče o nama samima i o ostalima.

Kad si bila mala, koja ti je bila omiljena priča?

Jao, Nataša, stvarno, ubode mi pitanje (smeh)! *Devojčica sa šibicama* – zato što sam imala baku koju sam jako volela, za nju je vezana ta priča. ¶

NATAŠA GVOZDENOVIĆ

Odrazi musavog sveta

Niško i pirotsko pozorište okušali su se, s nejednakim ambicijama i rezultatom, u novim interpretacijama komada dvojice naših savremenika

Sa divljenjem se sećam Dejana Penčića Poljanskog, kritičara Drugog programa Radio Beograda, koji je pisao kritike o svim premijernim izvođenjima predstava i o svim festivalima koje je mogao da odgleda. Radio Beograd ga je u tome pomagao i materijalno i organizaciono. Penčić, iako najdosledniji, nije bio usamljen slučaj – smatralo se uobičajenom, dobrom praksom javnih medijskih servisa da imaju svog kritičara koji piše o svemu što se dešava kako u Beogradu tako i van njega. Ova praksa je postepeno nestajala devedesetih, a gotovo iščezla početkom dvehiljaditih. Pozorišta van Beograda su ostala bez kritičke recepcije, a ubrzo i većina medija bez profesionalnih kritičara. Vredelo bi razmisliti kome je to bilo u interesu, kakve to ima veze sa gušenjem kritičke misli generalno, te da li bi *come back* pozorišne kritike mogao da doprinese kritičkoj misli uopšte. Stoga sam rado prihvatila, kada su me kolege iz Udruženja kritičara i teatrologa pozvale, da se ponovo pridružim projektu Kritičarski karavan koji poslednjih šest godina podržava Ministarstvo kulture Srbije i krenula sa još dvoje kolega put Pirota u kome nikada nisam bila i Niša u koji idem veoma retko.

ŠUMOVI BRZO PROĐU: ***Hasanaginica***
Foto: Andrej Jovanović

HASANAGINICA
Narodno pozorište Pirot

Hasanaginica, komad pesnika Ljubomira Simovića, prvi put je izveden 1974. u Narodnom pozorištu u Beogradu. Sterijinu nagradu Simović je za ovaj tekst dobio 1975. godine. Od tada do danas ovo je jedan od najizvođenijih savremenih srpskih komada. *Hasanaginica* u režiji Andraša Urbana (Novosadsko pozorište) jeste radikalno čitanje Simovićevog komada. Proglašena je najboljom predstavom na ovogodišnjem Sterijinom pozorju. Ovde podsećam na Urbanovu predstavu zato što mi koji znamo narodnu baladu, komad i razne njegove pozorišne inscenacije tražimo jak rediteljski razlog za vraćanje klasici. Međutim, ovde, u NP Pirot, reč je o sasvim drugačijoj predstavi. Makedonski reditelj Andrej Cvetanovski fokus je stavio na sam tekst. Njegova je postavka najjača upravo onda kada Simovićev tekst prenosi bez rediteljskih učitavanja. Scenografija (Sergej Svetozarev) svedena je i funkcionalna (u smislu da omogućava lake promene iz prostora u prostor), a kostim (takođe Svetozarev) sveden je ali nejasan (nije vezan za određenu epohu, ne doprinosi karakterizaciji likova). Reditelj je napravio funkcionalne štrihove spajajući likove četiri askera i dva baštovana u dva lika (igraju ih Zoran Živković i Aleksandar Aleksić), čime se fokusirao na glavnu radnju i najznačajnije poetske momente. I zaista, najlepši momenti u predstavi su kada glumci poetično i sa puno osećanja govore stihove – monologe Bega Pintorovića (Aleksandar Radulović), Hasanaginice (Danica Stanković) i Hasanage (Milan Nakov). Predstava je najslabija kada reditelj kroz "pantomimu" pokušava da "dogradi" motivaciju Hasanage (snoliko pojavljivanje Hasanaginice među askerima, pretvaranje savetnika Hasanage u savetnicu sa kojom ima seks /neutemeljeno po više osnova!/ ili pojavljivanje duha imotskog kadije pred Hasanaginicom, (koga igra isti glumac koji igra i jednog od askera). No, šumovi brzo prođu i ostaje ono što je bitno, a to je da glumci veoma dobro, bez patetike, ali sa dovoljno emocije govore Simovićeve stihove. Posebno se istakla mlada glumica Danica Stanković koja je igrala Hasanaginicu. Ona je svoj lik branila jasno, razgovetno, uverljivo. I to je najveća vrednost ove predstave. Malo? Ne, jer je predstavu veoma pažljivo gledala srednjoškolska publika, koja možda zna baladu, sa Simovićem se verovatno prvi put susreće, a rediteljski koncepti su za njih *terra incognita*. Od članova pozorišta smo saznali da se predstava izvodila i na tek restauriranoj tvrđavi u centru grada. Taj ambijent je sigurno značajno doprinosio upečatljivosti predstave. Šteta što nismo imali prilike da je tamo vidimo.

VLAST I NJENA OPOZICIJA
Narodno pozorište Niš

Pisac Nebojša Romčević se u više svojih komada bavio pitanjem odnosa intelektualca i vlasti (*Laki komad*, *Paradoks*, *PR ili potpuno rasulo*). *Vlast i njena opozicija* je prerada komada *PR ili potpuno rasulo* (takođe režirao Egon Savin) i njegova rekontekstualizacija u Srbiji 2019. godine. Glavni junak Leka (Aleksandar Marinković) je bez sigurnih prihoda i uronjen u opskurnu stručnu specijalizaciju. Nakon promocije knjige prilazi mu predstavnik vlasti Apostolović (Dejan Cicmilović) i nudi da za 100 000 dinara mesečno glumi opoziciju. Gladan pažnje, društvene afirmacije, ekonomske stabilnosti i materijalne sigurnosti,

FARSA BEZ DUBINE: ***Vlast i njena opozicija***
Foto: Branko Brandajs

»

glavni junak uz podršku svoje supruge Kate (Jasminka Hodžić) pristaje na *deal* i upada u brojne nevolje. Sve se, naravno, završi tako što političar prevari glavnog junaka i njegovu porodicu, i sve ih uvalja u blato. U komadu ima svega: podsećanja na tekuće političke i društvene afere, *tribute* čuvenim scenama iz Nušićevih komedija, komentara na odnos vlasti prema intelektualcima, intelektualca prema vlasti itd, itd... Romčević i Savin su u ovu predstavu stavili sve ono čega su mogli da se sete iz našeg savremenog društvenog života, a što ima veze sa temom i moglo bi biti zabavno publici. Postavka Egona Savina je do krajnosti svedena, a crno-belo-siva *trash* scenografija je odraz musavog sveta u kome junaci žive. Glumci igraju farsične likove, na ivici noža, sa željom da isprovociraju smeh gde god mogu. Ono što "devojci sreću kvari" je kontekst. Naime, premijera je bila 5. oktobra.

Ako o predstavi *Vlast i njena opozicija* razmišljate u tom kontekstu, onda ne čudi što se postavilo pitanje o nameri umetnika. Egon Savin je rekao da je napravio predstavu o položaju intelektualca u ovoj političkoj klimi, ali da ne voli i ne želi da pravi političko pozorište. Postavlja se pitanje da li možete da pravite predstavu o politici, a da ne zagovarate nikakav politički stav. Ali nije naš zadatak da tumačimo nameru, već predstavu. Predstava je rađena u duhu satirične farse, a farsa nema dubinu, ali ima zamah. Farsa nema osećaj za nijansu, ali ima za stereotip. Ona nikada ne nastaje s namerom da traje zauvek, već da isprovocira u trenutku. Profinjeni stil nikada nije jača strana farse, ali jeste gromoglasni smeh. Junaci klasične farse su vrlo često teška sirotinja. Tako i junak ove farse nije ni intelektualac ni predstavnik opozicije, već je slika i prilika naše sirotinje koja je voljna da se baci u naručje bilo kome ne za 100 000 dinara već i za puko obećanje da će joj biti bolje. Sirotinja svakovrsna – moralna, intelektualna i materijalna jeste veliki problem našeg društva i pozorište treba time da se bavi. ¶

MARINA MILIVOJEVIĆ MAĐAREV

Tabui ženskog iskustva

"Tokom kemoterapije, bilo mi je vrlo bitno da ne pristajem na bilo kakvu vanjsku percepciju kao mjesto gde će se stvarati moj identitet. Ja jesam bila, a takva je i junakinja u romanu, osoba koja je hodala unaokolo ćelava bez obzira na to što je bilo jako hladno. Bila je zima i objektivno mi je bilo hladno glavi, ali nisam mogla da podnesem da se sakrivam i stidim onoga što jesam, šta god da je to"

U Japanu, polomljeni keramički predmeti se od davnina popravljaju tehnikom kintsugi – zalivanja šupljina zlatom ili platinom. U osnovi ove tehnike je ideja da su "ožiljci" na predmetima, poput ožiljaka na telu, svedočanstvo o ličnoj istoriji koju ne treba sakrivati, nego slaviti, pretvarajući životom dotaknuta mesta u najlepša. Ova ideja legla je u osnovu romana mostarske spisateljice Senke Marić (1972) *Kintsugi tijela* – priče o suočavanju sa bolom i stidom u trenutku kada žena otkriva da boluje od raka dojke, i o borbi da se u procesu lečenja sačuva dostojanstvo.

Ovog septembra, Senka Marić (1972) za svoj roman dobila je regionalnu Nagradu "Meša Selimović" za najbolje prozno delo objavljeno u Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Crnoj Gori za 2018. godinu (u BiH roman je objavio sarajevski Buybook, a u Srbiji Kontrast izdavaštvo iz Beograda). Za poslednjih 18 godina, koliko se ova nagrada dodeljuje u Tuzli, Senka Marić je treća žena koja je dobila ovu prestižnu književnu nagradu, nakon Sanje Domazet za *Ko plače* (2006) i Mirjane Đurđević, koja je 2010. nagrađena za roman *Kaja, Beograd i dobri Amerikanac*. "Nagrada mi je značajna prije svega jer mi je dodijeljena za roman o jednoj ženskoj temi o kojoj se jedva i govori osim u specijalizovanim emisijama kao za neke jadne bolesnice", ističe Senka Marić u razgovoru za "Vreme".

"VREME": Kada čitamo vaš roman, stiče se utisak da ste želeli da fokus sa razmišljanja o bolesti, koja je jedno preokupirajuće stanje, prebacite na razmišljanje o ličnom integritetu i ljudskom dostojanstvu u jednom takvom momentu.

SENKA MARIĆ: Ja sam u stvari željela da ispričam o ženskom iskustvu. Nije mi bio motiv da samo ispričam kako sam ja imala karcinom ili kako ga je imala moja književna junakinja (naglašavam da je nas dvije bitno razdvojiti, jer je književnost ipak jedan paralelni univerzum!), da se požalim kako je to bilo teško. Ja sam pokušala da shvatim šta uopšte dovodi do takvog stanja, gdje su korijeni svega toga. Pošto pišem o karcinomu dojke – jednoj ženskoj bolesti – odabrala sam da se bavim djevojčicom kroz odrastanje. Važno mi je bilo i da govorim o procesu odrastanja i o dolasku do tog trenutka kada naše tijelo počinje da govori da nešto jednostavno nije u redu.

Osim toga, zanimalo me kako se u trenutku bolesti okolina nosi prema vama i šta se u tom trenutku nameće kao imperativ kakvi vi morate biti. Kada ste bolesni, okolina očekuje da budete isključivo bolesnica: kao da su svi drugi aspekti vašeg bića nestali i vaša jedina funkcija je da budete bolesni i da vas ljudi sažaljevaju. To vjerovatno dolazi iz potrebe čovjeka koji posmatra situaciju da se distancira od bolesti – *ti si bolesna, ja te sažalijevam, ti si daleko od mene*. Na jednom mjestu u romanu ja čak spominjem kako glavna junakinja ulazi u prostoriju gdje se prima kemoterapija, gleda te

Foto: Radmila Vankoska

ljude i misli "jadni, bolesni ljudi". Takve misli su mehanizam samoodbrane, ali za osobu koja je u procesu liječenja to je vrlo pogubno, jer se igra s vašim identitetom i na neki način vas uvjerava da su svi drugi aspekti vaše ličnosti nestali, da ste vi samo bolesni i ništa osim toga. U toj atmosferi ugrožen je temelj osobnog dostojanstva, jer vas se ne doživljava kao kompletnu osobu. Mislim da je važno da govorimo o svim temama koje stavljaju čovjeka u poziciju uskraćenosti: o alkoholizmu, narkomaniji, manjinama; o svim tim temama o kojima se jednostavno ne govori dovoljno.

Osnovni tekst romana ispresecali ste medicinskom dokumentacijom: to je tehnički jezik lekarskih nalaza, specifikacija lekova...

Ova poglavlja su gotovo namijenjena za nečitanje i služe da zagluše nerazumljivim jezikom i dočaraju tu gluhoću u kojoj se nalazi čovjek suočen sa svim tim podacima koji na ljudskom nivou ne znače ništa. Samo da ne počnemo guglati sve što tu piše, a ako počnemo, onda sve bude još gore. To je protuteza koja i stvara i rastavlja paniku: ti si dio statistike, nisi jedina, tvoja priča nije tako velika.

Vaša junakinja odbija da pristane na sva ta očekivanja okoline – i kao osoba koja se leči, i kao žena generalno. Šta je izvor te snage?

Ja ne znam šta je to što ja imam, koja je to upornost. To se kod nas u Mostaru kaže krmalak – odbijanje da odustaneš od onoga što želiš, što jesi. Tokom kemoterapije, bilo mi je vrlo bitno da ne pristajem na bilo kakvu vanjsku percepciju kao mjesto gdje će se stvarati moj identitet. Ja jesam bila, a takva je i junakinja u romanu, osoba koja je hodala unaokolo ćelava bez obzira na to što je bilo jako hladno. Bila je zima i objektivno mi je bilo hladno glavi, ali nisam mogla da podnesem da se sakrivam i stidim onoga što jesam, šta god da je to. To nepristajanje je izvor snage. Mislim da pristajanje na osjećaj stida, na vanjsko uvjeravanje da nismo dovoljno dobri, te smo izbačeni iz koncepta normalnosti, i više ne pripadamo svijetu, može biti pogubno za osobu.

Kroz roman se ravnopravno prepliću scene lečenja i scene iz detinjstva, bol odrasle osobe i bol deteta. Zašto vam je bilo važno da se bavite trenucima iz prošlosti?

Ono što sam htjela da uradim kroz uvođenje epizoda iz djetinjstva jeste da istražim šta je krenulo pogrešno, gdje je posijano sjeme buduće nesreće. Prateći liniju kojom bolest teče, htjela sam da pronađem i osvijestim sve one momente koji su doprinijeli sadašnjem trenutku, sva druga ograničenja sa kojima se ženska osoba suočava kroz odrastanje. Kada smo male, mislimo da smo jednake kao i dječaci, da je sve što svijet pruža dostupno i za nas. Sa odrastanjem, počinju da dolaze sve te sitne restrikcije, koje vrlo sistematski ograđuju taj prostor koji pripada djevojčicama. To počinje od toga kako moramo sjediti ili šta ne smijemo oblačiti, kako trebamo govoriti, kako se ponašati, prostor se sve više sužava. Kada nastupi pubertet i tijelo počne da se mijenja, žensko biće počinje da se manifestuje kao drugost. Razlog tome je što su uloge žene u društvu na svakom nivou vrlo jasne: djevojčice nemaju pravo na seksualnu žudnju. Ako pogledamo romane odrastanja, koji su često fokusirani na dječake, vidjet ćemo da su njihove seksualne žudnje vrlo pohvalne, dok se na ženske gleda kao na devijaciju. Mislim da upravo taj odnos stvara konflikte na nivou ličnosti djevojčice, jer nam se stalno govori da nije u redu, da nije dovoljno dobro i da sa svim tim što jesmo mi jednostavno nismo dovoljne.

Tu se pojavljuje jedan paradoks: kao da moramo reducirati dijelove sebe, odreći ih se, potisnuti, otkinuti ako hoćete, kako bismo nadoknadile sve to što nam nedostaje. Kroz temu o kojoj pišem, to otkidanje prenosi se na doslovan nivo – odricanje od dojke kao odbacivanje ženstvenosti. Ako žena gubi dojke, ako ostaje bez materice i jajnika, postavlja se pitanje šta je ona, je li ona žena. Htjela sam da pokažem da čak i ako se zahtijeva da odbacimo sve, da se prilagodimo u potpunosti, ipak ostajemo ono što jesmo. Htjela sam da istaknem da smo žena ako se tako osjećamo – bez obzira na sve, čak i ako je oblik tijela muški, i da insistiram na tome da je žena sa tijelom koje je prošlo sve te traume i dalje žena, i dalje cijela, i dalje lijepa. ¶

JOVANA GEORGIEVSKI

Melanholija postratne Bosne

Prvenac Steve Grabovca nameće se svakom malo boljem čitaocu kao retko autentično iskustvo i kao dragocen iskošeni pogled

Na trosjedu sjede Čupo i Dejan. Džoni je na dvosjedu. Ja sam na fotelji. U rukama nepomično držim otvoreno pivo.
- Povedi drugare, ponesi oružje, znam, znam, kontam... – kaže Dejan. Pa kaže:
-Ajd vrati malo natrag...
Čupo kaže:
- Ajoj, boli me kurac šta pjeva, aj samo pustite pjesmu da odsvira do kraja.
- Malo samo, evo skonto sam... – kaže Dejan.
- Pa dobro, šta mu je ovo "amulado amalajno amaskida"... – pitam.

"Amulado amalajno amaskida" iz slušnog aparata naratora debitantskog romana Steve Grabovca u prevodu na (sasvim uslovnu) suvislost zove se baš kao i sam roman: Mulat albino komarac (Imprimatur, Banja Luka 2019); publika bez supkulturnog treninga ostaće u čudu, ostali će prepoznati mumlanje Kurta Kobejna iz (više)generacijske (anti)himne *Smells Like Teen Spirit*, koja je poharala svet nekako baš u isto vreme kada je raspad poharao Jugoslaviju, a rat poharao Bosnu, i kada su se životi miliona njenih ljudi raspali na Pre i Posle, da se više nikada ne sastave. I to u *boljem* slučaju, dakle, ako su uopšte preživeli.

Mulat albino komarac roman je o tom nezaceljivom životnom rascepu, što ga po sebi ne čini neobičnim naročito u kontekstu savremene bosanskohercegovačke proze, iz "banalno" očiglednog razloga: rat je između Une i Drine konstitutivno iskustvo koje takoreći svi dele, bez obzira na generacijske, nacionalne, ideološke i ostale razlike. Otuda je rat, i ono što mu je prethodilo i, pogotovo, ono što je usledilo – uključujući i *turobno ništa* koje je usledilo za mnoge – svojevrsno "opšte" mesto BH proze, i nadobudno je misliti da bi to moglo tako brzo da se promeni. Može li se uopšte sistematski *ne* govoriti o ratu i tranzicijsko-mafijaškom poraću razvaljene Bosne, a da se ostane relevantan, naposletku i verodostojan? Ne i ne: *priče traže svoje*. Tek kada "sve" budu ispričane, ta će se knjiga polako, veoma polako početi zatvarati, i to će zatvaranje potrajati decenijama.

Šta onda "novo" u svemu tome može da ponudi jedan ne tako mladi debitant iz Bosanskog Broda? Tematsko-motivski malo toga, književnim postupkom (konvencionalno realističkim) još manje. Ovaj se roman lako i prirodno užljebljuje u niz koji je započet još tamo negde u vreme Jergovićevog *Sarajevskog Marlbora* ili proznih debija Veličkovića, Samardžića, Uzunovića, Mehmedinovića, Burića etc., da bi išao sve do, na primer, Alana Meškovića, Darka Cvijetića, Lane Bastašić, Lejle Kalamujić ili "mostarskog talasa".

Pa opet, gle, unatoč mršavim šansama da u naizglednom preobilju tematski i senzibilitetski srodnog štiva (p)ostane zapažen, *Mulat albino komarac* nameće se svakom – ako smem tako reći – malo boljem čitaocu kao retko autentično iskustvo i kao dragocen iskošeni pogled na jedan motivsko-iskustveni sklop koji, činilo se, već i pomalo predobro poznajemo.

Priča *Mulata* započinje u tzv. današnjici, kojom caruje mizerija sitnog preživljavanja, beznađe, zagađenje vazduha i javnog prostora (bukvalno i simbolično, "društveno"), dubinska, strukturna nezaposlenost i nezaposlivost, pokidanost ustaljenih ("predratnih") društvenih veza i odnosa koje nije nadomestilo, kamoli nadoknadilo, ništa ozbiljno i vredno, junakove reminiscencije na propale životne šanse, obogaljen grad, neostavrene ljubavi, sažežene ambicije. Zatečen u apsurdistanu današnje Bosne kao zemlje kojoj ne daju ni da umre, a kamoli da živi, on preživljava od sitnog žickanja i vaćarenja, i to se zapravo nikada neće popraviti: napravivši impresivan pun krug, na kraju će romana završiti kao svojevrsni beskućnik. Između toga su lična i generacijska oporo-melanholična svođenja računa, ali i svedočanstvo o vremenu rata – o tome kako on uopšte počinje, zatekavši i predavši svojom nadrealnošću i naizglednom nedogodivošću Normalne i Dobre na milost i nemilost dželatima; o tome, dalje, kako rat, naročito onakav kakav je bio bosanski, deli ljude po najvarvarskijim od svih zamislivih kriterijuma i kako opna životnog spokojstva i uverenosti u svepobeđujuću neophodnost mira nepodnošljivo lako puca. Roman je u svakom retku i posve nedvosmisleno smešten u bosanski prostor – još konkretnije, u Bosanski Brod – od devedesetih do danas, ali se nigde, baš nigde, recimo, ne spominju imenice kakve su "Srbi", "Hrvati", "Muslimani/Bošnjaci", ili imena političara i ratnih vođa (kako obično tepamo masovnim ubicama), što je odluka i strategija poetički – a ne tek "ideološki" – sasvim opravdana jer bi između ovih korica zapravo bila višak koji više toga zamućuje nego što objašnjava.

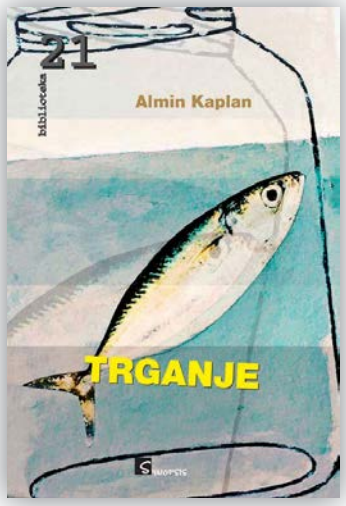
Grabovac, čini se, ne pati od preteranih pretenzija, naročito onih koje ne može da ostvari, još manje onih koje se i ne bi imalo rašta ostvarivati; ruka je još ponegde nesigurna, tu i tamo se posegne i za klišeima, naročito onim iz post-džins proze, ali su to sitne mahane jednog upečatljivog prvenca, tako osvežavajuće protivnog dominantnim trendovima sa *ove* strane Drine. ¶

TEOFIL PANČIĆ

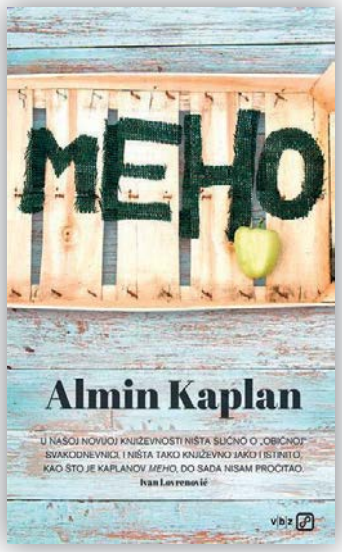
Priče o čestitosti i ćutanju

O dvama romanima mladog mostarskog pisca, novim biserima savremene bosanskohercegovačke, ali i književnosti našeg jezika

Kada pisac prepusti reč detetu, onda je mudro da ga ne prekida, da se ne meša, da se ne pravi previše pametan i ostavi dete da govori, pa će nam dete reći stvari neočekivane, ponekad zapanjujuće, i to ne zato što dete vidi bolje (ne vidi), niti zato što je dete iskrenije od odraslih (nije), nego zato što između nas, odraslih, i sveta, stoji rešetka nataloženog iskustva, dok dete taj isti svet vidi kao skupinu znakova koje tek treba odgonetati: ako se deda i komšija Luka redovno posećuju onda je to da bi pričali i pušili; ako se ti sastanci prorede, onda je to znak da se nešto menja, ali dete tek mora da otkrije – šta. U romanu *Trganje* mostarskog pisca Almina Kaplana (Synopsis, Zagreb/Sarajevo 2017) dete, oblikovano jednoličnim seoskim životom, vidi da se nešto događa: otac postaje ćutljiv i nedostupan, majka uznemirena, deda se ne odvaja od televizora, a čvrsti seoski običaji rastaču se, gube ravnotežu i postaju nedokučivi. Upravo mesta nedokučivosti čine Kaplanov roman jedinstvenim: ono što je odraslima, naizgled, (samo)razumljivo – da hrišćani nose jednu vrstu kape, a muslimani drugu, te da je to, iz dečije perspektive, jedina vidljiva razlika između komšija koji, istina, imaju različite običaje, ali puni su uzajamnog poštovanja i brige – za dete je izvor pitanja, no sve dok se ta pitanja vrte oko različitih kapa, različitih bogova (koji se, za razliku od kapa, ne vide), ili različitih običaja (što je za decu odlično jer različiti običaji znače i različite slatkiše), svet stoji čvrsto na svome mestu, a nedokučivosti se, svojim ritmom, popunjavaju objašnjenjima. Doduše, u samom jezgru stvari nedokučivih nalazi se dedina, nikada do kraja ispričana priča, o jednoj jami, tu blizu, koja je u davnom velikom ratu gutala ljude, ali ta priča tek je odjek prošlih vremena koji budi detinju radoznalost, ništa više. Sve dok ne oživi. Kada se probudi očaj odraslih, kada dete vidi plač ili paniku učiteljice (a ne razume zašto ona plače, niti zašto se tako ponaša), kada uoči da su, preko noći, bez ikakve najave, nestali drugari s kojima se do juče igrao rata, kada selom počnu da promiču čudne zastave i kada se stvore nevidljive, a neprelazne barijere – jednom će, dok bude vitlao zastavom koju su mu odrasli utrapili, nasmrt da isprepada trojicu odraslih muškaraca koji su vitlali drugom, različitom zastavom, i razume se da mu ništa neće biti jasno – a potom se pojave i različite vojske (mnogo mu se bila svidela vojska s lepim čizmama: "Dok su koračali, oprema koju su imali na sebi zveckala je i zajedno sa šuškanjem uniforme bila najljepša muzika koju sam do tada čuo. Na desetine stopa u crnim čizmama, padale su na zemlju kao da njima neko dirigu-je"), sve to umnožava pitanja, ali odgovora nema. *Trganje* je roman koji nas iz jedne dečije nedokučivosti vodi drugoj, a ova trećoj, sve do topovskih kanonada, spaljenih kuća, pijanih vojski, krvi i smrti, da bismo se i mi odrasli, ošamućeni majstorstvom pripovedanja mladog mostarskog pisca, obreli u prostoru u kojem, iako je sve poznato, ništa (više) nije dokučivo. Tada shvatamo, dete je (a ne Vergilije) postalo našim vodičem po krugovima pakla. A možda smo neosetno, ščepani Kaplanovim pripovedanjem, makar na trenutak ponovo postali dete i setili se da srećno detinjstvo, čak i kada je udobno, ne postoji.

Novi Kaplanov roman *Meho* (V.B.Z. 2019) na prvi pogled razvija motive prethodne knjige, ali to je samo spoljašnja sličnost: u pitanju je duboka promena perspektive i stila pripovedanja. Ako se prethodni roman završava prisilnim odlaskom iz sela – otac je odveden u logor, a majka i dete potrpani u kamion koji ih vodi neznano kud – ovaj roman govori o ljudima koji su se u selo vratili posle rata da bi obnovili svoje razrušene i spaljene kuće i da bi pokušali, koliko god to mogu, da započnu novi život. Meho, njegova žena i dvoje dece žive od uzgajanja i prodaje breskvi i paprika. Težak je to i oskudan život, ali bila bi ta muka seljačka nekako i podnošljiva da Meho nije postao članom džemata, odbora koji se manje bavi verskim pitanjima, a više materijalnom brigom o izgradnji džamije i prateće infrastrukture. Glavnu reč vodi prvi čovek odbora, Muriz, za koga se, od prvog njegovog ukazivanja, ispostavlja da je, najblaže rečeno, mutan tip. Meho je, tome nasuprot, čestit i pouzdan čovek, ali gotovo bez ikakvog obrazovanja. Čim krenu zapleti s novcem i sumnjivim njuškama koje se, na zov para, nesebično i rodoljubivo odazivaju, Mehina će se čestitost naći pred ozbiljnim iskušenjem. Njega, međutim, reči ne slušaju i koliko god da oseća nepravdu, koliko god da mu neke stvari ostaju nedokučive, sve ostaje zatrpano njegovim preteškim ćutanjem.

Nesvodiva razlika u odnosu na prethodni Kaplanov roman u tome je što se pisac stavlja u ulogu sveznajućeg pripovedača: on prenosi šta Meho govori, ali zna i šta misli i oseća, šta ga i na koji način muči. Svedenim, savršeno uravnoteženim jezikom (ovo treba shvatiti doslovno: *Meho* je gotovo savršena jezička tvorevina) i upravo besprekornim ritmom, Kaplanov se izraz, tananošću psiholoških preliva, da uporediti s Andrićevim. Kaplanovi Hercegovci nisu ljudi od reči – osim, dabome, onih slatkorečivih koji govore da ništa ne bi rekli – te zato oni, često, govore ćutanjem, a Kaplan svojim jezičkim mrežama hvata tu tišinu.

Sjajne, moćne likove kleše Kaplan: Mehina supruga Senada jedina vidi kako se i koliko njen "čovjek" muči, komšiju Šabana "potrošio je logor", a sada ga troši beda, mutivoda Muniz žari i pali, usamljenu staricu Hatu već je ubila tuga za sinom, pa je njen život još samo opomena živima (zato je i izbegavaju), ambivalentni hodža na trenutke se zaista dozove boga (ali neodlučno i retko), buntovni majstor Ibro jedini ne pristaje da ćutanjem opravda vladavinu lopova i ratnih profitera, a Mehin prijatelj Esko žene je i konopljicu voleo više od bilo čega što mu je skučena sredina nudila. Jedna od muka koja proganja čestitog Meha jeste da li njegov prijatelj Esko, takav kakav je bio – slab vernik, između ostalog – zaslužuje da se pojavi na spisku šehida, ratnika koji su poginuli za veru. Eska je baš bilo briga za veru. Bio je slobodan čovek kojeg je bomba raznela u glupom ratu.

Meho je novi mali/veliki roman bosanskohercegovačke književnosti (i ovog našeg jezika), još jedan biser u bogatom mostarskom đerdanu pisaca i spisateljica, divno i strašno svedočanstvo o životu koji ne uspeva da proklija jer su ga zajahale hulje, roman o čestitosti koja se brani ćutanjem, priča koja bi se, tek s po kojom promenom imena, mogla ispričati bilo gde na prostoru od Đevđelije do Sutle. Samo je potrebno da tu priču ispriča pisac poput Almina Kaplana. ¶

IVAN MILENKOVIĆ

Pod sjajem zvezda...

U Beogradu još postoje stvari koje Goran, zamenik Vesića, nije stigao da upropasti

Jazzmeia Horn

Fotografije: Ivan Šepić

Nema benda kao što je big, pa su se orkestri (do 15 članova) zapaženo vratili, na velika (sic!) vrata. Mingus Big Band ubedljivo je podsetio da je svetski značajan velikan Čarls Mingus bio i jedan od živih temeljaca u prvoj petoljetki (1970–75.) ovog festivala – na toj istoj bini, tada Doma sindikata Jugoslavije – a '82. bili i čuvari nasleđa, Mingus Dynasty. Opet glavnu reč (doslovno) ima kontrabasista (Boris Kozlov), a okosnicu repertoara čine Čarlijeve lične posvete *Goodbye Pork Pie Hat*, *Fables of Faubus*, *So Long Eric*. Belgijski Flat Earth Society dinamično i maštovito predstavio je aranžmane negde na putu od Mingusa do Zape, a sa 11 članova jubilarni, 35. BJF otvorio je domaći Nikolov-Ivanović Undectet. Lideri su mu saradnju počeli na studijama u Holandiji, da bi u ovoj postavi okupili saksofoniste Luku Ignjatovića i Kristijana Mlač(a)ka, trubača Marka Đorđevića, ali i bariton-saksofonistu, tubistu, harmonikaša i još neke strance. Vladimir Nikolov je na aranžersko-kompozitorskoj i profesorskoj strani u Beogradu, dok bubnjar Srđan Ivanović iz Pariza dovodi Blazin' Quartet, a k.g. flautistu Mažik Malika (Magic Malik) za ovaj program – posle prošlogodišnjeg *Artistry in Broken Rhythm* (Metropolis), premijerno su izveli drugi, upravo izašli album *Frame and Curiosity*.

Mešavina i zabave ne odriče se ni nemački sekstet Hutte bubnjara/kompozitora Maksa Anžejevskog (Max Andrzejewski), zadubljenog u opus eminentnog kolege-bubnjara Roberta Vajata (Wyatt, ex Soft Machine, Matching Mole), čija kreativnost privlači sve više tumačenja, pa i u džezu. Poljsko-norveški kvartet Unloved saksofoniste Maćeja (Maciej) Obare očekivani je izdanak saradnje Tomaša Stanka i etikete ECM. Sličan je i razvoj italijanskog gitariste Frančeska Diodatija, poznatijeg nam po saradnji s Enrikom Ravom, sada s grupom Yellow Squids, u kojoj tuba zamenjuje bas. Zanimljivijim se pokazao njegov izraelski kolega Gilad Hekselman u američkom triju koji je poentirao Monkovom *'Round Midnight*, ređe gitaristički obrađivanom, i bluzom *Eyes Of The World* Grateful Dead. U triju je strastveno muzicirao i nemački pijanista Mihael Volni (Michael Wollny).

Sa mladih na još mlađe učesnike, ka glavnoj struji solidno je vukao britanski trubač Henri Spenser (Henry Spencer) sa bendom Juncture, a slično važi i za našeg saksofonistu Rastka Obradovića i njegov norveški kvartet. Rana nada domaćeg džeza, Obradović je brzo zatvorio prvi krug – beogradski klub Čekaonica, muzička škola "Stanković", studije u Oslu, BJF, Schime trio – i evo već predaje u "Stankoviću", a prvi album *The Northern Experience* upravo mu objavljuje AMP u Norveškoj. Imponuju zreli zvuk i stil ne samo Rastkovog muziciranja nego i gostujućeg trubača Ivana Radivojevića. Visok "ulazni nivo" ovdašnjeg džezerskog podmlatka potvr-

. osam noći

Charles Lloyd

đuje i pijanista Milan Stanisavljević: školovan za klasiku u Beogradu, pa za džez u Gracu, akademski angažovan u Ljubljani, nastupio je sa svojim slovenačkim kvintetom i upravo objavljenim, trećim albumom *The Weight of Thought*. Peti po redu Serbian Showcase na BJF upotpunio je novosadski kvartet Dragon's Fuel, najmanje konvencionalan, sa dva saksofona i ritam-sekcijom.

Čitava linija bendova u kasnovečernjem terminu (od 22.30) u sali Amerikana organizatora festivala, Doma omladine Beograda (DOB), mogla je nama starijima prijati kao odgovor na pitanje *A šta bi bilo da se Jugoslavija nije raspala?* i shodno tome da su slovenački alternativni sastavi kao Miladojka Youneed i Quatebriga iz druge polovine '80ih izvršili puni uticaj na scenu cele zemlje i uspostavili kontinuitet do, recimo, Dubioza kolektiva? Austrijski Shake Stew – 3 duvača, 2 basa, 2 bubnjara – čak se pojavio u dvobojnim "dresovima"; iberijski Axes Žoaoa Mortagua, sa 4 saksofona i 2 bubnjara; francuski Freaks violiniste Tea Sekaldija (Theo Ceccaldi), sa 2 gudača, 2 saksofona, gitarom i bubnjevima, žestoko nastavlja tradiciju el. violinisanja svoje zemlje (Žan Lik Ponti, Didije Lokvud).

A kad smo kod Francuza, po običaju među najprijatnijim koncertima bio je opet velikan iz evropske kolevke džeza: kontrabasista Anri Teksije (Henri Texier, r. '45), dvosmerno vezan za Balkan i exYU, dobro poznat ovdašnjoj publici, i dalje zrači mladalački. Repertoar je obuhvatio prošlogodišnji album *Sand Woman* (Label Bleu), ali i neke od njegovih najstarijih kompozicija, u standardno-modernističkom miksu, s kvartetom u kom bi mu svako od odličnih muzičara mogao biti sin (a saksofonista Sebastien i jeste). Anri svinguje, i optimalni spoj melodičnog i misaonog neizbežno je oduševio.

Među glavnim zvezdama festivala naravno su i pevačice. Džezmija (Jazzmeia, r. '91) Horn velika je crna vokalna nada džeza iz SAD, a predstavila nam se svojim drugim albumom *Love & Liberation* (2019, Concord Jazz) koji posle standarda afirmiše njene autorske domete. Ruskinja Tanja Balakirskaja bila je korektna gošća – s par pesama i na maternjem jeziku – Ilugdin trija pijaniste Dmitri Ilugdina, efektnog predstavnika razvijene ruske džez-scene s koje smo ranije sretali samo nategnute epigone. Utegnuta kanadska pijanistkinja Laila Biali sviračkim i pevačkim nivoom išla je uz nos čistuncima jer je otvoreno opredeljena da zabavi publiku: pleše, obrađuje pop/rok, brblja...i uspeva, s vrlo dobrim albumom iz 2018, svojim prvim za cenjenu etiketu ACT. Tako privodi kraju jezgrovitom obradom Bouvijeve *Let's Dance*, samo uz kontrabas-pratnju zasija *The Nearness Of You*, i na bis smirujuća *Yellow* grupe Coldplay.

Ipak, kraljica 35. BJF a i mnogo šire je Dajen Rivs (Dianne Reeves, r. '56). Gotovo pa zvanična naslednica Sare Von (Sarah Vaughan) došla je na istu pozornicu, sa brazilski obojenim kvartetom – više od decenije posle svog prvog gostovanja kod nas, sada s dragocenim glasom malo tamnijim i diskretno matiranim, više nalik Nini Simon. Besprekorna u standardima/baladama kao *Stella By Starlight* i *Softly As In A Morning Sunrise*, osećajna od gospela i klasičnog bluza preko svinga do sketa, bez spec. efekata i neposredna u komunikaciji, jednako moćna s punom pratnjom u *River* Džoni Mičel ili s pojedinačnim instrumentima, vrhunac je dostigla dugom *Love Is Here To Stay*, uz akustičnog gitaristu Romera Lubamboa. Sat i četvrt doslovno proletelo, ovacije!

Ni instrumentalna zvezda džez-roka sredine '70ih, krakati dugoprsti Stenli Klark (Stanley Clarke, Ex Return To Forever) nije ovde prvi, nego već peti put, ali premijerno na BJF. S gruzijskim saradnicima, u postavi s violinom i suvišno dupliranim klavijaturistima, bas-gitarero promenljivom srećom nastoji da izbegne uobičajene zamke fuzije čije je tehniziranje za sobom ostavilo priličnu kreativnu pustoš. Razgnjecali su *...Pork Pie Hat* ali, srećom, bez predugog daveža, i sve se prihvatljivo završilo Klarkovim starim hitom *School Days*. Krcata Kombank dvorana bila je oduševljena, naravno, ali ni za najveća imena nisu sva sedišta uvek bila popunjena, što se još više primetilo u bioskopskoj sali DOB. Kompleti ulaznica koštali su 1.300-3.800 dinara, pojedinačne sasvim umereno, ali izgleda da je počela oseka publike – ograničenog broja, par hiljada ljubitelja koje je nemoguće rastegnuti na prekobrojne sadržaje.

S druge strane, oko ponoći u sali Amerikana, saksofonista Stiv Kolmen (Steve Coleman) sa svojim Five Elements upijao je pažnju publike koja bi sigurno bolje popunila raniji termin u donjoj dvorani. Ispred furiozne ritam-sekcije, uzdanica modernog, slobodnog džeza koji ne priznaje ni sopstvene granice, Kolmen je s mladim trubačem i adekvatno popunjenim, gotovo propevanim reperom bio fank-tastičan! Drugu poslasticu za "tvrdo kuvane" pristalice džeza bez kompromisa ponudio je – u svom trećem dolasku na BJF, posle 2011/14. – saksofonista Čarls Lojd (Charles Lloyd, r. '38), s projektom/kvartetom Kindred Spiritis. Hodajuća, vitalna enciklopedija džezerskih proboja u druge muzike i do novih publika, Lojd sada u postavi ima i el. gitaru, a njegove naoko lake i pitke lirske improvizacije mreškaju površinu pod kojom kuljaju spiritualne struje i van registra čujnosti krše se tektonske ploče. Po običaju, pred kraj numera u kojoj svira flautu – *Dismall Swamp* – vodila je stojećim ovacijama. Posle ovakvih koncerata, čak i odlična svirka drugih izvođača samo je antiklimaks.

Nepotrebno razvučen na čak 8 večeri, otpočet suvišnim DJ-setom poznatog Nikole Kontea, 35. BJF završio se kamernim koncertom plodnog norveškog pijaniste i književnika, veterana Ketila Bjornstada. ¶

DRAGAN KREMER

Danak u neujednačenosti

Debitantsko dugometražno ostvarenje Marka Sopića je sasvim dobar niskobudžetni žanrovski film koji već pronalazi put do publike: za prvih pet dana prikazivanja gledalo ga je 20.000 gledalaca

Jesen i zima su po nekom nepisanom pravilu rezervisani za distribuciju srpskih filmova sa komercijalnim aspiracijama. I dok se u kino dvoranama širom zemlje i regiona još uvek sa sasvim solidnim uspehom prikazuje anemična "Vojna akademija 5" (nešto ispod 100.000 prodatih karata u Srbiji i BiH za mesec dana prikazivanja), pred domaću publiku stigao je još jedan naslov koji pikira na šestocifrenu gledanost. U pitanju je *Ekipa*, sportska krimikomedija i debitantska dugometražna režija Marka Sopića.

Sopić već godinama figurira kao talentovani reditelj na koga treba obratiti pažnju, ali je njegov put do prve dugometražne režije bio dug. To se sada preokrenulo: *Ekipa* je njegova dugoočekivana prilika da pokaže šta ume i koliko može, a negde u isto vreme kad i ovaj film, Sopić je snimao i triler *Ključ* (koji je još u produkciji i čija se premijera, ako sve bude išlo po planu, očekuje iduće godine). Pored Sopića, drugi ključni igrač u *Ekipi* je Rade Ćosić i to u trostrukoj ulozi: kao autor scenarija, glavni glumac i producent. Ćosić se u poslednjih nekoliko godina pokazao veoma preduzetnim: počeo je da se bavi produkcijom i za relativno kratko vreme dobio je glavne uloge u čak dva bioskopska filma: prvo u *Afterpartiju* Luke Bursaća (premijerno prikazanom na FEST-u 2017. godine), a sada i u Sopićevoj *Ekipi*.

Sopić i Ćosić u *Ekipi* igraju na sigurno i nude žanrovski koktel sportskog filma, komedije i trilera. Tu je i mamac u vidu poznatih glumačkih imena u tipskim ulogama: Andrija Milošević je ponovo veselo spadalo, Srđan Todorović je po ko zna koji put simpatični gubitnik, Miloš Timotijević još jednom glumi opasnog momka, Dragan Jovanović je ekscentrični mafijaški gazda... Ponuđene glumačke kreacije su uglavnom sasvim na mestu, mada u okviru očekivanog i već viđenog. Srećom, tu su i neka sasvim nova lica koja do sada nisu imala prilike da se na velikom platnu pojave u većim ulogama: Ivana Dudić i Lazar Đukić su, na primer, svako na svoj način, uspeli da se izbore za prostor među veteranima i ostvare upečatljive role. Ipak, glavna zvezda filma je Ćosić koji u *Ekipi* delimično reciklira svoj lik iz *Afterpartija*. Problematični fudbaler Zdravko Stevanović je, u suštini, nešto simpatičnija verzija Marka Mareta iz Bursaćevog filma: porocima sklon oportunista koji, ipak, ima dobro srce. Ćosić je dopadljiv i zahvaljujući njegovom nastupu publika navija za Zdravka – što je izuzetno važno za priču filma. Ćosić i Ivana Dudić nisu Kristijan Slejter i Patriša Arket, ali svakako poseduju hemiju zahvaljujući kojoj ljubavna priča Zdravka i Italijanke postaje emotivno čvorište filma i jedan od glavnih aduta *Ekipe*.

Slejter i Arket nisu slučajno pomenuti. Ćosićev scenario donosi brojne narativne naklone *Pravoj romansi*, tako da se *Ekipa* može percipirati i kao svojevrsna nezvanična prerada ovog kultnog filma Tonija Skota i Kventina Tarantina. Ta citatnost, doduše, ne smeta, već se može doživeti kao deo šarma *Ekipe* u kojoj se ionako od početka do kraja insistira na omažima i posvetama. Lako je uočiti naklone Todu Filipsu, Gaju Ričiju ili Dagu Elinu, a tu je, da ne zaboravimo, i defile partizanovskih legendi koji glume same sebe (Saša Ilić, Dragan Ćirić, Đorđe Pantić, Ivan Tomić...), kao i zaslužen naklon besmrtnom Draganu Manceu čiji dres Zdravko nosi.

Ekipa je snimana u etapama, onako kako su pristizala sredstva, što je odnelo danak: neujednačenost postoji u gotovo svim segmentima, a posebno kada je u pitanju fotografija Dimitrija Jokovića, koja varira od izvanredne do rutinske. Srećom, film ima fragmentarnu strukturu i to, bar delimično, amortizuje ove oscilacije. Uz to, kako priča odmiče, *Ekipa* postaje sve bolja. Sopić od početka do kraja režira bez zadrške, svojom energijom uspevajući da prevaziđe mnoga budžetska i scenaristička ograničenja. Na početku dominiraju dugi mizankadrovi, da bi se s vremenom, a po diktatu priče, tempo ubrzao. Jokovi-

Nagrada Sonji Ćirić

Najbolja knjiga za decu

Roman *Neću da mislim na Prag* Sonje Ćirić, urednice "Vremena", dobio je nagradu ovogodišnjeg Sajma knjiga u Beogradu za najbolju knjigu za decu. Nagrađeni roman objavila je izdavačka kuća Laguna.

U obrazloženju žirija piše: "Roman odrastanja Sonje Ćirić karakterišu veština strukturiranja i polifonijsko pripovedanje. Posebno važna ideja ove knjige, utoliko značajnija što nastaje u doba krize čitanja, jeste pokušaj vraćanja mladih čitalaca ljubavi prema knjigama i ukazivanje na njen značaj u sazrevanju (nužno je, smatra junakinja, "učiti decu da vole knjige"). Mlada junakinja svoja plemenita stremljenja i ciljeve, vršnjačke dileme i porodične, egzistencijalne probleme razrešava sopstvenim pripovednim umećem, čime roman Sonje Ćirić vraća nadu u moć književnosti."

Neću da mislim na Prag je nežna i suptilna priča o prijateljstvu i složenim društvenim odnosima koji utiču na porodicu, pre svega na decu, ali i snažan roman o tome kako nas onim što jesmo čine strast i posvećenost talentu koji svako od nas nosi u sebi (vidi "Vreme" 1495). "Ne može niko nikog da zaštiti od života, ali može da mu pomogne kako da najbolje savlada nedaću u kojoj se našao", kaže Sonja Ćirić. "Eto, tome služi književnost za decu: da mladom čitaocu ponudi priču kako je neko drugi, dakle junak iz knjige, rešio problem koji možda i njega muči."

Priznanjem za dečju knjigu godine ravnopravno su nagrađene knjige *Neću da mislim na Prag* Sonje Ćirić u izdanju Lagune i *Poziv* Nikolete Novak u izdanju Pčelice. ¶

ćev doprinos je dragocen, baš kao i doprinos montažerskog dvojca Von Petrović-Starovlah. Muzika Novaka Aškovića, koji je na saundtreku sarađivao sa Skaj Viklerom i Đusom (u nekoliko navrata se i pojavljuju u filmu), efektno potcrtava ono što se odvija na velikom ekranu.

U zbiru, *Ekipa* je jedan sasvim dobar niskobudžetni žanrovski film, koji već pronalazi put do publike: za prvih pet dana prikazivanja gledalo ga je 20.000 gledalaca. Ovo je dobra vest, između ostalog i zato što je Sopićevo ostvarenje podržano od strane Filmskog centra Srbije na konkursu za sufinansiranje proizvodnje žanrovski određenih domaćih dugometražnih igranih filmova sa komercijalnim potencijalom (komercijalni repertoarski film). Komisija koja je dodeljivala sredstva prepoznala je komercijalni potencijal *Ekipe* i, sudeći po inicijalnoj reakciji publike, nije pogrešila. Naravno, da li će *Ekipa* postati čistokrvni bioskopski hit zavisi od niza faktora, od kojih neki i nemaju direktne veze sa kvalitetima samog filma. Bliži se kraj godine i konkurencija se zaoštrava.

Marko Sopić i Rade Ćosić su se *Ekipom* preporučili za sledeće zajedničke ili samostalne filmske poduhvate. Računamo na njih. ¶

ĐORĐE BAJIĆ

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
NOVEMBAR 2019.

PREMIJERA 28. NOVEMBAR
Vilijam Šekspir
MNOGO BUKE NI OKO ČEGA
Režija: Iva Milošević

Scena „Ljuba Tadić"

1.	Petak u 21.00	TAKO JE (AKO VAM SE TAKO ČINI)
2.	Subota u 20.00	HOTEL SLOBODAN PROMET
3.	Nedelja u 20.00	AJNŠTAJNOVI SNOVI
4.	Ponedeljak u 20.00	VRAT OD STAKLA
5.	Utorak u 20.00	ZAŠTO JE POLUDEO GOSPODIN R?
8.	Petak u 20.00	LORENCAČO
9.	Subota u 20.00	VRAT OD STAKLA
10.	Nedelja u 17.00	SELESTINA
12.	Utorak u 20.00	GOSPOĐICA
13.	Sreda u 20.00	UOBRAŽENI BOLESNIK*
16.	Subota u 20.00	ŠVABICA
18.	Ponedeljak u 20.00	UJKA VANJA
19.	Utorak u 20.00	MESEC DANA NA SELU
20.	Sreda u 20.00	TARTIF
28.	Četvrtak u 20.00	MNOGO BUKE NI OKO ČEGA premijera
29.	Petak u 20.00	SELESTINA
30.	Subota u 20.00	LORENCAČO *

JDP titluje predstave na engleski jezik (*)

Studio JDP

1.	Petak u 20.00	NATAN MUDRI
8.	Petak u 20.30	U AGONIJI (nezavisna produkcija „Beoart 2015")
12.	Utorak u 20.30	BALAVA (nezavisna produkcija „Hartefakt fond")
16.	Subota u 20.30	KOS (nezavisna produkcija „Radionica integracije")
18.	Ponedeljak u 20.30	SUDNJI DAN
20.	Sreda u 20.30	SMRT FAŠIZMU: O RIBARIMA I SLOBODI (nezavisna produkcija „Reflektor teatar")
23.	Subota u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
24.	Nedelja u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
25.	Ponedeljak u 20.30	SUDNJI DAN
30.	Subota u 20.30	DOK NAS SMRT NE RAZDVOJI (nezavisna produkcija „Radionica integracije")

Gostovanja

2.	SUDNJI DAN 18. Pozorišne svečanosti „Žanki u čast", Rabrovo
6.	LORENCAČO 24. Jugoslovenski pozorišni festival „Bez prevoda", Užice
7.	VRAT OD STAKLA 24. Jugoslovenski pozorišni festival „Bez prevoda", Užice
15.	POD ŽRVNJEM Dom kulture Čačak
22.	LORENCAČO 18. Internacionalni teatarski festival, Kluž (Rumunija)

50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica
na dan predstave

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE
NA ŽELJENU ADRESU!

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Beograd
www.beograd.rs

Raiffeisen BANK

Karikatura: Vladimir Stankovski

Velika Britanija: Beskonačni Bregzit

POVUCI – POTEGNI

Nakon tri godine preganjanja oko toga kakav će biti Bregzit i kog datuma će se desiti, britanski parlament se saglasio da se vanredni izbori održe 12. decembra

Novi čin farse o izlasku Velike Britanije iz Evropske unije vrteo se oko rečenice premijera Borisa Džonsona da će "radije biti mrtav u jarku nego moliti Brisel za novo odlaganje Bregzita". Tri godine nakon referenduma 2016. London je od EU četiri puta izmolio odlaganje Bregzita, prvo u martu 2019, pa ponovo u aprilu kada je rok pomeren za jun, da bi novi termin rastanka, utvrđen za 31. oktobar 2019. u 11 sati pre podne, bio ponovo pomeren.

Taj termin rastanka padao je na Noć veštica, *Halloween*, morbidno veseli praznik nekadašnje keltske Nove godine tokom koga se ljudi maskiraju u razna čudovišta. Izveštaji pokazuju da su ove godine popularne maske sa likom premijera Borisa Džonsona okićenog detaljima koji simbolizuju njegovu anitevropsku retoriku, između ostalog i krivom bananom jer je on svojevremeno preterivao tvrdeći da EU propisuje koliko one smeju da budu zakrivljene. "Njujorker" opisuje jednog muškarca u odelu klovna koji je ispred kapija Parlamenta stajao i vikao: "Spasite naše krive banane!"

IRSKA ENIGMA

Krajem avgusta i tokom septembra malo kome je bilo jasno da li Džonson uopšte želi novi sporazum ili izlazak Britanije iz EU bez dila, dok je novi ded lajn opisivao rečima *do or die*, uradi ili umri. Najveće kontroverze oko Bregzita plele su se oko toga kako odrešiti irski Gordijev čvor.

U februaru 2018. Evropska komisija predložila je rešenje po kome bi šest okruga Severne Irske, umirene sporazumom na Veliki petak 1998, ostalo unutar struktura EU do postizanja dugoročnijeg sporazuma. Tereza Mej na to nije pristala, već je ugovorila privremeno rešenje prema kome bi u celoj Velikoj Britaniji, a posebno u Severnoj Irskoj, ostali na snazi neki evropski propisi sve dok se pregovorima ne dođe do prihvatljivijeg rešenja. Takav sporazum Parlament je odbacio jer je većina ocenila da bi Evropljani na osnovu njega mogli da zatežu u budućim pregovorima i da tako Britaniju mimo njene volje beskonačno zadrže u EU.

Nakon Tereze Mej, koja je nakon 33 poraza u parlamentu bila primorana da u julu ode uplakana, na scenu je stupio njen žestoki kritičar Boris Džonson, o kome se širila fama da ume da izvuče zeca iz šešira.

On je sa evropskim pregovaračem Francuzom Mišelom Barnijeom i sa irskim predsednikom Leom Valatkarom u cajtnotu postigao korigovani sporazum prema kome između Severne Irske i Republike Irske nema tvrde granice, ali ima dve polugranice, jer roba koja ide iz Britanije u Severnu Irsku se ne oporezuje, ali se oporezuje ako pređe irsku granicu.

Tim sporazumom, kao i prethodnim, nisu bili zadovoljni naročito poslanici

Demokratske unionističke partije Severne Irske koji su sumnjali da to vodi ka amputaciji Severne Irske. Škotski nacionalisti su se pak pozivali na to da je u škotskoj većina glasala za ostanak u EU, ljutili se što su zapostavljeni i pretili novim referendumom o nezavisnosti.

TOKSIČNA AUTOBLOKADA

Boris Džonson je 1. septembra pokrenuo kampanju "Pripremite se za Bregzit" koja je koštala stotinu miliona funti. Pokušavao je da odglumi Bregzit-trijumfalizam na konferenciji konzervativaca koji su skandirali "Borise, Borise", ali je ipak doživeo sedamosam poraza u parlamentu. Najbolniji je bio onaj 5. septembra, kada je parlament prvi put nakon Foklandskog rata 1982. zasedao i u subotu i u načelu usvojio sporazum o Bregzitu, ali se u narednom glasanju dvadeset jedan konzervativni poslanik pridružio opoziciji i glasao za amandman na takozvani Benov zakon, zbog čega su isterani iz partije.

Prema tom zakonu, sporazum o Bregzitu se smatra usvojenim samo ako je u parlamentu prethodno usvojen zakon o njegovom sprovođenju, o kome su poslanici teorijski mogli beskrajno da raspravljaju, ali im je za to ostavljeno malo vremena. Džonson je pokušao da reši parlamentarnu opstrukciju tako što je zamolio kraljicu da pre takozvanog kraljičinog govora, kada se definiše program novoizabrane vlade, parlament pošalje na duži odmor. Međutim, Vrhovni sud je to proglasio neustavnim. Jedan evropski ambasador je novinaru "Njujorkera" opisao situaciju kao britansku "toksičnu autoblokadu". Pokazalo se da se britanski *chek and ballance* sistem u kome jedna vlast zaustavlja drugu tako da ne bude prejaka, pretvorio u instrument opstrukcije.

Ne mogavši da progura svoj dil, Boris Džonson je optuživao parlament da ne poštuje referendumsku volju birača. Optuživao je opoziciju za "kolaboracionizam" sa Briselom, a Benov zakon opisivao kao "akt kapitulacije". Bilo je uvreda i pretnji. Predsednik britanskog parlamenta Džon Berkou će ostati zapažen po hrapavom ponavljanju: "*Order! Order!*"

I POSLE BREGZITA BREGZIT

U Brisel je Džonson ipak "mangupski" poslao nepotpisan zahtev za odlaganje, zapravo rezoluciju parlamenta na osnovu Benovog zakona. Tome je pridružio svoje potpisano pismo u kome kaže da je on protiv tog odlaganja.

Briselska nomenklatura nije bila raspoložena za nova odlaganja, pogotovu što je i sama u prestrojavanju nakon izbora za Evropski parlament, što znači da u listu evropskih parlamentaraca mora privremeno da uključi i Britance.

Kolebala se između tvrdog stava francuskog predsednika Emanuela Makrona, koji se degolovski, ali bez pokrića, protivio novom odlaganju i fleksibilnijeg stava kancelarke Angele Merkel, zato što automobilska industrija Nemačke u Britaniji svake godine proda 400.000 automobila, dvostruko više nego u Kini. Poremećaj bi mogao imati ozbiljne posledice po posao 18.000 Fordovih radnika u Kelnu, kao i na ostale nemačke proizvođače koji zavise od nesmetanog kretanja robe preko Kanala.

Evropljani su kroz usta Donalda Tuska na kraju pristali na novo odlaganje do 31. januara 2020, verovatno zato što su realistički procenjivali da i posle Bregzita, ma kakav bio, predstoje dugi pregovori o budućim odnosima EU i UK, jer je 2018. britanski izvoz u EU iznosio 289 milijardi funti, a EU je u Britaniju izvezla robe u vrednost 345 milijardi funti.

Mediji su izveštavali o mogućem nastavku krize, mogućim novim glasanjima, novim odlaganjima, novim izborima, o mogućem izlasku iz EU sa dogovorom, izlasku bez dogovora, novom referendumu, za čije se raspisivanje energičnije zalažu liberali ohrabreni time što je milion ljudi u Londonu demonstriralo protiv Bregzita. Evropljani su likovali nad britanskim neredom.

Umesto datuma za Bregzit tri dana pred 31. oktobar u atmosferi "umora od Bregzita", bitka u britanskom parlamentu se vodila ne više oko datuma i varijante Bregzita, već oko toga kada će se održati vanredni izbori.

Kada je odlučivano po proceduri koja zahteva dvotrećinsku većinu za raspisivanje izbora, šef laburista Džeremi Korbin nije pristao na izbore 12. decembra, tražeći da se parlamentu dâ dovoljno vremena za razmatranje lošeg Džonsonovog dila, a mogućnost izlaska bez dila isključi. A želeo je i da sačeka priliku da kaže da Džonson nije ispunio obećanje da će radije biti mrtav u jarku nego ponovo ići u Brisel.

Kada je 29. oktobra vlada predložila da se novom zakonodavnom gimnastikom do izbora dođe odlukom proste većine, Džeremi Korbin je promenio mišljenje i najavio da će laburisti glasati za izbore pre Božića, mada su oni oko toga podeljeni. Poslanik Beri Šerman je, na primer, tvitovao da je "čisto ludilo" održati izbore u decembru po "agendi Borisa Džonsona". U trenutku kada je ovaj tekst pisan, natezalo se oko toga da li da se održe u četvrtak 12. decembra ili tri dana ranije, u ponedeljak 9. decembra, pre nego što studenti odu na božićni raspust, da li da se u biračke spiskove uključe i oni od 16 i 17 godina i evropski građani za koje se pretpostavlja da će većinski glasati za ostanak Britanije u EU, itd.

BIĆE GORE

Prema analizi nemačkog nedeljnika "Špigl", Džonsonov problem na izborima možda neće biti laburisti. Ako šef Britanske indipendisičke partije, koji je u reklami na dve stranice provladinog "Dejli telegrafa" obrazlagao da Džonsonov dogovor "nije Bregzit", postigne dvocifren rezultat na sledećim izborima, Džonsonov san o apsolutnoj većini mogao bi se srušiti. "Špigel" prognozira da će zbog toga Džonsona, koji je svoju sudbinu povezao s Bregzitom, malo ko uspeti da spreči da torijevsku stranku pomeri dalje udesno.

Novinar i istoričar Nil Ačerson piše u "Gardijanu" da su poslednje tri godine pokazale da će birači torijevaca biti spremni da "izgube Škotsku" ako bi to osiguralo Bregzit: "Ako se Engleska, koja čini 85 odsto stanovništva, 2019. više ne može setiti zašto je unija sa Škotskom i Severnom Irskom nekad imala smisla, Bregzit je Veliku Britaniju, uniju četiri nacije, doveo u istorijsku bolnicu u kojoj nemoćni bolesnici umiru..."

"Špigel" citira i bivšeg diplomatu Ivana Rodžersa, koji se iskreno nada da nije u pravu, bar ovoga puta kada kaže prilično nediplomatično: "U dubokom smo sranju. Odavde će biti samo gore..." ¶

MILAN MILOŠEVIĆ

Američki pas heroj i Bagdadijeve gaće

Saradnja između obaveštajnih službi SAD, Turske, Iraka i Kurda dovela je do otkrivanja i smrti vođe Islamske države Abu Bakra al Bagdadija. Ubrzo su, međutim, u prvi plan izbili njegove gaće i jedan američki vojni pas

Fotografije: AP

Barak Obama je slavio ubistvo Osame bin Ladena. Obamin naslednik Donald Tramp slavi smrt Bin Ladenovog naslednika na čelu terorističke organizacije Islamska država (ID) Abu Bakra al Bagdadija, rođenog 28. juna 1971. u Iraku, nateranog na samoubistvo 26. oktobra 2019. u Siriji. Makar prema zvaničnoj verziji.

Bagdadijevu smrt mediji su do sada proglašavali pet puta. Ovog puta su sačekali DNK analizu i potvrdu predsednika SAD Donalda Trampa, koji je rekao da su američki specijalci opkolili Bagdadija koji je pobegao u neki tunel gde je aktivirao bombu i ubio sebe i dvoje svoje dece.

HELIKOPTERSKA AKCIJA

Filmska akcija dogodila se u malom mestu Bariša na severu provincije Idlib nekih pet kilometara od granice sa Turskom. Navodno je u sitne sate osam američkih helikoptera doletelo do mesta na kome se nalazio Bagdadi i otvorilo vatru iz svog mogućeg oružja. Specijalci su iskočili iz helikoptera, pucali na sve što se mrdalo i ubili devetoro ljudi. Baš kao na filmu, jedino je Bagdadi uspeo nakratko da utekne, ali je onda sateran u ćošak presudio sam sebi. Ključne operativne podatke američka CIA je dobila od kurdske obaveštajne službe. Makar prema kurdskim izvorima.

Britanski "Gardijan" je ranije pisao da je Bagdadi posle jednog vazdušnog napada kada je ranjen bio paranoično oprezan, da u njegovoj blizini niko nije smeo da koristi mobilni telefon, da je komunicirao ili preko ceduljica ili licem u lice, da gotovo ni u koga nije imao poverenja, pogotovo što su američki dronovi jednog za drugim ubijali njegove komandante. Na kraju ga je navodno izdao jedan krijumčar ljudi koji je njega, nekoliko njegovih rođaka, žena i decu doveo do granice sa Turskom. Ne zna se kuda se bio uputio.

USPEH U PRAVI ČAS

Nemački nedeljnik "Špigel" nabraja kome je sve Tramp zahvalio za uspešnu akciju: Turskoj, Iraku, Siriji i sirijskim Kurdima, koje je nekoliko nedelja ranije ostavio na cedilu pred turskom ofanzivom. Rusi su skromno negirali svoj doprinos, za razliku od sirijskih pobunjenika čiji su predstavnici izjavili da su i oni učestvovali u otkrivanju Bagdadijevog skrovišta. Komandant kurdskih snaga Mazlum Abdi je izjavio da je uspešno obavljena operacija "plod petomesečne saradnje između Kurda i SAD". Svako protiv svakoga, svi protiv ID.

Za Donalda Trampa je eliminacija Bagdadija došla u pravom trenutku, kada ga čak i pojedini republikanski kongresmeni žestoko napadaju što povlači američke trupe sa Bliskog istoka i tako širom otvara vrata jačanju ruskog uticaja. Tramp je rekao da će Amerikanci ubuduće prevashodno da "obezbeđuju naftna polja".

Povodom Bagdadijeve smrti rekao je i da je ovaj umro "cmizdreći", sateran u "tunel" iz koga nije bilo izlaza, što neki komentatori pripisuju njegovoj mašti i sklonosti ka teatralnošću. Samo ime akcije američkih komandosa "Kajla Muler" je doprinelo dramatičnosti priče i jačanju patriotskih osećanja: tako se zvala Amerikanka koju su pripadnici ID oteli 2013. godine i za koju se pretpostavlja da je mrtva.

PAS SE OSEĆA DOBRO

Ubrzo nakon vesti da je aktuelni vođa ID dolijao, u prvi plan su izbile njegove gaće. Navodno se jedan kurdski agent ubacio u najuže Bagdadijevo okruženje i ukrao njegove gaće, koje su nakon DNK analize potvrdile da se zaista radi o njemu. Detalji nisu poznati, recimo sa čime je upoređen DNK sa dotičnih gaća da bi se utvrdilo ko je onaj koji ih je nosio.

Bagdadijeve gaće je zatim u medijskoj žiži zamenio neimenovani pas u službi američke vojske koji je navodno bio najzaslužniji da se Bagdadi ne izvuče iz obruča i lakše je ranjen tokom akcije. Pas koji je u SAD na najboljem putu da postane heroj u borbi protiv islamističkog terorizma je obavio "sjajan posao", tvitovao je Tramp, ali se njegovo ime i rasa neće objaviti da se ne bi ugrozila njegova bezbednost.

Na konferenciji za medije u Pentagonu šef američkog generalštaba Mark Mili je umirio sve Amerikance zabrinute za zdravlje psa, rekao je da se dobro oporavlja i potvrdio da vojska mora "da štiti njegov identitet" jer se i dalje nalazi na terenu.

Bagdadijevo telo je bačeno u more. Mesto i vreme nisu saopšteni. ¶

ANDREJ IVANJI

Vera i nevera

Tranzicija, višestranačje, tržišna ekonomija, Evropska unija ili ravnopravnost polova. Na ova i druga pitanja je u ovogodišnjem istraživanju američkog Centra Pju odgovaralo skoro devetnaest hiljada ljudi u četrnaest zemalja EU, SAD, Rusije i Ukrajine, pokazujući trend kretanja društva u kome žive

Jedva četvrtina stanovnika Zapadne Evrope veruje da će njihova deca imati bolji standard nego oni. Na istoku Evrope ljudi su nešto veći optimisti, posebno Ukrajinci, Poljaci i Litvanci. Tu najveći optimizam u pogledu budućnosti izražavaju mladi. O stanju ekonomije u njihovoj zemlji, građani se dele uglavnom po liniji sever–jug. U severnoj Evropi su pretežno zadovoljni; ovi u južnoj, gde oporavak od ekonomske krize od pre deset godina još traje, pretežno nisu.

Fotografije: Mike Chai

Četiri petine Holanđana misli da je ekonomska situacija u njihovoj zemlji dobra; na drugoj strani, tek svaki deveti Grk tako misli o situaciji u svojoj zemlji. Većina Evropljana podržava demokratske vrednosti, ali nisu ubeđeni da demokratija zaista i funkcioniše.

KOME VALJA EU

Kao i prethodna istraživanja ovog centra, i ovo najnovije je pokazalo da Evropljani veruju u ideale Evropske unije, ali su nezadovoljni kako ona funkcioniše. Većina građana smatra da Unija simbolizuje mir, demokratiju i prosperitet, ali smatraju da je neefikasna, da im se mnogo meša u život i da činovnici u Briselu ne razumeju običnog čoveka.

Upadljivo drugačije stavove pokazali su građani Rusije i Ukrajine, koji u najmanjem broju podržavaju demokratske principe i prelazak u demokratiju i kapitalizam. Oni su ujedno najmanje zadovoljni svojim životom.

EU najviše ocene dobija u Poljskoj i Litvaniji, pa onda u Bugarskoj, a najniže u Britaniji, Grčkoj, Češkoj i Francuskoj. Na pitanje da li je EU dobra za njihovu zemlju, najviše potvrdnih odgovora stiglo je iz Nemačke, Poljske i Španije, a najmanje iz Italije, Britanije i Češke. Građani su daleko skeptičniji po pitanju ekonomskih efekata članstva u EU.

U proseku tek nešto više od polovine njih smatra da je ekonomija njihove zemlje ojačala otkad su u Uniji. Najmanje su u to ubeđeni Francuzi, Grci, Bugari i Italijani. Uz to, na istoku Evrope pozitivno ocenjuju promene u obrazovnom sistemu, ali ne vide baš napredak u poštovanju reda i zakona i u porodičnim vrednostima. Svi smatraju da je nacionalno zdravstvo bilo bolje pre tranzicije.

ISTOK I ZAPAD

Većina anketiranih daje podršku demokratskim pravima i institucijama koje ta prava predstavljaju ili štite. Najveći značaj ljudi pridaju nezavisnom sudstvu i ravnopravnosti polova, a daleko manje entuzijazma pokazuju za verske slobode i organizacije građanskog društva. Upada u oči da je podrška ovim i drugim elementima liberalne demokratije najveća na Zapadu, a najmanja u Rusiji. I jedni i drugi smatraju da je demokratija važna, ali nije malo onih koji su otvoreni i za nedemokratske forme vlasti. Slično je i sa slobodom govora – važna kao princip, ali uz velike razlike u tome gde je granica prihvatljivog.

Jasna linija podele između istoka i zapada Evrope vidi se i po pitanjima poput odnosa prema homoseksualcima i uloge žena u društvu: tako 94 odsto Šveđana, a samo 14 odsto Rusa smatra homoseksualnost prihvatljivom. Amerikanci su negde između, ali daleko bliže Zapadnoj Evropi.

ELITA

Stanjem demokratije u svojoj zemlji su najzadovoljniji Šveđani, Holanđani, Poljaci i Nemci, sa 65 procenata ili više, dok sa druge strane dve trećine Grka, Bugara, Britanaca, Italijana i Španaca nije zadovoljno. Glavni razlog nezadovoljstva su političke elite koje veliki broj građana doživljava kao potpuno odvojene od običnog čoveka. Više od dve trećine anketiranih reklo je da se ne slaže sa stavom da je "većini izabranih predstavnika važno šta ljudi misle".

Ubedljivo najveće neslaganje sa ovim stavom imaju Grci i Ukrajinci, dok jedino u Švedskoj i Holandiji više od polovine građana veruje da je njihovim političarima važno šta misli običan čovek. Građani u zemljama bivšeg istočnog bloka veruju da su na promenama koje su došle nakon pada komunizma najviše profitirali političari.

NEJEDNAKOST

Ljude brine i nejednakost u društvu. Samo četvrtina Evropljana veruje da će doći do smanjenja jaza između bogatih i siromašnih. Uporedo sa padom poverenja u političare uočava se i rast podrške populistima, gde se vide i neke predvidive korelacije. Tako oni koji podržavaju desničarske populiste imaju manje simpatija za EU i uglavnom ne veruju da su evropske ekonomske integracije bile dobre za njihovu zemlju.

Istraživanje Centra Pju pokazuje da su najzadovoljniji svojim životom ljudi u najbogatijim zemljama – SAD, Nemačkoj, Holandiji i Švedskoj. Najmanje zadovoljni su Ukrajinci i Rusi. ¶

ALEKSANDAR KOCIĆ

‘Odanje po Sajmu knjiga

Trauma mozga i balzam za bradu

U svu umetnost i Nezavisna asocijacija studenata “Svi za Kosmet”, kod njih zastave Srbije, ikona Kneza Lazara, a od literaturu, liker, Dečansko vino i Manastirsko ladno pivo

Reporter krene redom, prvo pa “Media market”, gde se predstavljaju mediji. Prvo pa muško, “nezavisne dnevne novine” imena “Srpski telegraf”, na štandu dve folklor devojke sa žuti dukati oko beli vratovi. Kod “Trelegraf RS”, minister Dačić, uz dva telohranitelja, na belom kanabetu, se, na sve teme, izjavljuje kolegici Plavuši. Dalje, ima “najbrži rastući portal” što se više “Alo”, “RTS Planeta”, “Novosti kupi, auto pokupi”, “List slobodne Srbije” imena “Pečat”, magazin “Mačka”...

Prolaz ka sledećoj hali zauzelo Ministarstvo rada, i tu tribina, najavljačica veli, Poštovane dame i gospodo, pozdravimo pomoćnika ministra... Onda bila hala gde fakulteti i vascelo školstvo, na jednom od punktova tribina o informacionim tehnologijama, uvodničar uzeo veli da sve više mladih gubi pamćenje, imaju traumu mozga, a definicija tog stanja je digitalna demencija...

“PROVIDNA DALJINA”

Na štandu Ministarstva nauke prosvete i tehnološkog razvoja ima uštipaka, tu i “Karić fondacija”, visoki stil, dve stilske fotelje plus dvosed, plakat koji preporučuje knjigu Dane Karić, “knjige koja će vas naučiti kako sebi da pružite podršku i negu, i kako da otkrijete moć koja će vam dati krila da letite”. Ponad one stilske fotelje stilski plakat sa Karić slikom, na kome piše, “Karići – snaga porodice”, priredio Milomir Marić... U istoj hali Ministarstvo unutrašnjih poslova, ima policajci, ima policajke, plakati o ponašanju u uslovima požara, poplava, zemljotresa... Na kraju hale Vlada Republike Srpske, Predstavništvo RS u Srbiji, u toku promocija knjige *Srpska poezija stradanja i patnje*, uvodničarka kazuje da se u uvodu pesme kazuje ono što je najvažnije...

Na prilazu Hali jedan, na tradicionalnom mestu, Kancelarija za Kosovo, na levi zid, u najveća slova, natpis “Kosovo i Metohija”, tu i zastave, velike i veštačke zelene biljke u ogromnim posudama... Ubi gužva, omladina koja ne zna kud udara, popovi, drugi uzrasti i profesije, novinar izađe napolje uzme vazduha, veliki pano koji reklamira knjigu *Providna daljina* Daliborke Stojšić, još veći pano na kome piše “Naučna dela dr Vojislava Šešelja”, Glavna hala, štand 1404...

Reporter se povrati u gužvu, opet pano sa Ljiljana Habjanović Đurović, đe piše da gospoja više od dve decenije najčitaniji srpski pisac, opet “Naučna dela dr Vojislava Šešelja”... Evo je i Glavna hala, dole dominira “Službeni glasnik”, sa sajamski slogan “Mi gradimo kulturu”, na prvom prstenu hale, takoreći na najboljem mestu, štand 1404, Velika Srbija d.o.o, Komitet za odbranu dr Vojislava Šešelja. Šešelj za stolom, opravio pauzu, jede ‘leba, iznad njega tri svila zastave, Srpske radikalne stranke, jedna sa kartom Srbije do Vivovitice, treća, na kojoj natpis Šešelj srpski junak.

Kod “Službeni glasnik” sve na note i visoku estetiku, svetli laminat po podu, veštačke biljke u obliku palmi, u skladu sa bojama ove jeseni, osoblje u crnim dugorukim majicama. Velika obavijest da sniženje do 70 posto, pa ima knjiga za 99 dinara, a ima i za sto, poezija Bože Andrejića 49, *Razgovori sa Miloševićem* 200, *Neoosmanizam* Darka Tanaskovića samo 99 dinara, Ljubomir Tadić 280, Čavoški 49, Dobrica, zna se koji, 99 dinara... Slavna direktorka Jelena, za koju je Vučić veliki političar, i još veći državnik, ne bila prisutna.

Preko puta taj “Vulkan”, velika reklama “Veličanstvena knjige o tajnama koje ljubomorno čuvamo”, pa “Klio”, dominantni Zavod za izdavanje udžbenika, koji se, po te note, estetiku i svaki doživljaj, jedini može meriti sa “Službeni glasnik”. I tu po podu svetli laminat, ali je poetika na viši nivo, foto-tapete zidina manastira, a po njima sveci i ikone. Nema direktora Dragoljuba, po kome je Vučić još veći političar, i najveći državnik, ali se u svemu vidi njegova prosvetiteljska ruka. Istaknuto priznanje Sajma “Za doprinos u oblasti nauke”, pa tu imademo Đuru Jakšića za 100, i Đuru Jakšića za 200 dinara, *Koštanu* za 297, *Gorski vijenac* od 277,30 dinara, cene koje samo govore da direktor Dragoljub ne misli samo na prosvetiteljstvo, nego i na svaki dinar i na svaku paru.

Kod “Vukotić media”, koji objavio i knjigu vladike Grigorija, se pozdravimo sa gospodin Manjo, na jednom od štandova opazimo reklamu za knjigu *Isus Hrist je pio pivo*, pređemo do “Lagune”, koja istakla da “Izdavač godine za 2019”. Tu svega na popust, knjige za decu, knjige za tinejdžere, domaći autori, hitovi... Kod “Prometeja” promocija, Vida Ognjenović citira da je svaka sreća jedno malo remek delo. U istom prostoru gospođa pesnikinja, imena Sunčica, u sajamskom izdanju, u kameru cvrkuta da će poezija spasiti svet.

PROTIV NERVOZE

Na izlasku iz Glavne hale, na svom mestu, Izdavačka kuća “Dedić”, umetnica Vesna, raspuštena kosa, svilena bluzica, dve biser brojanice, sva se dala u potpisivanje najnovijeg dela zanosnog naslova *Kako živeti po meri svojih želja*. Desno LOM, izdavač Milene Marković, gde novinar pazari *Požudu* Elfride Jelinek.

U prolazu prema sledećoj hali još rariteta, štand Marice Popović, koja, kako objašnjava prisutni muž, ima osamnaest romana, koje napisala od 1954. do danas, i imaju knjigu o čoveku koji je pobedio rak. Marica preuzima reč, imaju izdavačku kuću, žive u Obrenovcu, rodom od Banje Koviljače, knjige se, da kucne o drvo, prodaju ko nikad, biblioteke im otkupljuju, svuda najčitaniji. Muž potvrđuje da su Marice knjige svuda najčitanije...

Na red došla sledeća hala, prvo pa Zadužbina Svetog manastira Hilanda-

OD BABUŠKE DO ZEMLJOTRESA: Beogradski sajam knjiga, 2019.
Fotografije: D. Todorović

ra, preko puta koga Zavod za statistiku, gde statistički pregled "Dva veka razvoja Srbije" 200 dinara. Dalje Eparhija dalmatinska, gde velike ikone 500, male 350 dinara, mirisne sveće, balzam za usne, krema od smilja, krema od lavande, balzam za bradu od 700 dinara. Tu "Obrtaz svetački", "Pravoslavac" iz Šapca, pomadice 330, brojanice 100, krstići 40, krstići 90 dinara...

Pa imamo manastir Kamenac, gde liker od aronije, od orahovače, kupinovo vino, med od kestena, pa još, vanilice, lulice i frulice, jagorčevina protiv kašlja, tablete "Mumia" za jačanje imuniteta, preparat "Trula pluća"... Ondak Manastir Svete Trojice od Ljubovije, tinktura za cirkulaciju, tonik protiv bubuljica, tinktura za krvne sudove, gljivice i bakterije, protiv glavobolje, ubrzanog rada srca, tinktura koja smanjuje upalu žuči, protiv kandide i karcinoma pluća... Posle Eparhije niške, Manastir Svete Jelisavete Minsk, nema šta nema, babuške i matuške, krstići, privesci, šolje i druge posude, čajevi, kreme... Kod sledećeg manastira čaj za prostatu, protiv nervoze, vino, rakija, med, i kutija za dobrovoljne priloge.

U sve to i Ministarstvo spoljnih poslova, Uprava za saradnju sa dijasporom i Srbima u regionu, u toku predstavljanje knjige poezije, autorka nadahnuto veli, Voleću, misliću, pisaću... a gospodin Čotrić, koji inventar za tu saradnju sa dijasporom, sve to zahvalno pohvaljuje. Tu i Nezavisna asocijacija studenata "Svi za Kosmet", gde imađaše Humanitarni kolačić od 50 dinara, liker od 750, Dečansko vino ista cena, Manastirsko pivo, ladno, 150 dinara...

Kod Krajiškog istorijskog centra da se ubeleži istaknuta maksima, Ne treba kvocati, nego jaja nositi, pa da se pređe u ostale "delfe", "vulkane" i "lagune". Ima popust od deset posto, *Poslednja devojka* sa 40 posto popusta, tri knjige za 999 dinara, nema da nema, istorijski romani, ljubavni romani, drame, fantastika, bojanke, dnevnici, priručnici, domaći autori... umetnica Bačić Alimpić na pola tezge, Bobić Mojsilović na četvrtini stola, Koelja na kvadratni metri, ima "U senci masline vidimo se ovih dana", ima *Put do kuće svakog puta sve je duži*...

Opet Hala jedan, bestseleri, hitovi, domaći autori, ljubavni romani, novo i najnovije. Kod "Vulkana" mlađi pop potpisuje knjigu *Sto Sizifovih pravoslavnih pravila*, na "Arhipelagu" Gojko Božović sa Mićunom i Vidom Ognjenović, kod "Glasnika" Basara, u sajamskim plavim cipelama sa plavim pertlama, divani sa Gojkom Tešićem...

Reporter ode kastem do štanda Ministarstva odbrane, u toku promocija knjige o žrtvama u ratovima, oficir u mornaričkoj uniformi kazuje da samo narodi koji znaju istinu o sebi imaju budućnost. Među knjige, na zapaženom mestu, pored knjige o vojvodi Petru Bojoviću, *Miris baruta i smrti na Kosovu i Metohiji 1998* Nebojše Pavkovića. Cena 1840,30 dinara, i Vulin vodi račun o svakoj pari i svakom dinaru.

Na "Laguni", uz obavezno slikavanje, umetnica Bačić Alimpić potpisuje knjigu *Njegove bele rukavice*, kod "Vulkana", u istom poslu, gospodin sa zalizanu kosu overava čitaocima svoje delo *Obloge od mastila*. I vojvoda Šešelj u pogonu, hrani goluba, koji je od domaćeg postao "slučajni", dvojici dečaka, koji kupuju "debelu" knjigu, nakon pisanja posvete, komanduje da se malo primaknu za slikanje. ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Čovek koji misli linijom

Prvo prikazivanje filmova Nedeljka Dragića u Beogradu, otkako je 1989. godine trijumfovao na jugoslovenskom festivalu kratkometražnog i dokumentarnog filma *Slikama iz sjećanja* dobivši Gran pri, održano je na nedavno završenom 17. Međunarodnom salonu stripa

Karikaturista, ilustrator, animator i režiser animiranih filmova Nedeljko Dragić (1936, Paklenica kod Novske u Hrvatskoj) više je voleo da crta nego da studira Pravni fakultet, te je tako jednom prilikom o sebi rekao da je "precrtan čovjek." Karikaturu i vinjete za dnevne novine stvarao je iz želje da promeni "normalno i dosadno, te sam stalno nastojao da razbijem tu monotoniju." Crtanom filmu posvetio se početkom šezdesetih, u okrilju Zagreb filma i već tada svetski renomirane zagrebačke škole crtanog filma. Kasnije, Dragić će u svakoj prilici tvrditi kako su mu uzor i nepresušna inspiracija uvek bile kolege iz Zagreb filma, te čudesne firme koja je iznedrila Vukotićev *Surogat* (1961), ovenčan statuetom Oskara. Dragić je do sada potpisao devet autorskih filmova koji su dobili više od šezdeset međunarodnih nagrada. Zanat animiranja uči sam grebući konture po restlovima Čaplinovih filmova. Želi da sam animira svoje filmove kako bi u njih uneo sopstveni temperament i dinamizam ideja. Dragićevi kratki filmovi sadrže valange crnog humora, satirične note, apsurdne gegove, nostalgične reminiscencije na ratno detinjstvo, beketovske poglede na život, automatizam misli, jezgrovite dosetke, munjevitu animaciju, kontinuirane metamorfoze i čudesne animirane pozadine.

Dragićev prvi autorski mini film *Elegija* (1965) rođen je iz serije karikatura *Leksikon za nepismene*. To je priča o četiri godišnja doba iz života jednog zatvorenika i njegovom prijateljstvu sa cvetom koji raste ispod njegove ćelije. Iako je kasnije bio nagrađen na nekoliko evropskih festivala, Dragić *Elegiju* nevoljno prikazuje na retrospektivama. "Konačni film je rezultat kompromisa", rekao je jednom Dragić, dok je on želeo da u njemu predstavi "sudar nepomičnosti i pomičnosti, lijepu melankoličnu muziku i vječnu priču o prolaznosti". Od Vatroslava Mimice, starijeg kolege, reditelja i scenariste, Dragić je naučio mnogo o umetnosti montaže. Nacrtaće i animiraće Mimičin film *Krotitelj divljih konja*, koji je 1967. godine odneo prvu nagradu na prestižnom festivalu animiranog filma u francuskom Ansiju. "Zahvaljujući Mimici, shvatio sam da se u animaciji gleda kretanje, a ne statični crtež. Ako hoćeš gledati slike, idi u muzej, a ne u kino. Od tada se u mojim filmovima sve stalno kreće, nema zastoja. Moj je rad crtanje kretanja", izjaviće jednom prilikom Dragić.

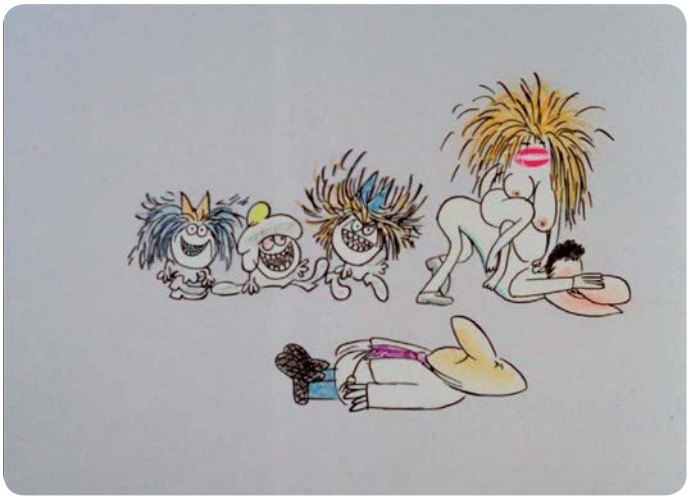
Scenario za njegov prvi autorski film *Možda Diogen* (1967. sastojao od dve rečenice: "Jedan osamljeni čovjek luta apsurdnim svijetom u potrazi za srećom. Možda je to Diogen, a možda i nije..." *Možda Diogen* je film o apsurdu života, čija se dramaturgija bazira na skupu vizuelnih asocijacija i apsurdnih gegova povezanih kretanjem njenog melanholičnog vagabunda kroz mizanscen, kao i animacijskim metamorfozama. Scenografija filma sastoji se od kaleidoskopa disparatnih motiva: Đorđoneove usnule Venere, foto-pejsaža, Tajne večere u maniru Leonarda iz Vinčija, vrata, prozora kroz koji se u sobu izlije zvezdana noć, pa čak i animirane statue Šekspira i strip balončićem u kome piše "To be or not to be..." Produbljivanje hamletovskog pitanja postaje tema za sledeći Dragićev film *Idu dani* (1969), koji autor opisuje kao "priču o čovjeku čiji je život obilježila uglavnom nesreća, s unapred poznatim hepiendom – smrću. Za glavnog junaka (svjesnog hepienda) karakteristika je: to je čovjek koji je shvatio da mora trpjeti". Protagonista filmu *Idu dani*, ćelavi sredovečni čovečuljak u kariranim patofnama, nikad nema mira: u kuću mu upadaju policajci i prebiju ga, žena Matilda ga neprestano vara, prodaju mu razne ideologije i sumnjive proizvode, vojnici mu tenkom ruše zid... Čovečuljak čak ne uspeva na miru ni da se obesi. Iz metafizički ledene bele pozadine izranja po potrebi sve ono što je autoru potrebno da izgradi okosnicu pesimističkog sveta nesrećnog čovečuljka. Dobar deo tadašnje kritike je ovaj film definisao kao najcrnji film jugoslovenskog crnog talasa. Iz Dragićevog neprestano kljucajućeg mozga izrodio se film koji je po mišljenju Ranka Munitića "destilacija vrednosti naslućenih u Diogenu".

Tup-tup (1972) je Dragićev devetominutni film u kojem su titravi pastel i linija spojeni u sasvim novu, neuroznu animaciju prvi put izvedenu na pokretnoj pozadini, punu apsurdnih gegova u stilu Zlatka Grgića, genijalnog kolege iz Zagreb filma. Ovo Dragićevo ostvarenje predočava destruktivne gegove neurotičnog fajtera u pidžami koga tokom čitavog filma nervno rastrojava zvuk "tup-tup" koji dolazi iz misterioznog pravca. Ono će mu doneti i nominaciju za Oskara i odvesti ga na kraći put u Sjedinjene Države. Svoje impresije i intimne doživljaje kontradiktorne i drugačije Amerike Dragić će pretočiti u film *Dnevnik* (1974), rođen pravo iz umetnikovog skicen-bloka. Iznedreno u jednom dahu i nadahnuto linijom karikaturiste "Njujorkera" Sola Stajnberga, slikama Vasilija Kandinskog i Pola Klea, *Dnevnik* je remek-delo koje palpira u sličnoj atmosferi i ritmu filma *Ponoćni kauboj* (1969) Džona Šlezingera. Sastavljen je od autorovih nacrtanih reminscencija iz Njujorka, a po sadržaju, osećaju i formi sasvim je originalan. Čini se da Dragić na njemu radi u jednom dahu, bez scenarija, bez knjige snimanja, bez *storyboard*-a: "Želio sam kreirati crtež koji drži napetost, slikao sam animacijom, tražio sam ritmove linije i ritmove boje. Za *Dnevnik* sam napravio 5600 crteža i mislim da sam samo jedan jedini bacio", rekao je režiser. Usavršavajući efekat kontinualne animacije uz bezbroj metamorfoza, u *Dnevniku* ukida klasičnu montažu pretvorivši dramaturgiju slike u dramaturgiju animacije. "*Dnevnik* je pre svega trenutak trajanja pojedinca u kaosu vremena koje pokušavamo zaustaviti da bismo pokazali na sebe: ja sam tu! To nam nikada ne uspijeva. Najveći, najpametniji i najpoznatiji su samo fusnote u prolaznosti. Ljudi slikaju sebe, a ne vrijeme. Želio sam crtati vrijeme u kojem je život samo jedan trenutak. Ništa ne postoji osim snova", melanholično će Dragić. Kakofonija jednog milionskog, pulsirajućeg grada profilisana je u filmu notama Tomice Simovića, kompozitora koji je napravio muziku za skoro sve Dragićeve filmove.

Naslutivši novi rat na prostorima zemlje u kojoj se rodio i formirao, Dragić je početkom devedesetih emigrirao u Minhen gde je nastavio da pravi reklamne filmove. Pred polazak u Nemačku uradio je autobiografski film *Slike iz sjećanja* (1989), posvećen uspomeni na oca, stradalog u užasima Drugog svetskog rata. Na njemu je radio tri godine, montirajući u svojevrsni animirani kolaž porodične fotografije iz detinjstva, krokije, akvarele, slike sa motivima omiljenih slikara, note iz slavonskog ratnog detinjstva... "Animacija otkriva svijet koji realno ne postoji, ali koji je stvarniji od svih realnih svijetova, jer dolazi iz dubine čovjekovih osjećanja i razmišljanja", rekao je jednom prilikom Dragić, te bi tako i film pokretnih slika iz njegovih sećanja mogao biti neka vrsta prustovske potrage za izgubljenom, ličnom Atlantidom. ¶

ANDRIJANA RUŽIĆ

Milenin američki san

Uskoro će biti objavljene nove informacije o Mileni Pavlović Barili, u istraživanju umetnika i filologa Miodraga Kovačevića. Ovom prilikom objavljujemo neke od njih, u feljtonu "Srbija i Sjedinjene Američke Države – dve zemlja, jedna kultura" koji realizuju "Vreme" i magazin "Vitraž"

AUTORKA I DELO: Milena Pavlović Barili
Foto: Carl Van Vechten

Život Milene Pavlović Barili završio se prerano (36), ali je ipak trajao dovoljno dugo da za sobom ostavi pečat večnosti, osvoji tapiju vanvremenskog.

Rođena je 1909. u Požarevcu, kao dete Danice Pavlović i Italijana Bruna Barilija. Svoje dvojnosti prihvatila je nehajno, poput kraljevskog ogrtača.

Od majke umetnice nasleđuje pismenost i manire, a od oca, kompozitora, muzičkog kritičara i pesnika, rafirman i sklonost ka najprofinjenijim nitima estetike.

Živi na relaciji Požarevac–Rim–Parma, putuje u Nicu, Bergamo, Linc, u kojem biva primljena u Majerovu školu, a svoje životne putešestvije u dvanaestoj godini zaokružuje boravkom u manastiru u Gracu, u kojem ovladava nemačkim jezikom. Tada, uveliko poliglota, sa oreolom vunderkinda upisuje se u Umetničku školu u Beogradu koju sa uspehom završava. Zaljubljuje se u temperu, olovku, pod budnim okom profesorke Bete Vukanović, filmske idole Rudolfa Valentina i Lilijana Giša.

Primljena je na Minhensku akademiju, čiji su đaci bili Šagal i Kandinski, konzervativnu tvrđavu koju je vodio slavni profesor Fon Štuk.

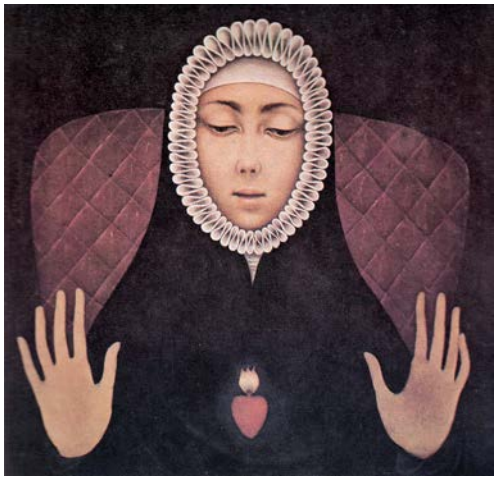
Ambijent gluv i reakcionaran, nije mogao da ukroti njenu maštu i suptilnost, te se vraća u Jugoslaviju gde nakon nekoliko izložbi uzalud traži mesto profesora crtanja u Požarevcu, Štipu, Tetovu, ali je odbijena uz obrazloženje da "nema budžetskih mogućnosti". Za talentovanu Milenu, koja je književnost poznavala jednako dobro kao umetnost, sa znanjem pet svetskih jezika, nije bilo mesta u birokratskoj uskogrudosti ni u ondašnjim kasabama. Sumornu simboliku sa sadašnjim trenutkom umetnosti i umetnika teško je zaobići.

Milena se tada nije mogla razumeti, ni ceniti, jer se bitno razlikovala od pogleda i ambicija većine koji su bili "zarobljeni horizontima male sredine", kako je to efektno sročio Miodrag B. Protić. Poput Danila Kiša i mnogih drugih posle i pre nje, bila je predmet tradicionalne surovosti naše sredine, opkrojene neznanjem, koje tako revnosno rađa strah. Biti svoj i duhovno otmen značilo je i tada, skoro kao i sada, biti osuđen na usamljenost i izgnanstvo.

Odlazi prvo u Španiju, a nakon toga u Rim, London i Pariz, gde priređuje nekoliko upečatljivih izložbi (galerija Blumzberi, London, Rimsko kvadrijenale, koje je obišao i Benito Musolini, raspitujući se za njen rad, Žen Epop i Tiljeri, Pariz).

Portret Barbare Malori, 1942.

Monahinja, 1944.

Čuveni francuski pisac Žan Kasu rekao je da ona "drži ključ snova slikarstva", a njenoj fantaziji nisu odoleli ni Andre Breton i Žan Kokto.

Posthumno otkrivanje Mileninog umetničkog opusa i dalje traje i vodi nas u njen američki san i opus, o kome se u javnosti vrlo malo zna. Svaki korak ka novim saznanjima o njenoj umetnosti novo je bogatstvo za naše slikarstvo.

USIDRENJE U AMERICI

Odlazak u Ameriku bio je logičan sled nakon laskavih priznanja i uspeha koje je ostvarila u Evropi, koje se zasitila. Amerika je privlačila kao kulturološki neistražen prostor. Milena, opasana dualnostima koje se očituju u njenim slikama i poeziji, celog života je putovala noseći u sebi nemir umetnika i radoznalost. Možda je odlazak u Ameriku bio pokušaj za nekom vrstom usidrenja.

Nakon što je Siba Milačić otkupio od nje svoj portret, zaokružila je sumu neophodnu za odlazak u Njujork na veliku Svetsku izložbu, kupivši povratnu kartu. Rat je, ispostaviće se, tu kartu preinačio u jednosmernu. Žan Kasu ju je tešio da do njega neće doći, dok su sedeli preko puta Opere, iako je već tada zlokobni oblak sumnje uveliko bio u svakoj pori Pariza.

Lađa De Grase iz Avra je krenula 18. avgusta 1939. Milena, sa svojim slikama, koferima, ćaskala je sa zetom slikara Anrija Matisa, držeći u rukama pismo podrške da ostvari svoj američki naum, koje su joj napisali majka i ujak Boža.

NIŠTA JOJ NIJE DATO

Po dolasku ništa nije razumela. Suočavanje sa konzumerizmom opisuje slikovito u pismu ocu Brunu: "Sve se prodaje, kupuje, preprodaje, nema tajni, nema snova, nema praznog hoda." Kako je jenjavao njen evrocentrični elitizam, pojačavala se naklonost ka Americi, koja joj se neposrednošću i mogućnostima polako uvlačila pod kožu.

Živela je u malom pansionu "Žerar" sa emigrantima iz Jugoslavije i kelnericama iz Pijemonta. Neugledna soba bez svetla, i ona, koja je volela da stvara isključivo noću. Odricanja, kompromisi. Potomkinja Karađorđevića iz građanske, buržoaske porodice, postala je žena imigrant u Americi četrdesetih. Mnogi bi odustali, prepustili se, ali ne i ona, sa svojom radnom etikom.

U vrtlogu egzistencijalne bure, svoju bonacu pronalazi razgledajući ulice, spomenike, njujorške muzeje u kojima uživa u flamanskim i firentinskim slikarima 14. i 15. veka. Svojim stavom izdigla se iz siromaštva. Preko dana je tražila posao, nije čekala preporuke.

Upornost joj se isplaćuje kroz prve angažmane, rad na unutrašnjim dekoracijama, izrada idejnih skica za slikanje na fasadama, uređivanje izloga butika. Bila je u stanju da radi danonoćno, da ne jede i ne spava.

VOG

Već u decembru, zahvaljujući preporuci Beti Fajnan, postaje saradnik poznatog modnog časopisa "Vog", za koji je uradila svoju prvu naslovnu stranicu, ilustraciju svetloplave venčanice. To je vreme kada je za svoj trideseti rođendan naslikala kultni *Autoportret sa velom*. Put do stalnog ugovora u "Vogu" bio je mukotrpan, bez ikakvih modnih predmeta iz "glave" je izrađivala korice za izdanja, portreti i honorari nisu joj isplaćivani na vreme. Ipak, polako ali sigurno, preko renomiranog časopisa probijala se u javnost, i ubrzo je bila pozvana da se sa svojom slikom, platnom sa vizantijskim anđelom, odazove dobrotvornoj zabavi za Francusku. "Kad su na bini pokazali moju sliku, dobila sam ogroman aplauz", pisala je Danici.

IZLOŽBE I PORTRETI, MENOTI

Za Milenu se tada zainteresovao i poznati menadžer Džulijan Levi, koji u martu 1940. priređuje njenu prvu samostalnu izložbu u istoimenoj galeriji, u kojoj su svoja dela pre nje izlagale veličine poput Dalija, Dišana, Fride Kalo, Magrita, Đakometija. Upravo na tom mestu prikazan je kultni Bunjuelov film *Andaluzijski pas*.

Mnogi listovi, uključujući i čuveni "Umetnost portreta", uputili su joj pozitivne kritike. Robert Horn tumačio je njeno slikarstvo kao "ogromno polje uspomena, beskrajnu nostalgiju i arhitekturu sanjarenja". U to vreme odlazi redovno na elitne balove u hotel Valdorf Astorija, ruča sa Helenom Rubinštajn, i užurbano radi portrete američkih bogataša.

Na jednom prijemu upoznaje i mladog kompozitora italijanskog porekla Đan Karla Menotija, koji joj postaja najbliži prijatelj. Milena će nešto kasnije za Menotijev balet *Sv. Sebastijan*, koji se oslanja na komediju del arte, izrađivati kostime i scenografiju. Ova tema joj je u vizuelnom smislu bila bliska, pošto je deo njenog kulturnog nasleđa. Simbole iz ovih komedija često je koristila i u svojoj umetnosti, poput arlekina.

I sam Menoti je zasluge za veliki uspeh baleta pripisao Mileninim kostimima. Nakon *Sv. Sebastijana* glavno njujorško pozorište sklopilo je s njom ugovor o izradi dekora i kostima za Šekspirovu komediju *San letnje noći*, koja nikada nije izvedena.

Nekoliko dana pred smrt Milena je Menotiju poklonila svoju poslednju, nedovršenu sliku, kao i svog psa. Nekoliko godina kasnije inspirisan njenim tragičnim odlaskom Đan Karlo joj posvećuje operu *Svetica iz Ulice Bliker*. A njeno delo *Monahinja*, koje je dobio na poklon, koristi za najavni plakat. O tome kakav je značaj naša umetnica imala u njegovom životu govori »

Anđeli u zoru, 1939.

centralno mesto te slike u njegovom salonu, što je ovekovečeno na mnogim fotografijama.

Druga izložba održana je iste godine u Jugoslovenskom fondu. Retrospektiva njenog portretskog opusa obuhvatila je i remek-delo, portret Barbare Malori, rođene sestre Margaret, bliske Milenine prijateljice, mecene i kolekcionara, koja je zaslužna za obogaćivanje riznice Milenine memorijalne galerije u Požarevcu. Na slici su spojeni prikaz osobe na slici i snoviđenje Barilijeve u drugom planu, kroz kolorit i oslanjanje na oskudnu mesečevu svetlost.

Mileninim američkim okruženjem i njenom zaostavštinom rasutom po svetu, dugim nizom godina bavi se umetnik i filolog Miodrag Kovačević. On Milenu istražuje kao posebnu celinu u ličnom, kulturološkom i konkretnom kontekstu umetnosti, kroz specijalizovanu internet datoteku, koja je sublimirala najveći broj podataka dostupnih našoj javnosti. Osim toga učestvovao je kao sagovornik i najznačajniji predstavnik nove scene umetnika u dokumentarno-igranom filmu *Milena*, a multimedijalno je Mileninu poeziju dodatno približio njenim poštovaocima, objedinivši njeno kompletno stvaralaštvo. Godine 2015. stupio je u kontakt sa Barbarom Malori, koja je kroz prepisku opisala njena i sestrina iskustva sa Milenom, a takođe mu je poslala fotografiju, a kasnije i reprodukciju u boji visokog kvaliteta. Ovaj portret je do tada u našoj javnosti bio poznat isključivo kroz crno-belu fotografiju nedovršene slike koju je ona poslala majci Danici. Ovo veliko otkriće predstavljeno je kroz multimedijalni performans, 2018. i 2019. godine, u ULUSU u Beogradu, Galeriji Milene Pavlović Barili u Požarevcu i na retrospektivnoj izložbi u Domu Jevrema Grujića.

Miodrag Kovačević je 2015. došao do još dva otkrića. Prvo se tiče izložbe ženske savremene vizuelne umetnosti "31 žena" održane krajem januara 1943. Među izlagačima, uz Fridu Kalo i Milena.

Njihove sudbine, koje su imale iste geografske tačke prespajanja (Pariz, Amerika), spojile su se kroz njihova dela, ako ne i neposredno. Izložbu je organizovala Pegi Gugenhajm. Nikada do tada žena umetnica nije bila u centru pažnje, pa ne čudi što je izložba naišla na podeljene kritike.

Drugo otkriće se tiče Mileninog pojavljivanja u obimnom rečniku iz oblasti umetnosti, kulture, televizije, baleta objavljenom početkom 40-ih godinu u Sjedinjenim Državama, što predstavlja trajno svedočanstvo o njenom značaju i uticaju, koji je ostvarila u tako kratkom periodu.

Te, kao i mnoge druge nepoznate detalje o Mileninom životu, uključujući i fotografije raskošnih kostima koje je napravila za Menotijev balet, moći ćete da saznate u dve knjige koje će uskoro biti objavljene – *Novi fragmenti o Mileni Pavlović Barilli* i *Milena – putovanje kroz sećanja*, poetsko-biografski roman, koji pored autorskih rekonstrukcija sadrži i izvornu prepisku umetnice sa roditeljima i prijateljima, od kojih neka pisma do sada nikada nisu objavljena.

AMERIČKI OPUS

Poslednja izložbu u Americi održana je galeriji Korkoran u Vašingtonu. Ova galerija ne poseduje niti jedno njeno delo, a kada su u pitanju javne američke institucije, jedna njena slika ponosno krasi zid univerziteta Jejl.

Tri samostalne izložbe za samo šest godina provedenih u Americi kolosalan su uspeh, iako to možda ne deluje tako iz današnje perspektive. Tada, u periodu između dva svetska rata, mnoštvo umetnika je svoju sreću okušalo baš tamo, a konkurencija je bila neumoljiva.

Zbog čega je malo ljudi u Americi upoznato sa njenim likom, možda je pitanje mrene zaborava, neinformisanosti, pitanje koje ovaj tekst, poput bakljonoše, želi da osvetli. Otkrivanje njenog umetničkog nasleđa, i nespornog značaja, dvosmeran je proces, koji se paralelno odvija na obe strane okeana, a prirodno je da otpočne u Srbiji.

Istoričari umetnosti definišu Milenu kao nadrealistu, ali je s vremenom ona počela da se referira i na velika muzejska dela iz renesanse koja su je inspirisala dok je obilazila francuske i italijanske muzeje. Američka faza rađa njen magični realizam.

Portretisanjem se bavila iz egzistencijalnih razloga. Bilo joj je teško da se neretko oprašta od čistog slikarstva i fantazije. Borila se protiv uticaja i presija komercijalnog koliko je mogla. "Do izvesne mere znaju šta je dobro, ali ako je bolje i mnogo bolje od dobrog, oni ne vide više, nemaju ni oštro oko, ni vremena da misle", smatrala je.

Aristokratskom sloju društva koje je slikala u realističnoj formi, dodavala je u drugom planu neke magične prostore. kako je to zapazio Miodrag B. Protić. Postoji nešto duboko njeno i intimno u nečemu što je suštinski tuđe. Ona je u svoje zadatke utkala sebe, u drugom planu je uspela da oslobodi svoju autentičnost. Da joj život nije tragično okončan, i da je mogla da potpuno sanja svoje snove, njeni radovi ne bi nužno bili bolji, ali bi ona bila ispunjenija. "Njena magija dolazi iz spajanja nespojivog, dvojnosti, Mediterana, Italije, raskošnih kultura antike i renesanse, mistike Balkana, slovenskih bajki koje je slušala u krilu svoje bake u Požarevcu. Mirenje tih krajnosti ključ je njene autentičnosti", bez sakrivanja emocija smatra Miodrag Kovačević.

Godine 1944. pala je sa konja i teško se povredila. Zabluda je da je umrla od posledica tog pada – u pismu ocu kaže da se oporavila od povrede, zbog koje je nastavila da nosi zaštitni metalni korset.

Njena smrt kod poštovalaca njenog lika i dela i danas budi tugu, pijetet i poštovanje ispred kontroverzi. Njeno srce je stalo, ali je i nastavilo da kuca u njenim slikama i kroz njenu poeziju. ¶

PAVLE JAKŠIĆ

ZORAN STANOJEVIĆ

Fejsbuk protiv bojkota

Proteklih dvadesetak dana bili su najuzbudljiviji za kompaniju Fejsbuk još od afere "Kembridž analitika". Prvo su objavili svoja nova pravila za sprečavanje lažnih vesti, a onda se prvi čovek kompanije Mark Zakerberg pojavio pred Kongresom da odgovara na uglavnom neprijatna pitanja o tome i o planu da uvedu sopstvenu valutu, libru.

Najveća promena je to što je Fejsbuk uveo kontrolu, odnosno analizu koju sprovode specijalizovane organizacije, spoljni saradnici, koji sadržaje obeležavaju kao lažne. Takvi sadržaji se ne brišu jer bi to moglo da se tumači kao cenzura, ali se preko algoritama limitira njihova razmena i obeleženi su kao upozorenje korisniku.

Ne pregledaju se samo korisnički postovi već i oglasi, s tim da je tu stvar još komplikovanija. Fejsbuk je početkom septembra objavio da reklame za koje utvrde da sadrže neistine neće objavljivati, što je kod onih koji ocenjuju istinitost vesti izazvalo poveliku nelagodu. Oni smatraju da im je data veća odgovornost od one koju su spremni da preuzmu, jer je uloga fakt-čekera da na osnovu podataka koje imaju daju svoje mišljenje, ali ne i da presuđuju. U ovom slučaju njihovo mišljenje zaista postaje presuda, barem na Fejsbuku, a to bi moglo da dovede do pravih tužbi, suđenja i ozbiljnih kazni ako se pokaže da se sud baš i ne slaže sa onima koji proveravaju.

Međutim, sve ovo ne važi ako je reklamu postavio političar koji se takmiči na izborima jer Fejsbuk tvrdi da ne želi da ometa demokratske procese i institucije.

Poseban problem je izbor organizacija koje proveravaju. Verovatno najzanimljivija predstavnica u Kongresu, Aleksandrija Okazio Kortes, prozvala je Zakerberga tvrdeći da se zbližio sa desničarima i konzervativcima. Zakerberg joj je odgovorio da činjenice proveravaju samo organizacije koje je odobrio čuveni Pointer institut sa Floride. Onda se ispostavilo da Pointer odobrava, ali da Fejsbuk sa tog odobrenog spiska bira i organizacije koje imaju više razumevanja za poneku "tešku reč" sa desne strane.

Za Srbiju je interesantna najava da će Fejsbuk ubuduće eliminisati sve oglase koji umanjuju značaj izbora, utiču na smanjenje izlaznosti, pozivaju da se ne glasa i izbore proglašavaju uzaludnim i bespotrebnim. Nejasno je da li će se ova politika odnositi samo na SAD ili će važiti u celom svetu jer Fejsbuk još nije svoje aktivnosti vezane za izbore internacionalizovao. Takođe, nije jasno da li i tu važi izuzeće za političare koji bi mogli da pozivaju na bojkot, dok bi se takvi pozivi običnih korisnika brisali.

"Gardijan" ih je upitao da li će se ovi tvrđi stavovi i provere odnositi samo na kampanju u SAD i još nekim naprednim demokratijama ili će se proširiti i na druge države, koje se ne mogu podičiti medijskim i demokratskim slobodama, a imaju značajan broj korisnika Fejsbuka. Na odgovor još čekaju.

Nesumnjivo je da je Fejsbuk moćno oružje u političkoj kampanji, danas možda i najmoćnije. Svi pokušaji da se ograniči samo ukazuju na njegove neverovatne mogućnosti. Zaštita je slaba, a izazovi veliki. Rezultat je izvestan. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	5800 RSD	5500 RSD	110 EUR	170 EUR
12 meseci / 52 broja	11.600 RSD	11.000 RSD	210 EUR	325 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije uplatnicom	iz sveta karticom
1 broj sa PDF-om	—	2,00 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	7,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	3250 RSD	29,00 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	4500 RSD	38,00 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	5375 RSD	46,00 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	7250 RSD	63,00 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. ZABRANJENO JE DA VIŠE LICA UPOTREBLJAVA ISTI NALOG. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Uplatu možete izvršiti lično u prostorijama redakcije, radnim danima od 9.30 do 14.30h.

Ako ne možete doći u redakciju, potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na Vreme, Kosovska 17, Beograd, sa naznakom za šta je uplata izvršena. Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt. Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Dinarske uplate izvršite u korist NP VREME na račun broj **160-302538-91**.

Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se vrši uplatom odgovarajućeg iznosa na naš dinarski račun, u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS na dan uplate. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** ili direktno na naš devizni račun (za detalje obratiti se službi prodaje). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU www.novinarnica.net

Usluge internet pretplate na Vreme vrši i *www.novinarnica.net* prema svom cenovniku.

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 10 do 14h: 011/3234-774 ili e-mailom na *prodaja@vreme.com*

Kašnjenje

Kasnim gotovo uvek. Kasnim na posao, na sastanke, kasnim na autobus, kasnim na neobavezne kafe. Kasnim kod mame i tate na nedeljni ručak. Oni, doduše, uračunaju moje kašnjenje unapred, pošto me poznaju već neko vreme.

Iako živim na tri i po minuta od škole u kojoj predajem (tačno tri i po, štopovala sam), nikad ne krenem na vreme. Zamisli, kažem ponekad sebi prekorno, zamisli kako je ljudima koji moraju da sednu u auto da bi došli na posao i onima koji, još gore, svakog dana čekaju autobus. Ali ja nikako da zamislim sebe na njihovom mestu, nikako da pomislim da bih mogla jednom da krenem na vreme, ili čak ranije, kad sam već blagoslovena životom u centru ne tako velikog grada gde je, uostalom, sve svemu blizu.

Foto: pixabey

Ima ljudi koji kreću ranije da ne bi zakasnili. Takav je bio moj omiljeni filozof Žil Delez. On se panično bojao kašnjenja. Kretao bi u bioskop nekoliko sati ranije, išao bi polako s jednog kraja Pariza na drugi, a studenti bi čekali ispred bioskopa da on dođe, samo da bi ga videli, i on je dolazio na vreme, uvek i bez izuzetka. Svako ko ima zdrav odnos prema vremenu odobrio bi takvo ponašanje. Svaki odgovoran čovek našteluje sat da žuri pet minuta, i onda bude srećan kad krene pet minuta ranije, za svaki slučaj, bez žurbe.

Nekako mi se ne da da prepustim stvar slučaju. Uvek računam da će se dogoditi *baš onaj slučaj* koji mi odgovara, da ću uhvatiti zeleni talas, da će koncert početi koji minut kasnije, da kuriri nisu zaključali zadnja vrata tako da mogu da se ušunjam, zaobiđem dežurnog i odem pravo u učionicu dok se učenici već potajno nadaju da neću doći.

Da se razumemo, ja ne kasnim mnogo. Pet, najviše sedam minuta. Evo kako to obično biva. Recimo da imam nešto zakazano u deset, a dovoljno je da krenem u pet do deset. U deset do deset pomislim: *Ihaaaj, ima još vremena, ja sam ionako spremna. Samo još da se obučem, obujem i stavim ono malo redovne šminke.* Tako i biva. Oblačim se, ulazim u kupatilo i izvlačim liniju krejonom na levom kapku, pa na desnom, tražim odgovarajuću boju karmina. Uverena da nije prošlo ni dva minuta, izlazim iz kupatila, tražim ključ, punim flašicu za vodu, proveravam da li sam stavila telefon u džep, isključila ringle i spustila poklopac na gramofonu (ako je ploča na njemu), obuvam se i izlazim. Ne gledam na sat jer, sigurna sam, nije prošlo ni četiri minuta. Ne idem liftom jer živim na drugom spratu, trudim se da idem peške kad god mogu. Eto, na primer sad, kad sam krenula na vreme.

Uvek se, međutim, desi da, kad pogledam na sat, bude deset. Ravno. Svaki put se šokiram i pitam se *kako je to moguće*. Malo ubrzam korak ili ga ne ubrzam nimalo. I tad počinje vreme kašnjenja, kojem sam potajno već uhvatila ritam i u kojem sasvim udobno tečem. Užurbani korak čoveka koji kasni postao je *moj* hod. Važno je reći, takođe, da ja ne volim da kasnim. Istinski mi je žao kad me neko čeka, muči me savest i uvek se iskreno izvinjavam. Uvek kažem sebi da neću više, da ću sledeći put krenuti ranije i da je ovo zaista poslednji put da me neko čeka.

Tačno znam kad kašnjenje počinje, iako ne gledam na sat. Namirišem ga, kao kišu. Ipak, to ništa ne menja. Ne ubrzavam se da bih stigla na vreme, kao što se uglavnom ne vraćam po kišobran. Uprkos tome što znam da kasnim, nepokolebljivo verujem u vreme koje ne postoji, u vreme koje bi se uglavilo negde između pet do deset i četiri do deset, uvek mi fali tih nekoliko minuta koji bi me uverili u to da je svet sinhronizovan sa mnom, jer to vreme mora da postoji, negde, tih nekoliko minuta koji mi uporno izmiču kad krećem na posao, kad šaljem prevod u zadnji čas, kad prekasno pošaljem tekst za "Vreme uživanja". Kašnjenje je postalo onaj neophodni začin da bi se svet činio dinamičnim, i mada mrzim kašnjenje, ne znam šta bih bez njega, kada ne bih morala da smišljam novu formulaciju izvinjenja ljudima koji me čekaju po ko zna koji put, kad učenicima ne bih dala nekoliko minuta nade da će gubiti čas, kada bi sve minute i sekunde bile ispoštovane onako kako priliči, bezlično i bez pitanja. Toliko sam se srodila s kašnjenjem da mi se čini da kasnim i kad ne kasnim, uvek osećam blagi nemir kašnjenja jer znam da neću uhvatiti početak, početak će mi sigurno izmaći, pa uprkos tome ja dosledno kasnim, ponekad ne znam baš tačno gde, ali znam da kasnim. ¶

MILICA RAŠIĆ

LINDA
HAMILTON
ARNOLD
SCHWARZENEGGER
MACKENZIE
DAVIS
NATALIA
REYES
PRODUCENT JAMES CAMERON SE VRAĆA
OD TIMA MILLERA, REDATELJA FILMA DEADPOOL
TERMINATOR
MRAČNA SUDBINA
STORY BY JAMES CAMERON & CHARLES EGLEE &
JOSH FRIEDMAN & DAVID GOYER & JUSTIN RHODES
SCREENPLAY BY DAVID GOYER & JUSTIN RHODES AND BILLY RAY
DIRECTED BY TIM MILLER
U BIOSKOPIMA OD 31. OKTOBRA

Zadovoljstvo
u vožnji

THE X6

bmw.rs

VREME

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec